



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Prover

af en Lærebog

i

Verdenshistorien

af

J. W. F. Königsfeldt,

Adjunct ved Frederiksborg lærde Skole.

Indbundelsesskrift

til

Frederiksborg lærde Skoles aarlige Hovedexamen
i September 1845.

Kjøbenhavn.

Trykt hos J. C. Scharling.

Da den Kongelige Direction for Universitetet og de lærde Skoler i November 1841 udsatte en Præmie for Udarbeidelsen af en hensigtsvarende Lærebog i Verdenshistorien til Brug i de lærde Skoler, opvæktes derved Forventninger om endelig engang at see et længe og stærkt følt Savn afhjulpet; men disse Forventninger delte desværre Skjebne med saa mange Forventninger paa Skolebanen: i Marts d. 2. erfarede man af den til Priisskrifternes Bedømmelse nedsatte Comitees Censur over de indsendte Arbeider, at intet af dem fandtes passende til at udgives som Lærebog. Frygt for at et saa vanskeligt Arbeide vilde overstige mine Kræfter og Haab om at see det udført af en eller anden Videnskabsmand af større Driftighed og under gunstigere Forhold havde tidligere afholdt mig fra Deeltagelse i Concurrencen; men da Nødvenigheden af en Lærebog i Historien, der svarer til Tidens og Videnskabens Fordringer, dagligen og Dag for Dag stærkere øjer sig gjældende, og der, saavidt mig bekjendt, ingen Udsigter re til at faae Drangen høvet, besluttede jeg, strax efter at emeldte Censur var publiceret, at forsøge, hvorvidt et saadant Arbeide, om endog kun paa en nogenlunde tilfredsstillende Maade, vilde lykkes mig. Det hidtil Færdige, den 1ste Periode af den ældre Tids Historie, tilligemed twende Afsnit af Midalderens, overgives nu herved til Sagkyndiges Bedømmelse,

lebsagede af en Oversigt over den Inddeling af Historien, som jeg har tænkt mig at kunne lægges til Grund for Behandlingen. Dersom det begyndte Arbeide efter disse Prøver maatte befindes værdt at fortætte, og Omstændighederne forøvrigt ikke lægge Hindringer i Veien — vil det blive fuldendt, rimeligvis i Løbet af tre Aar. Saavidt jeg efter et løseligt Skjøn kan dømme, vilde Bogens Omfang blive omrent 40 Ark; ialfald skulde jeg bestrebe mig for, at den ikke kom til at overstige et faadant Arketal.

Fredriksborg, August 1845.

Den gamle Tids Historie.

Tørste Periode.

Fra den ældste Tid til Perserkrigenes Begyndelse
c. 500 f. Chr.

I. De gamle Stater og Folkeslag i Asien og Africa.

Om Verdens Skabelse og Menneskeslægtens første Eiland
findes Sagn hos alle bekjendte Folk i Oldtiden (Cosmogoni-
er), hvortil ethvert af dem knytter Begyndelsen af sin
Historie. Over alle de andre hæver sig de jødiske Oldsagn,
der indeholdes i de første Capitler af 1ste Mosebog, ved de
deri udtrykte rene Forestillinger om Guds Forhold til Ver-
den, ved deres Fuldstændighed og poetiske Skjenhed.

Sammenligningen imellem disse forstjellige Sagn peger
hen paa Mellem-Asiens Hjeland som Menneskeslægtens Bugge
og Culturens første Hjem. Den ældste Historie hviler kun
paa fabelagtige Digtninge og Sagn; Størstedelen af denne
Periode er derfor meget dunkel, og Chronologien ujæger og
forvirret; den sikkre historiske Tid begynder først i Slutnin-
gen af Perioden omrent med det 6te Jahrhundrede f. Chr.
Blandt alle Folk i den ældste Tid synes Jnderne og Egypt-

terne i Henseende til Culturen at indtage den første Plads, og en mørklig Lighed finder i flere Punkter Sted imellem disse to saa fjernt fra hinanden boende Folkeslag.

1. Indiens Historie i Oldtiden er indhyllet i Mørke; græsste Forfattere omtale først dette Land efter Alexander den Stores Tog dertil i Slutningen af det 4de Aarh. f. Chr., og de indenlandiske Kilder, som i den nyere Tid ere blevne os aabnede, ere i den Grad overfyldte af fabelagtige Sagn, at man næsten slet ikke deri kan opdage Spor af sande Begebenheder. Men om Folkets Tilstand i Almindelighed have vi sikkere Kundskab, da der i denne Henseende findes stor Overeensstemmelse imellem Grækernes Beretninger og de indenlandiske Kilder, og begge stødfastes ved de nuværende Forhold, som for en stor Deel igjennem Kartusinder ere blevne uforandrede. Saaledes finde vi, saa langt som vi kunne forfølge dette mærkelige Folks Tilværelse, Inddelingen i Raster eller strengt fra hverandre assondrede arvelige Stænder, i hvilke Semmen altid maatte blive i det Skald, Faderen havde varetaget — en Indretning, som endnu finder Sted, og som har været en betydelig Hindring for Culturens videre Fremstriden. Oprindelsen til denne Kaste-Inddeling synes at hidrøre derfra, at en Stamme af højere Dannelse og større Kraft fra Norden*) har støffet sig Overvægt over Landets oprindelige raere og svagere Indbyggere. De to fornemste Raster var i Oldtiden som nu Brahmanerne eller Præstekasten og Ksatrijerne eller Krigerkasten; til den sidste hørte Kongerne; men deres Magt var meget indstrænglet ved Brahmanerne, som var Folkets Præster og Viisimænd, Lærere og Dommere og Kongernes øverste Ejendomme og Raadgivere. Den tredie Hovedkaste var Vaisirerne eller de næringsdrivende Borgere, og den fjerde og talrigste Sudrerne eller Trællene; ved en Blanding af denne og de tre

*) Maaske den fantafiske Race, hvilket de højere Rasters høje Farve og sjælligere Ansigtssform synes at vise.

hziere Kaster opkom Parierne, der betragtes som urene, og ere Gjenstand for almindelig Foragt og Afsky. Den indiske Forsatning er bestemt ved Manus Lovbog; Gudelæren indeholdes i de hellige Skrifter, som kaldes Vedaer. Inderne dyrkede een almægtig Gud, fra hvilken alle Væsener ved Udstremmen (Emanation) havde deres Oprindelse, og til hvilken de alle ved en Række af Vandringer igjennem dyriske og menneskelige Legemer (Sjælevandringen) efter fulde vende tilbage; de tænkte sig Guddommen i tre Skikkeler: Brahma, Vishnu og Siva, den skabende, opholdende og edelæggende Kraft (den indiske Treenighed, Trimurti), men tillige en stor Mængde Underguder, saa at deres Religion i Grunden er en broget Polytheisme. Af den særegne Dyrkelse af een af de tre Hovedguder fremgik forskjellige Secter, som bekæmpede hverandre med sterke Hæftighed. Som Reformatør af Brahmanismen optrædte Buddha, senest i det 6te Aarh. f. Chr.; hans Lære, Buddhasmien, der forkaster Kaste-Inddelingen, blev fortængt af Brahmanismen fra For-Indien til Ceylon, men uderedte sig siden over hele det østlige Asien, og er nu, i forskellig Skikkelse hos de forskjellige Folkeslag, den af alle Religioner efter den christne, der har de fleste tilhængere.

Den nordvestlige Deel af Indien, den sjælle Alpedal Kaschemir og Alpelandeue omkring Ganges's Kilder, synes at have været den indiske Culturs første Sæde, og her omtales de ældste Niger; derfra fulgte Culturen langs med Ganges, Indernes hellige Flod, og først senere udbredte den sig over den sydlige Halvæ. Hvilken høi Grad af Dannelse dette Folk i Oldtiden har besiddet, derom vidne de Mindesmærker, der endnu ere tilbage af deres Literatur og Kunst. Af Naturen tilbzielige til et sille eensomt Liv eg dyb Gransten, varer Inderne især henvist til Bestæftigelse med religiøse Syster, Philosophie og Digttekunst. Den indiske Poesie tiltrækker ved en opberiet Unde og Reenhed; dens Frembrin-

gelses*) ere ligesom de ovennævnte hellige Beger strevne i Sanskritsproget, et af de skønneste og mest udviklede i Oldtiden, beslægtet med Græsk, Latin og de nyere europæiske Sprog. I Kunsten stræbte Inderne efter det Storartede, Colossale; uhyre, tildeels med prægtige Sirenhaller udsmukkede Klippetempler, Hulepaladser og underjordiske Bygninger, hvis Mage ikke findes noget andet Sted paa Jorden, have eksisteret igjennem Kartusinder ligetil vore Dage, f. Ex. paa Denne Elephante og Salsette ved Bombay, ved Ellora i Ghatsbjergene o. s. v.

2. Egypten. Hvad Ganges var for det nordlige Indien, var i endnu højere Grad Nilen for Egypten; dette Lands Existents som beboeligt og befolket Land beroer ganske paa denne Flod, uden hvilken det hele vilde være en øde Ørken; dets Cultur er saaledes nære knyttet til Nilen og fulgte med dens Leb. Nilen kommer fra Ethiopiens Bjerge, og gjennemløber i Egypten en suver, paa begge Sider af Bjerger indsluttet Dal, indtil den i sit nedre Leb udbreder sig i mange Arme, der danne Delta; den store Vandmængde, som den medfører af de tropiske Regnstyr og de paa Bjergene smelte Sneemasser, forårsager årlige Oversvømmelser, og det fede Dynd, som disse efterlade, bevirker, saa langt de naae, en overordentlig Frugtbarthed. I Ethiopien maa vi ogsaa sege Spiren til Egyptens Cultur; her var imellem de to Arme, som løbe sammen til Nilen, den ældgamle Præstestat Meroe, Middelpunktet for en med Drakler forbundet Gudsdyrkelse og udbredte Handelsforbindelser, endog med det fjerne Indien, i hvilken Forbindelse man rimeligvis maa se Grunden til den paafaldende Lighed imellem det gamle egyptiske og indiske Liv. Fra Meroe grundedes Colo-

*) De mærkeligste af disse ere de to store Hæltedigte Ramajana og Mahabharata fra den fjerneste Oldtid og Skuespillet Sakuntala af Digteren Kalidasa's i 1ste Jahr. f. Chr. (overs. paa Dansk af Mag. M. Hammerich 1844).

nier med lignende Statsindretninger i Øvre-Egypten, der iblandt det beremte Theben; først senere udvredte Culturen sig, stedse følgende med Nilen, til de nordligere Dele af Landet.

Egypterne tildroge sig i Oldtiden ved deres nærlige Sæder og Indretninger andre Folkeslags Opmærksomhed; den græske Historieskriver Herodot, hvem vi især skylder vor Kunstdæk om dette Land, bemærker, at ligesom deres Himmel og deres Flod var af en egen Bestaffenhed, saaledes var deres Skifte ofte det Modsatte af andre Folks. Grundvolden for deres politiske Forfatning var ligesom i Indien Kaste-Inddelingen; ogsaa her varer Præster og Krigerkasten de fornemste, og Præsterne, som alene besadde videnstabelige Kunstdæk, stode i samme Forhold til Kongerne, der valgtes af Krigerkasten, og til Folket, som hos Inderne; disse to Kaster varer i Besiddelse af alle Landeierdomme, og Præsterne tillige frie for Alsgifter. De andre Kaster varer Kunstnernes, Agerdyrkernes og Syrdernes, hvilke sidste varer foragtede og forhadte af de andre, især Svinehyrderne, der ganske svare til Parierne hos Inderne. Efter Egypterne skyede Omgang med Fremmede, dreve de dog tidligt vigtig Handel, baade ved Caravaner med det indre Africa og over det rede Hav med Arabien; ogsaa deres Industrie var betydelig; især dreves Linned- og Bomulds væverierne til Fuld-kommensheds. Deres Love bare Præg af Humanitet og Viisdom. Deres Religion, hvorom de Gamles Beretninger ere meget afgørende fra hverandre, var ufuldkommen; de dyrkede mange Guder, især Dyr som Symboler paa Naturkraefterne, tildeels forskjellige paa de forskjellige Steder; almindelig udbredt var Dyrkelsen af Osiris som mandlig og Isis som kvindelig Naturguddom, den første Symbol paa Solen, paa Nilen og i det Hele paa de frugtbargjærende Naturkraefter, den sidste Symbol paa Maanen og den befrugtede Jord; af Dyr dyrkedes især Den Apis; ogsaa Katte, Hunde, Ibis-ser, i nogle Districter Krokodiler, o. sl. betragtedes som

hellige. De troede paa Ejelens Ærdedelighed og bare megen Omsorg for de Dede, som de kunstigt balsamerede, saa at de kunde modstaae Forraadnelse, og omvinklede med sine Trier; disse Lig af Mennester og hellige Dyr, bekjendte under Navnet Mumier*), blevе opstillede i Kister i store underjordiske Gravhælvinger i den Bjergkjede, som mod Vest begrændser Nisdalen, hvor de endnu findes i Mængde i Øvre-Egypten. Enhver ægyptisk By havde i Forhold til sin Størrelse en Række af saadanne Gravhælvinger, og disse Ligstæder blevе opførte med megen Dunhu og udsmykkede ved Kunsten; i det Hele var de gamle Egypteres Tanker, ifølge den mørke og alvorlige Characteer, som var dette Folk egen, mere henvendte paa Døden end paa Livet.

Det ældste ægyptiske Sprog kendende vi ikke; Egypternes Skrift var Hieroglypher d. e. hellig Billedskrift, der brugtes deels som virkelige Afbildninger af de Gjenstande, der skulde betegnes, og som symboliske Tegn, deels som Lydtegn (phonetiske Hieroglypher), idet et Billede brugtes til at betegne det Bogstav, hvormed dets Navn begyndte, f. Ex. en Løve til at betegne L. Det er først i den nyeste Tid lykkedes de Lærde, især den beremte franske Lærde Champollion (d. 1832) at bringe Lys i Hieroglyphernes Betydning. De findes deels i Indskrifter paa Obelisker, Templer og Gravhælvinger, deels i Papyrusruller, hvoraf flere opbevares i forskellige europæiske Museer**); forevrigt have vi ingen Kundskab om den gamle ægyptiske Literatur. Derimod af Egypternes Kunst, især Bygningeskunst, ere der meget mærkelige Mindesmærker tilbage, Bidner om en tidlig forsvundne Storhed. De mest bekjendte ere Obeliskerne og Pyramiderne; Obelisker ere firkantede, spidst opgaaende, glatpolerede

*) Navnet kommer af Mum, en kostbar vellugtende persisk Bjergbalsom, som bruges dertil

**) De vigtigste Museer for ægyptiske Oldsager ere i Turin, Paris, London (det britiske Museum) og Berlin.

Granitsziler, der rage op i Lufsten som slanke Zaarne med en Højde af 50—180 Fod, opreiste til Ere for Guderne eller bestemte til Prydelsær for Templer og hellige Paladser; paa Siderne findes Hieroglypher. Efterat Egypten var blevet romersk Provinds, blevе mange af dem under forskjellige Kejsere med megen Mæle bragte til Rom og opstillede der; Pave Sixtus 5te lod i Slutningen af det 16de Aarh. fire af dem gjenoppreise. Pyramiderne, hvoraf der nu findes omtrænt 40, alle i Mellem-Egypten, ere uhyre stirkantede Bygninger af Kalksteen, som dertil blevе udhugne i den østlige Bjergkæde, oprindeligen overtrukne med Granit eller Marmor; fra en bred Basiss gaae de straa opad og ende sig i en Flade; de mærkligste findes ved Dschisah i Nærheden af det gamle Memphis, deriblandt den største, Cheops-Pyramiden, som er 468 Fod høj; Herodot beretter, at 100,000 Mennesker arbeidede paa denne Pyramide i 30 Aar. Om Hensigten med disse Bygninger har man ingen ganske sikre Efterretninger; rimeligtvis have de været brugte til Kongernes Begravelser; i det Indre findes flere Gange og Kamre. Ligesaas mærkelige som disse Mindesmærker i Mellem-Egypten ere de endnu ældre Templer, Paladser og colossale Statuer, især Sphinxer, som findes i Øvre-Egypten paa det Sted, hvor Landets ældste Hovedstad, det prægtige Theben laae, af hvilke det endnu findes betydelige Levninger.

Egypten indbefattede i den ældste Tid en Mængde mindre Stater, som efterhaanden forenedes, de ældste i Øvre-Egypten, og, som ovenfor bemærket, Colonier fra Ethiopien under Præstcherredømme; de mærkligste vare Theben og længere hen i Tiden Memphis i Mellem-Egypten. Menes nævnes som den første Konge; men paa hvilken Tid han har levet, er ganske uvist, ligesom ogsaa naar Hyrdefolket Hyksos trængte ind og bemægtigede sig Landet, hvorfra de først efter nogle Aarhundreders Forløb blevе fordrevne. En af de følgende Konger eller Pharaover var Møris, der siges at have gravet den Sø, som bærer hans Navn, og som ved

en Canal staaer i Forbindelse med Nilen. Hans Efterfølger Sesostris, hvis Regjeringstid i Almindelighed ansættes til det 14de Aarh. f. Chr., omtales som stor Grovbrer; han skal have gjort Tog til Libyen, *Ethiopien* og *Arabien*, ja endog til *Indien*, *Skythien*, hvor han i det senere Golhis grundede en Colonie, og til *Thracien*. Da han var kommen tilbage, beskjæftigede han sig med Omsorg for sit Lands Vel, inddelelte Egypten i 36 Districter (Nomier), gravede Kanaler og opførte en Muur paa Landets østlige Grænse for at beskytte det mod de arabiske Nomaders Indfald. Hans Efterfølgere var det, som ved at bygge Obelisker og Pyramider sagte at gjøre sig udradelige; den mærkeligste af disse er Cheops (c. 1100), som byggede den største Pyramide, og gik saa vidt i sin Byggelyst, at han lod Templerne lukke og forbed Døffinger, hvorför han af Præsterne blev sildret som en ugudelig Fyrste. I det 8de Aarh. f. Chr. gjorde *Ethioperne* under Anførel af Sabaco Indfald i Egypten, som de beherrede i 44 Aar. Efter *Ethiopernes* Vortgang udbrød en indvortes Strid imellem Præste- og Krigerkasten, som ophørte, da 12 Fyrster forenede sig og delte Landet imellem sig (Dodekarchie). De byggede Labyrinthen ved Søen Meris; efter Herodots Beretning indbefattede denne umådelige Bygning 12 Paladser med 3000 Værelser, Halvdelen over og Halvdelen under Jorden; i de sidste fandtes Fyrsters Begravelser. En af disse Fyrster, Psammetichus fra c. 650. Sais, skaffede sig Eneherredemmet efter at have fortrængt sine Medregenter ved Hjælp af Ionere og Carere fra Lille-Afsten; han aabnede Landet for Grækerne, og lod ægyptiske Børn lære Græsk og opdrage af Grækere, hvorved en ny Kaste, Fortolkerkasten, opkom. Fra denne Tid, da Egypten kom i Forbindelse med Fremmede, begynder først den sikre Periode i dets Historie. Forevrigt vare *Egypterne*, som ikke kunde lide Fremmede, utilfredse med denne Omgang, og 200,000 af Krigerkasten udvandrede til *Ethiopien*. Psammetichus Sen Necho fremmede Handelen, begyndte at grave

en Canal fra Nilen til det røde Hav for at forbinde dette med Middelhavet, og skal have ladet Africa omseile af Phoenicer, hvilken Reise tilende bragtes i 3 Aar. Han bragte Juda-Rige i Afhængighed af sig, men var uheldig mod den babyloniske Konge Nebucadnezar, som, da han var trængt frem lige til Euphrat, slog ham ved Circesium. Hans anden 606. Efterfølger Apries var den sidste af Psammetichs Slægt; i en Krig, han ferte med Cyrene, gjorde hans Hær Oprer, og Amasis, som han udsendte for at dæmpe det, stillede sig i Spidsen for Oprererne, og stredte Apries fra Thronen, som han selv uagtet sin ringe Herkomst besteg. Ogsaa han stod 570. i venstabelig Forbindelse med Grækerne; han stjænkede dem Staden Naupratis, som var anlagt af Milesiere, og Egypten blomstrede ved Handel og Welstand under hans Regering. Men denne Landets lykkelige Forfatning ophørte med hans Død; hans Søn Psammenit blev allerede i sit første Regeringsaar, uagtet den Tapperhed, hvormed Egypterne og de græske Leietropper kæmpede, overvundet ved Pelusium af 525. Perserkongen Cambyses, som derpaa erobrede Hovedstaden Memphis, gjorde Egypten til persisk Provinds, og behandlede Egypterne, især Præstekasten, med Haan og Grusomhed.

3. Assyrien og Babylonien. Ogsaa i de frugtbare Landstrækninger ved Euphrat og Tigris finde vi tidlig Cultur og nogle af de ældste Stater. Men disse Staters Historie er et af de dunkleste Partier i hele den gamle Historie, da de Efterretninger, vi have om dem, ere aldeles ufuldstændige og uoverensstemmende. I det gamle Testament omtales Babylonien som det ældste af disse Riger, og dets Stifter Nimrod siges derfra at være gaaet til Assyrien og have anlagt Ninive; de græske Forfattere derimod, som ikke kende nogen Nimrod, gjøre Assyrien til Hovedriget i den ældste Tid og Ninus til dets Stifter og Kulægger af dets Hovedstad Ninive eller, som de kalde den, Nineus, og de lade Babylon blive anlagt derfra. Nineus, hvis Historie er udsmykket med Fabler ligesom Sesostriis's i

Egypten, skildres ligesom denne som en stor Grobrer; han undervang Babylonien, Medien, og trængte frem lige til Bactrien, hvis Hovedstad Bactra han længe beleirede. Da gav den skjonne og kloge Semiramis, der var gift med en af hans Feldherrer og efter Fabelen var Datter af en Gudinde, ham et Raad, hvorved han indtog denne Bjergstad; Ninus tog hende derpaa tilslægte, og efterlod hende ved sin Død Riget, der strakte sig fra Nilen lige til Tanais. Om Semiramis fortælle de samme Forfattere, at hun gjorde Grobringer i Afrika og et Tog til Indien, som dog mislykkes. Ligesom de lade Ninus opbygge Ninive, den største Stad i det gamle Asien, ved Tigris, saaledes tillægge de Semiramis Oprælsen af det prægtige Babylon ved Euphrat med alle dets Markværdigheder, som gjorde det til et af den gamle Verdens Undere. De følgende Regenter skildres som svage Velystninge; under den sidste af dem Sardanapal gjorde Arbaces Statholder i Medien og Belesys i Babylonien Oprer, og angrebe Ninive; men da viste den hidtil bledagtige Første sig pludseligt som tapper Kriger, slog Oprererne flere Gange, og, da Staden, efterat Tigris var gaet over sine Bredder og havde hørtskyllet en Deel af dens Mure, ikke længer kunde holde sig, opbrændte han sig selv tilligemed c. 600. alle sine Skatte i sit Palads.

En anden Række af assyriske Konger forekommer i det gamle Testaments historiske Beger; de to fødiske Kongerigers Historie er nemlig nære forbundet med Assyriens. Den første c. 770. af disse Phul gjorde Angreb paa Israels Rige, og den anden Tiglath Pileser understattede Juda-Rige mod Israel og Syrien, hvor han omstyrrede Riget i Damaskus. Hans Efterfølger Salmanassar, hvis Herredømme ogsaa udstrakte 722. sig over Babylonien og Medien, erobrede Israels Rige og en stor Deel af Phoenicien; men Staten begyndte allerede at synke under den følgende Konge Sanherib, som førte uheldige Krigs med Egypten og Inda Konge Hiskias, under hvilke uidentvivl Medien løstev sig; dog vedligeholdt hans

Sen Asarhaddon Herredammet over Babylonien. Men ikke længe efter blev Ninive erobret og edelagt af den mediske Konge Cyaxares og den babyloniske Statholder Nabopolassar, og Assyriens blev en Provinds af Medien*).

Efter Assyriens Fall var Babylonien en fort Tid et mægtigt Rige. Allerede inden Ninives Erobring omtales babyloniske Konger, rimeligvis Kasalkonger under Assyriens, deriblandt Nabonassar, med hvis Regjering en Tidsregning (æra Nabonassari) begynder. Da Riget ved Nabopolassar havde erholdt Uafhængighed, næede det snart under hans Sen Nebucadnezar en høj Grad af Magt. Den ægyptiske Pharaao Necho, som paa samme Tid sagte at udvide sit Rige mod Øst, blev overvundet ved Cirecsum, og Juda-Rige blev først bragt i Uafhængighed og siden ganske erobret, hvorpaa Indbyggerne blev bortførte til Babylonien; 588. ligeledes maatte Phoenicerne underkaste sig Nebucadnezar, og deres vigtigste Stad Tyrus blev beleiret af ham i 13 Aar, men synes ikke at være blevet intagket. Ogsaa udvidede og forstjennede han Babylon. Nebucadnezar skal være trængt frem i Africa lige til Hercules's Stræder (Gibraltarstrædet); men efter hans Død opstod Riget under hans svage Efter- c. 560.

*) Efter disse forskellige Beretninger antager man i Almindelighed, at der have været to assyriske Riger, et ældre og et nyere. Men det synes rimeliggere, at der kun har været eet, og at Ninive kun een Gang er blevet erobret, saa meget mere som en stor Lighed finder Sted imellem Beretningerne om begge de omtalte Erobringer — at det altsaa er den samme Begivenhed, der i de forskellige Kilder er hensatt til forskellige Personer og Tider. Hvor vanskeligt det forvirrigt er at tilvejebringe Sammenhæng mellem de hinanden medsigende Efterretninger, kan ogsaa ses af den forvirrede Chronologie; medens Herodot kun lader det assyriske Rige indtil Medernes Æftalb (c. 710) bestaae i 520 Aar, saa at det altsaa var stiftet omrent 1230, give Andre det en Tilværelse af over 1300 Aar.

følgere; og den sidste babyloniske Konge Nabonnedus (hos Herodot Labynetus, i Daniels Bog Belzazzar), som understøttede den syriske Konge Cresus mod Cyrus, blev overvundet af denne Grobrer, som efter to Mars Beleiring 538. intog Babylon ved at bortlede Euphrats Vand og trænge ind i Staden, medens Indbyggerne heitideligholdt en Fest, hvorpaa Babylonien blev gjort til persisk Provinds.

Medens Assyrerne mest beskæftigede sig med Krig og Grobringer, vare Babylonierne eller Chaldærne*) bekvendte for deres Kunstslid og deres Heng til Pragt og Overdaadighed; de forfærdigede kostbare Klæder og Zepper, som endog blev meget søgte af Grækerne og senere af Romerne; deres Land var en flad, overordentlig frugtbar Slette, gjennemskaaret af en Mængde Kanaler, som baade tjente til at befjorde Frugtbarteden og til at forhindre Oversvømmelse af Floderne; dets Beliggenhed var yderst fordeelagtig for Handelen omkring Euphrats og Tigris's Udløb i den persiske Bugt, den Wei, som Naturen selv havde banet for Indiens rige Frembringelser til de nordligere og vestlige Laude. Babylon var derfor Middelpunktet for en udbredt Handel; dens overordentlige Pragt og Folkemængde gjorde den til den berømteste Stad i den øldste Tid; til dens sterste Mærligheder hørte de 200 Aflen høje og 50 Aflen brede Mure med 100 Porte, Bels Tempel og Semiramis's hængende Hauger, som vare anlagte paa Terrasser. Babyloniernes Religion var Stjernedyrkelse; deres Hovedguddom var Bel (Phnicernes Baal); Præstekasten, som fortrinsviis kaldtes

*) Chaldærne vare oprindeligt et tappert Bjergfolk fra Morden (rimeligvis fra Caucasus eller Armenien), sem gjorde Indfald paa Eletterne ved Euphrat og Tigris, og til sidst af de assyriske Konger sik faste Beliger i Babylonien, hvor de snart blev det herstende Folk. Siden brugtes Navnet i snevrere Betydning om Præstekasten eller Astrologerne hos Babylonierne.

Chaldæer, beskæftigede sig især med Astrologie og Astronomie, og saaledes finde vi her, som i det Hele i Oldtiden, en nære Forbindelse imellem Religion og Videnskab; Gudstjenesten var tildeels forbunden med usædelige Skifte, ligesom dette Folk i det Hele efter de Gamles Beretninger var hengiven til Usædelighed. Deres Sprog, det chaldæiske eller assyriske, hørte til den semitiske Sprogstamme, som herskede i en stor Deel af det sydvæstlige Asien; af deres Literatur er intet Spor tilbage; kun findes nogle Indskrifter i den saa kaldte Kileskrift paa brændte Stene, som i den nyere Tid ere udgravne af Minnerne, f. E. af Babylon, men de ere endnu ikke dechiffrede.

4. Det medisk-persiske Rige. Gaanske modsatte Babylonierne vare Mederne, som beboede det store Bjergland Øst for Assyrien og Syd for det caspiske Hav; de beskrives i den ældste Tid som et raat og krigerst Folk, der brugte forgiftede Pile og lode deres drende Slægtninge senderive af Hunde. De vare besægtede med de østligere boende Bactrer og de sydligere boende Perser. Bactrerne havde meget tidligt Cultur, og Bactrien omtales af de græske Forfattere som et mægtigt Rige allerede paa den Tid, da det assyriske Rige stiftedes; det siges at være blevet erobret af Xerxes, og kom siden under Mediens Herredømme. Perserne beskrives som et sandhedselskende, farveligt og krigerst Folk af strenge Sæder; de vare deelte i 10 Stammer: 3 ødle, 3 agerdyrkende og 4 Nomader-Stammer, og skulle tidligt have haft Konger af Achæmenidernes Slægt. Disse tre Folkeslag talte besægtede Sprog, Zend-sproget, hvorför man ogsaa pleier at kalde dem med et fælles Navn Zendfolk, og de havde samme Religion, der oprindeligt var Natur- og Fældtilbedelse, men blev reformeret af den beremte Zerduscht, af Grækerne kaldet Zoroaster, som levede i Bactrien, maaske i det 8de Jahrhundre f. Chr. Hans Lære, som indeholdes i Zendbøgerne (Zendavesta), hvilke først i forrige Jahrhundre blevne bekjendte i Europa, er langt renere end de andre gamle hedenske Religioner; den henførte alt i Verden til to Riger, Lysets og Mørkets, som laae i bestandig

Kamp med hinanden; i det første herskede det gode Væsen Ormudz, Kilden til al Guldkommenhed, omgivet af en Mængde gode Mænder, blandt hvilke Mithra, der senere tænktes som Midler mellem Ormudz og Menneskene, og blev Gjenstand for en egen Dyrkelse; i det andet herskede det onde Væsen Ahriman, fra hvem alt Ondt havde sit Udspring, og som var omringet af en Mængde onde Mænder; Mørkets Nige skulde til sidst gaae tilgrunde i Kampen med Ormudz. Reenhed i Tænke- og Handlemaade var denne Religions Fordring til dens Tilhængere; den anbefalede Renselser og Bonner til Ormudz, kjendte hverken Templer eller Gudebilleder, men betragtede Ilden som Symbol paa Reenhed og Guldkommenhed. Præsterne og de Lærde kaldtes Mager, og vare oprindeligt en mediisk Stamme; de havde som i det Hele Præsterne i Orienten stor Unseelse og Indslydelse.

c. 710. Efterat Mederne havde løberevet sig fra Assyrien, omtales hos Herodot 4 mediiske Konger. Den første, Teioces, som ved sin Viisdom og Retfærdighed hævede sig paa Thronen, byggede en ved syv dobbelte Mure befestet Borg og rundtomkring den Ecbatana, Mediens Hovedstad. Hans Son Praortes undertrang Perserne, men omkom i en Krig med Assyrierne. For at henvne hans Død rykkede hans Son Cyaxares med en stor Hær mod Ninive; men medens han beleirede denne Stad, blev hans Lande oversvømmede af en stor Svørm af Skyther, et raat og krigerskt Folkeslag fra Norden, som trængte ind igennem de caspiske Porte, og i 28 År herjede hele For-Assien lige til Egyptens Grænser; endelig sik Cyaxares dem fordrevne efter at have dræbt deres Anførere ved et Gjæstebud. Da han udvidede sit Rige til Floden Halys i Lille-Assien, kom han i Krig med den lydiske Konge Alyattes; denne Krig endtes efter 5 Års Forleb ved en Solformerkelse, som den græske Philosoph Thales havde forudsagt, og som indtraf, da Hærene stode opstillede til Slag. I Forening med den babyloniske Statholder Nabopolassar indtog Cyaxares Ninive, og gjorde Assyrien til en Provinds af

Medien. Hans Søn Astyages var den sidste Konge af det mediske Dynastie. Han havde giftet sin Datter Mandane med en Perse Cambyses; da hun fødte en Søn Cyrus, og Astyages havde hørt en Drøm, som af Magerne blev udtydet om, at hans Dattersen vilde stede ham fra Thronen, overgav han Barnet til Harpagus, en af sine fornemste Mænd, med Befaling at dræbe det. Harpagus overdrog dette til en Hyrde, som af Medlidenhed utsatte sit eget dødfedte Barn i Prinsens Sted, og opdrog ham som sin Søn. Cyrus udmerkede sig tidligt ved Skjønhed og Forstand for sine Fevnaldrende, og ved en Leg blev hans Herkomst opdaget. Astyages lod nu i sin Forbittrelse Harpagus's Søn dræbe og tilberede til et Maaltid for Faderen; denne lod vel, som om han fandt Despotens Handling retfærdig, men hevnede sig snart ved at opmunstre Cyrus til at bringe Perserne til at falde fra Astyages. Cyrus overtalte let sine Landsmænd til at følge sig, slog sin Morfader ved Pasargada, og overførte derpaa Herredømmet fra Mederne til Perserne.

Med Cyrus besteg den gamle persiske Kongestamme, c. 560. Achæmenidernes Slægt, den medisk-persiske Throne, og det allerede dengang mægtige Rige fik snart en overordentlig Udstrekning. Den lydiske Konge Cresus, Astyages's Sønner, som beherskede næsten hele det vestlige Lille-Asien indtil Halys, vilde standse hans vorende Magt, men blev overvundet, hans Hovedstad Sardes intaget, og det lydiske Rige indlemmet i det persiske. Ved denne Leilighed kom c. 550. ogsaa de græske Colonier i Lille-Asien, som havde været afhængige af Lyderne, under Cyrus. Derpaa angreb han Babylonien, hvis Konge havde været Cresus's Bundsforvandte, erobrede det stærke Babylon, og forenede ogsaa dette Rige med sine øvrige Besiddelser. Phenicerne, som havde været under Babyloniers Herredømme, underkastede sig ham frivilligt; Jederne, som vare blevne bortførte til Babylonien, gav han Tilladelse til at vende tilbage til deres Land. Det persiske Monarchie strakte sig nu næsten fra Indus til det ægæiske Hav og fra

Drus til det arabiske Hav og den arabiske Ørken; disse udstrakte Besiddelser sikrede Cyrus deels ved at omflytte de overvundne Folkeslag, deels ved at indføre en saadan Levemaade i blant dem, hvorved han svækede deres krigerske Characteer. Da han ogsaa vilde udvide sit Herredomme mod Nord, og var gaaet over Floden Tarkartes (hos Herodot Araxes), satte Massageterne, et Nomadefolk i Mellem-Asien, Grændser for hans Crobringer; deres Dronning Tomyris, hvis Sen efter at være faldet i Cyrus's Hænder havde dræbt sig selv, slog ham, og da hun havde fundet hans Lig, lod hun hans Hoved afhugge og faste i en Lædersæk fyldt med Blod, hvormed hun havde truet, hvis han ikke vendte tilbage, at møtte ham, hvor umattelig han end 529. var *). Efter Cyrus fulgte hans Sen, den vilde og grusomme Cambyses, under hvem Riget end mere udvidedes ved Egyptens Crobring. Libyerne og den græske Stat Cyrene i Africa underkastede sig frivilligt; men mod Ammonierne og Ethioperne gjorde Cambyses uheldige Tog. Medens han rasede i Egypten mod de hellige Dyr og Præsterne, havde Magerne sagt at skaffe Mederne Herredommets tilbage, og en Meder udgivet sig for Kongens Broder Smerdis, som Tyrannen havde ladet dræbe. Paa Efterretningen herom ilede Cambyses tilbage, men dræde 522. paa Veien af et Saar, som han ved at stige tilhest kom til at give sig med sit Sværd. Den falske Smerdis regerede kun faa Maaneder; da en af hans Koner havde opdaget, hvo han virkelig var, trængte 7 fornemme Perser ind i Paladset i Susa og dræbte ham. De Sammensvorne blev enige om, at den af dem, hvis Hest først vrinssede, skulle være Konge, og paa 521. denne Maade besteg den unge Schæmenide Darius Systaspis Sen den persiske Throne. I Begyndelsen af hans Regering

*) Saaledes fortelles Cyrus's Død hos Herodot. Xenophon (i Cyropædien), som ogsaa fortæller hans Ungdomshistorie og Thronbestigelse anderledes, lader høn dee paa Dødsleiet efter at have anstillet Betragtninger over Liv og Død. Han laae begravet i Pasargada.

gjorde Babylon Opstand og blev længe forgjeves beleiret af Darius; da fattede en ung Perser Zopyrus den Beslutning at lemleste sig selv og begive sig til Staden, foregivende, at Darius havde behandlet ham saaledes, og at han brændte efter Henv; han fandt Tiltro, blev sat i Spidsen for Hæren, og overgav derpaa Staden til sin Konge. Siden besluttede Darius at undertvinge Skytherne Nord og Vest for det sorte Hav imellem Ister og Tanais; med en Hær paa 700,000 Mand drog han over Bosporus ind i Thracien, slog en Bro over Ister, til hvis Bevogtning han efterlod de asiatiske Græker, og gif mod Skytherne, som ved bestandigt at trække sig tilbage lakkede Darius stedse længere ind paa de øde Stepper, og imidlertid underhandlede med Grækerne om at afbryde Broen for ganske at affjære ham Tilbagetoget. Blandt de græske Auserere raadede Athenienseren Miltiades, som dengang beherskede Chersones, til at følge Skythernes Opfordring og give denne Leilighed til at gjøre de græske Stæder i Asien uafhængige af Perserne; men Histaeus, Statholder i Milet, fraraadede det ved at forestille de andre, at deres eget Herredemme beroede paa den persiske Konges Magt; de fulgte hans Raad, og derved reddedes den store Perserhær fra fuldkommen Undergang. Darius drog tilbage til Asien, men efterlod i Europa sin Feldtherre Megabazus, som bragte Thracien og Macedonien i Afhængighed af Perserne. Paa samme Tid udstrakte Darius sit Herredemme lige til Indus, hvilken Flod blev Monarchiets Grænse mod Øst, og saaledes havde den persiske Magt nu naaet sin højeste Spidse.

Statsforfatningen hos Mederne og Perserne var som for det Meste i de gamle asiatiske Stater despotisk; Kongen, som kaldtes den store Konge eller Kongernes Konge, betragtedes som et høiere Væsen og havde uindskrænket Herredemme over sine Undersæters Liv og Ejendom; Adgangen til ham var vanskelig, og Enhver, som nærmede sig ham, maatte kaste sig til Jorden; Ingen maatte komme for hans Kasyn uden at medbringe Gaver. Efter Cyrus's Tid opholdt Kon-

gerne sig afværlende i Ecbatana, Susa og Babylon efter Marstiderne; de residerede i stærkt befæstede Paladser, havde en talrig og glimrende Hofstat og et stort Harem, som især i den følgende Tid udevede betydelig Indflydelse paa Regjeringsforetningerne. I Persepolis i Persernes Stammeland, det egentlige Persis, vare deres prægtige Begravelser; af disse Ligpaladser findes der endnu ved Foden af et Marmorbjerg i Nærheden af Schiras betydelige Ruiner, forsynede med Basrelieffer og Indskrifter i den persiske Kileskrift. Darius delte sit vidtudstrakte Rige i 20 Satrapier eller Stattholderstaber; Satraperne havde blot civil Magt; Troppernes Luførere stode ved Siden af dem, og deres Forhold blev fra Tid til anden undersagt af kongelige Udsendinge; siden, da de ogsaa fik Besaling over Hæren, misbrugte de ofte deres store Magt til at trodse Kongen og afstedkomme Oprør. For at tilveiebringe en hurtig Forbindelse imellem Satraperne og den kongelige Regjering vare Zilbud stationsviis fordeelte over hele Riget fra Sardes til Susa. Kongen havde en stor Livvagt (Den udredelige Skare); forsvrigt bestod Hæren deels af egentlige Perser, deels af Leietropper, deels af de Tropper, som hver Provinds maatte levere i Krig. Skatterne betaltes af de erobrede Provindser haade i Penge og i Naturfrembringelser, saaledes at hver Provinds leverede sit vigtigste Produkt til Høffets Underholdning; de hævedes af Satraperne, som ogsaa forte en fyrfældig Hofstat, og havde særegne Indtægter af deres Stattholderstaber.

5. Phoenicerne. Paa en ganske eiendommelig Maade gjorde Phoenicerne sig berømte i Oldtiden, ikke ved Grobringer og frigerske Foretagender, men ved fredelige Syssler, ved Handel og Skibsfart. Dette ældste og mærkligste Handelsfolk beboede den smalle Kyststrækning i Syrien imellem Middelhavet og Libanon; deres Lands Beskaffenhed og Beliggenhed henviste deres hele Virksomhed til Havet, og de store Skove paa Libanon forstakkede dem Skibstommer i Overflædighed. Først optraadte de som Sørovere, og herjede de nærmeste Kyster og Øer; men allerede meget tidligt fore de som driftige Kjøbmænd ikke blot

til de yderste Grændser af Middelhavet, men ogsaa udenfor Hercules's Stetter, som de Gamle ansaae for Verdens Ende, paa det atlantiske Hav; og paa disse vestlige Reiser hentede de i Spanien Selv, som i Oldtiden fandtes der i sterke Overflædighed, og andre Metaller, paa Cassiteriderne ved Britannien Tin, og paa Kysterne ved de nordlige Haver (Nordsøen eller Østersøen) Rav, som agtedes lige med Guld. Paa den anden Side seilede de fra Havnene ved Nordspidsen af det røde Hav til det lykkelige Arabien og Ethiopiaen og fra den persiske Bugt til Indien; paa disse Reiser hentede de Guld, Edelstene, Perler, Kryderier, Røgeler, som de igjen tilførte Grækerne og andre Folkeslag; de samme Varer erholdt de ogsaa ved Caravanhandel i det indre Afisen og Africa. Men især var Handelen med deres egne Industriefrembringelser af megen Vigtighed; de mærkeligste af disse varer Glas og Purpur*), som begge ved en Hændelse skulle være opfundne af Phenicerne; i Forbindelse med det sidste stode deres fortællelige Udvæverier. Phenicernes Handel, der saaledes var udbredt over hele den bekjendte Verden, lettedes og understøttedes ved de mange Colonier, som de anlagde paa Kysterne, især i Nord-Africa, det sydvestlige Spanien og paa Øerne i Middelhavet; i Spanien anlagde de allerede c. 1100 f. Chr. Gades (nu Cadiz) paa en lille Ø udenfor Strædet ved Hercules's Stetter, og paa Africas Nordkyst Carthago, den berømteste af alle pheniciske Colonier, som i næste Periode spillede en Hovedrolle i Verdenshistorien. Den siges at være anlagt af en phenicisk Prinsesse Dido, som, da hendes Broder Pygmalion, Konge i Tyrus, havde dræbt hendes Mand, flygtede tilsigemod en Deel Tyriere over til Africa, hvor hun af Indbyggerne fik saa

*) Purpursfarven erhældtes af Casten af Purpursneffen, som fandtes i stor Mængde ved den pheniciske Kyst; den var overordentlig kostbar, da Purpurlæder i Oldtiden var en almindelig Dragt for de Fornemme; mest berømt var det hvide og viollette Purpur, der intetsteds blev farvet saa smukt, som i Tyrus.

meget Land, at hun kunde bygge en Stad, og denne Stad kappedes snart med Moderstaten om Verdenshandelen, og overlevede den lange som Handelsstat.

Phoenicien udgjorde ikke een Stat, men bestod af flere uafhængige Stæder, som blev regjerede af Konger, hvis Magt var meget indstræknet; dog vare disse Smaastater indbyrdes forbundne, og i Spidsen af dette Forbund synes Sidon at have staet i den ældste Tid, ligesom Tyrus senere i Folkets mest blomstrende Periode (imellem 1000 og 600 f. Chr.). Det phoeniciske Sprog, hvorfaf der findes enkelte Levninger i Indstrifter paa Stene, f. Ex. paa Cypern, Malta, Sicilien, hørte til den semitiske Sprogstamme; Opfindelsen af Bogstavskriften, ligesom ogsaa af Regnekunsten og Myntvæsenet, tillægges Phoenicerne. Deres Religion var Billeddyrkelse, forbunden med Menneskeoffer; de dyrkede mange Guder, blandt hvilke Baal*), en mandlig, og Astarte, en kvindelig Hovedguddom (Graekernes og Romernes Venus), samt en Nationalgud, af Graekerne kaldet den tyriske Hercules, som havde et ældgammelt Tempel i Tyrus, hvortil ogsaa Colonierne sendte Gaver. Phoenicernes Rigdom løffede de assyriske og babyloniske Konger til at forsøge at underkaste sig dem; det lykkedes ogsaa Salmanassar og Nebucadnezar at bringe dem i Afhængighed; dog modstod Tyrus begge disse Grobrere. Efter det babyloniske Riges Fald underkastede Phoenicerne sig frivilligt Tyrus.

6. Jøderne. Ogsaa dette Folk er i en egen Henseende mærkelig, nemlig ved dets Religion, den eneste monotheistiske Religion i Oldtiden og som saadan en Forberedelse for Christendommen. Troen paa Jehovah, den ene sande Gud, var nedarvet fra dets Stamfædre (Patriarcherne) Abraham, Isaak og Jakob eller Israel, af hvilke den

* Dette Navn, som i det Hele betyder Gud, forekommer som Endestavelse i mange phoeniciske og carthaginensiske Mandsnavne, f. Ex. Hannibal, Hasdrubal, Idherbal.

forste var draget fra Mesopotamien over Guphrat og Jordan ind i Canaans Land, som var beboet af flere med Phenicerne beslagte Folkeslag, og den sidste formedelst Hungersned begav sig derfra med sin Familie til Egypten, hvor hans Efterkommere, Israeliterne eller Jøderne*), levede i nogle hundrede Aar som Nomader, og formerede sig til et talrigt Folk, som var deelt i Stammer efter Jakobs 12 Sønner. En øgyptisk Pharaos Undertrykkelse gave Anledning til, at Moses udførte sine Landsmænd fra Egypten, hvorpaa han c. 1500. grundlagde den jødiske Stat, og paa Vandringen igjennem den arabiske Ørken gav Folket Lov paa Bjerget Sinai. Den jødiske Forfatning var Theokratie; Middelpunktet for den mosaiske Lovgivning var Ideen om Jehova som Folkets eneste Herre og Konge, og Jøderne som det Folk, han havde udvalgt som sin Ejendom; fra Canaan, som Herren havde forjættet Abraham og hans Efterkommere, skulle alle de afgudiske Folkeslag fordrives, og Jøderne, som strengt skulle affondres fra alle Fremmede, for at Monotheismen kunde vedligeholdes hos dem i sin Reinheit, skulle derpaa dele Landet imellem sig og leve af Agerdyrkning. Skjent der forevigt ikke fandt nogen Standsforskel Sted, havde dog Præsterne, som ogsaa hos Jøderne udgjorde en egen Kaste, nemlig Efterkommene af Levi, en af Jakobs 12 Sønner, paa Grund af den noie Forbindelse imellem det politiske og religiøse Moment stor Ulseelse; de var Folkets Lærere, Dommere og Læger, og som de, der umiddelbart var indviede til Herrens Ejeste, forrettede de Øffingerne; ved Øffere maatte nemlig Jehovas Brede saavel over Folkets Synder i Almindelighed, som over den Enkeltes, afgvendes. Den Første i Staten var Høypresten, hvilken Værdighed først beklædtes af Aaron, Moses's Broder, og derpaa gif i Aar til den ældste Son blandt hans Efterkommere i lige Linie; de evrige af disse blev Præster, og de andre af Levi Stanime Kirke-

*) Hebræer kaldtes de i Tidens til Fremmede.

tjenere (Leviter). I 40 Åar ferte Moses Jøderne omkring i Ørkenen, indtil en ny og bedre Slægt end den, der var udgaaet fra Egyptens Trældom, var opvoret; først da bragte Josva, som efter Moses's Død blev Anferer, Folket ind i Canaan, hvor han i fort Tid udryddede eller fordrev de fleste canaanitiske Folkeslag, Landets oprindelige Indbyggere, og delte det imellem Jødernes 12 Stammer. Men da Josva døde, inden Landet var ganske erobret, og Folket nu manglede en fælles Anferer, blev Krigen med de overblevne Canaaniter fort uden Eftertryk; Alfgudsdyrkelsen indsneget sig fra disse paa flere Steder, og med den indvortes Splid og Oplesning; og i disse Anarchiets farlige Tider blev Jøderne ofte haardt betrængte, især af Philisterne, en canaanitisk Stammme, som beboede den sydvestlige Kyststrækning, og flere omkringboende arabiske Folkeslag, som Moabiter, Midianiter og Ammoniter. Til deres Landsmænds Befrielse optraadte da fra Tid til anden, naar Neden var stærkt, begejstrede Helte, som stillede sig i Spidsen for Folket, og efter at have seiret over Fjenderne, styrede det, hvorfor de kaldtes Dommere; af disse er Samson (egentlig Simson) bleven bekjendt for sin Styrke, Samuel for sin Visdom. Denne sidste Dommer, som gjenoprettede den rene Jehovadyrkelse, og saaledes atten knyttede det Baand, der gjorde Folket stærkt mod indvortes Fjender, blev i sin Alderdom nedt til at give efter for Folkets Ønske at vælge det en Konge, og den unge c. 1100. tappre Saul blev Jødernes første Konge; dog vedblev Forfatningen i Grunden at være theokratisk; thi Kongen skulde kun betragtes som Jehovahs Statsholder. Saul vandt glimrende Seire over Jødernes Fjender; men da han vilde unddrage sig Samuels Formynderskab, salvede denne hemmeligt David, en Ingling af Juda Stammme, til Konge; og efterat Saul, som i Slutningen af sin Levetid var tungfindig og David 1055. fjendst, var falset i et Slag mod Philisterne, blev denne ogsaa af sin Stammme valgt til Konge, medens de 11 Stammer valgte Sauls Søn Ishbosheth, efter hvis Mord David

blev hyldet af hele Folket. Hans Regjering var den jedingle
 Stats gyldne Tid, paa hvilken Føderne i Fremtiden holdt
 Blifket fæstet under Trængsler og Sorger, og hvis Tilbage-
 komst stedse var Gjenstand for deres inderligste Forlængsel.
 Han udvidede Riget betydeligt ved Erobringer, undstrang
 Syrerne og de Syd for Føderne boende Edomiter, og udstrakte
 saaledes Staten mod Øst til Euphrat, mod Syd til det rede
 Hav; han erobrede Jerusalem fra Lebusiterne, en canaanitisk
 Stammme, og gjorde den til Rigets Hovedstad og Nationalhel-
 ligdommens Sæde, opbyggede Kongeborgen paa Zion, og
 forstørrede Gudstjenesten ved Musik og Digtekunst. I Slut-
 ningen af hans Regjering havde han den Sorg, at hans
 Søn Absalom gjorde Opstand imod ham og blev dræbt i Krigen;
 en anden af hans Sønner Salomo besteg Thronen ved hans
 Død. Denne Konge var navnkundig ved sin Wiisdom, i hvilken 1015.
 Henseende hans Navn stedse har været nævnet som det første
 i Orienten. Han opferte det prægtige Tempel i Jerusalem
 paa Højen Moria og mange andre pragtfulde Bygninger,
 hvortil han betjente sig af Materiale og Arbeidere fra Tyrus;
 ogsaa drev han i Forbindelse med Phoenicerne en indbringende
 Handel fra de edomitiske Havnne ved det rede Hav paa
 Ophir (rimeligvis det sydvestlige Arabien), hvorfra der hen-
 tedes Guld og andre vigtige Produkter. Men han blev i
 Slutningen af sin Regjering en velsydig Despot, og lod sig
 af sine mange fremmede Hustruer forlede til Afguderie,
 hvorved Grunden lagdes til Statens Forfald, ligesom ogsaa
 hans Pragtsyge og Byggelyst udstede ham til at paalægge
 Folket Skatter, som bevirkede Opstand, hvorfra de erobrede
 Lande benyttede sig til at forsøge at levere sig; og et nytt
 syrisk Rige blev oprettet i Damascus. Salomos Søn Reha-
 beam, som ved hans Død skulde bestige Thronen, gav ved 975.
 sin Afgangskab Anledning til Statens Oldskillelse, som allerede
 længe havde været forberedt ved Skinsyge imellem Stam-
 merne, og siden medførte dens fuldkomne Undergang; da han

nemlig gav de Sendebud, som kom til ham for at bede ham om at sætte de Byrder, hans Fader havde påalagt Folket, et overmodigt Svar, læsreve de 10 Stammer sig, og valgte Jerobeam, der allerede under Salomo havde gjort Opstand, til Konge, hvorimod kun Juda og den tilgrændsende Benjamins Stamme hyldede Rehabeam. Saaledes adspilittedes Føderne i to Riger: Israel (de 10 nordlige Stammer) og Juda, som fordede deres Kræfter paa indbyrdes at befri gennem hinanden, ja endog hertil indgik Forbindelser med Nabostaterne, som gjorde det let for disse at undertvinge dem. Israels-Rige, hvor Jerobeam først indførte Billeddyrkelsen for at befeste Adfæstelsen imellem Broderrigerne, var ideligt plaget af Oprør, Thronrevolutioner og Angreb af Fremmede, især Syrerne, indtil det efter halvtredie Århundredes Hensyguen under en Række af slette Regenter blev erobret af den assyriske Konge Salmanassar, som efter 3 Mars Belæring indtog Hovedstaden Samaria,

722. hvorpaa Hosea, den sidste Konge, og en stor Deel af Indbyggerne blev bortførte til forskellige Provindser af det assyriske Rige, og de Øvrige blandede med Colonister fra disse Lande, af hvilken Blanding de siden af Føderne forhadte Samaritaner opkom. Juda-Rige, hvor Davids Slægt stedse regjerede, og Jerusalemis Tempel var Sædet for Jehovas Dyrkelse, der dog ofte blev afbrudt af Baals og andre Af-guders, bestod længere, og havde adskillige gode Regenter, som Josaphat, Hiskias og Josias; men Krigen imellem Egypten og Babylonien om Herredommets over Syrien forårsagede dets Undergang; det blev først bragt i Afhængighed af Necho, og da denne var blevet overvundet af Nebucadnezar, blev det statskyldigt til Babylonien. Nebucadnezar bortførte Kongen Josachin tilligemed en stor Deel af Folket*), og indsatte som sin Vasal Zedechias;

* Fra denne første Bortførelse regnes det babyloniske Eri.

men da denne siden segte at unddrage sig hans Herredemme, indtog han Jerusalem, som tilligemed Templet blev edelagt, 558. bortførte Folket til Babylonien, og behandlede den kongelige Familie med sterke Grusomhed. Da det babyloniske Rige blev indlemmet i det persiske Monarchie, kom Jøderne under Cyrus, som tildlod dem at vende tilbage til deres Land og gjenopbygge Templet. Imidlertid vendte kun en forholdsvis ringe Deel af Folket tilbage; og ved Hjemkomsten maatte de udstaae mangen haard Kamp med de halv jødiske, halv hebreiske Samaritaner, som segte at hindre Templets Opførelse, fordi Jøderne afsloge en Forening med dem; men endelig lykkedes det dem at fåae Templet gjenopbygget under Darius's Regjering.

Jødernes Sprog, det hebraiske, som under Opholdet i Babylonien blev blandet med og siden efterhaanden fortrængt af det arameiske (chaldæiske), lignede det phœniciske Sprog, og herte saaledes til den semitiske Sprogstamme; deres Literaturs gyldne Periode var fra David til Exilet; hvad der er tilbage af den, er samlet i det gamle Testament, og er deels af historisk og poetisk, deels af prophetisk Indhold. Da nemlig de jødiske Præster kun bestjæltigede sig med mechanistisk at forrette de gudstjenstlige Ceremonier uden at bekymre sig om at indvirke paa Folkets aandelige Liv, fremstode under Kongerne Mænd drevne af et indre Kald for efter Omstændighederne at formane, irettesætte eller træste deres Landsmænd og i det Hele forberede dem til at modtage den fuldkommene Religion, som i Tidens Fylde skulde aabenbares. De mærkeligste af disse Propheter var Elias i Israels Rige, Jesuas, hvis Navn det sterke og skønneste af de prophetiske Skrifter bærer, under Juda Konge Hiskias og Jeremias paa den babyloniske Landflygtigheds Tid. Blandt de poetiske Skrifter udmærke Psalmerne sig ved en høj Grad af Skønhed og kraftig religiøs Fælelse; flere af dem bære Davids Navn, og varer bestemte til at affynges paa de offentlige Fester.

7. Syrer og Araber. I nær Forbindelse med Jødernes Historie staaer de Folks, som paa de tre Sider omgave dem, Syrernes og de nordlige Arabers; Kilden til deres Historie er derfor den samme som til Jødernes, nemlig de historiske Bøger i det gamle Testament. Syrien, som med Indbegreb af Mesopotamien, de jediske Patriarchers Stammland, strakte sig fra Middelhavet til Tigris, og hvis Indbyggere vare af samme Hovedstamme som Jøderne, og talte et med det hebraiske beslægtet Sprog, det arameiske, indbefattede i den ældre Tid flere smaae Riger, blandt hvilke Damascus og Hamath i det egentlige Syrien og Zoba i Mesopotamien vare de merekeligste. David underkastede sig en stor Deel af Syrien; men allerede under Salomo stiftede Rezon et uafhængigt Rige i Damascus, der bestod ved Siden af de to jediske Riger, som det ideligt foruroligede, indtil den assyriske Konge Tiglath Pileser overvandt den sidste Konge c. 740. Rezin, og omstyrtede Riget. Fra denne Tid hørte Syrerne til det assyriske og babyloniske Rige, og kom tilligemed dette under Perserne.

Arabien var beboet af mange forskellige Folkeslag, der forstørstedelen levede som Nomader; de nordlige til Syrien og Canaan grændende Folk, som Ammoniter, Moabiter, Midianiter, Amalekiter, Edomiter, plagede hyppigt Jøderne, især i Dommernes Periode; Edomiterne, der som Efterkommere af Esau, Patriarchen Jakobs Broder, vare Jødernes Stammevorvandte, blevne undervungne af David, og herte efter Delingen under Juda-Rige, men løsrede sig under en af de følgende Konger. De sydligere boende Araber bevaredes stedse deres Uafhængighed; de asiatiske Grobrere, som underkastede sig Syrien og Jødeland, blevne ved Arabiens Ørkener og Bjerge standsede i deres Fremtrængen. I den sydligste Deel af Halvejen, det lykkelige Arabien, som var rigt paa Guld, Edelstene og Krydderier, hvormed der dreves vigtig Handel, omtales tidligt et Rige i Saba.

S. Stater i Lille-Asien. Ogsaa Lille-Asien var beboet af mange baade i henseende til Oprindelse, Cultur og Levemaade aldeles forskjellige Folkeslag, som Phryger, Lyder, Carer, Cilicer, Cappadocer; deres Historie i den ældre Tid er ufuldstændig og forstørstedelen indhyllet i Myther; henuimod Slutningen af Perioden samledes de under Persernes Herredomme. Phrygerne synes at have været det ældste og mest udbredte Folk paa Halvøen; de dreve meget tidligt Agerdyrkning og Dvægavl, blev regjerede af Konger, som bare Navnene Gordius og Midas, og dyrkede mange Guder, især Cybele, Gudernes store Moder, hvis Dyrkelse var forbunden med striende Fester. De mærkeligste Stater vare i den ældste Tid Troja og senere Lydien.

a. Troja. Som Stiftere af det trojanste Rige i det nordvestlige Lille-Asien nævnes Teucer fra Greta og Dardanus fra Samothrace, efter hvilke Trojanerne ogsaa kaldes Teucrer og Dardaner, ligesom Staden Troja eller Ilium har Navn efter de to følgende Konger Tros og Ilus. Disse befrigede en Nabokonge Tantalus, og Ilus nedte hans Søn Pelops til at flygte; han begav sig til den sydlige Halvø af Grækenland, hvor hans Stamme blev den herstende, og saaledes synes Hadet at være opkommet imellem Trojaner og Græker. Under Ilus's Efterfølger Laomedon, som byggede Iliums Borg Pergama, blev Staden angrebet og plyndret af den græske Helt Hercules. Laomedons Søn Priamus var Trojas sidste Konge; en af hans Sønner Paris bortførte Pelopiden Menelaus's Gemalinde Helena; for at henvne dette Ros gjorde Grækerne i Forening et Tog mod Troja, som endte med dets Ødelæggelse og den kongelige Families Undergang. To Prinser, Antenor og Eneas, som undkom, skulle være flygtede til Italien, den første til Øvre-Italien, den sidste til Latinum i Mellem-Italien; fra hans Efterkommere udleddede Romerne deres Stats Oprindelse.

b. Lydien. I Lydien nævnes 3 Kongeslægter efter hverandre: Atyaderne, Heracliderne, Efterkommere af den

græsse Helt Hercules, og Merinnaderne. Under den sidste udvidedes Landet betydeligt; vel blev det en Tid lang plaget af Gimmerierne, som fra Norden trængte ind i Lille-Asien paa samme Tid, som Skytherne oversvømmede Medien; men da de vare blevne fordrevne af Alyattes, som ogsaa ferte Krig med den mediske Konge Charares, blev Lydien den fremherskende Stat i Lille-Asien. Alyattes's Efterfølger, den rige Crœsus, kom i Besiddelse af Phrygien, undervang de græsse Colonier paa Kysten, og udstrakte sit Herredomme lige til Floden Halys. Hans prægtige Hof i Sardes blev besøgt af mange Fremmede, deriblandt Athenienseren Solon, som paa Kongens Spørgsmaal, hvem han ansaae for den lykkeligste, efter at have nævnet nogle Asfæde, som kunde siges at have været lykkelige, tilsidst yttrede, at Ingen kunde kaldes saaledes, før end han var død, fordi Lykken er ustadic, og ofte pludseligt nedtrykker dem, som den før har ophevet. Denne Samtale blev siden Anledning til Crœsus's Frelse; thi da han, forledet af et Drakelsvar, havde angrebet Cyrus, hvis Fremtrængen i Lille-Asien han frygtede, men var bleven overvundet, fanget og dømt til at brændes, erindrede han, idet han besteg Baulet, Solons Ord, og udraabte hans Navn, og da Cyrus havde erfaret Samtalen, blev han saa bevæget derved, at han sfjænkede ham Livet, og beholdt ham ved sit Hof som sin Ven og Raadgiver.

e. 550. Det lydiske Rige blev indlemmet i det persiske, og Lyderne, som hidtil havde været et tappert og virksomt Folk, blev ved den persiske Krobrers Politik forvænte til Overdaadighed og Værdagtighed.

III. Grækerne.

1. Den heroisk-mythiske Tid indtil det heraklidske Tog c. 1100. Grækerne eller, som de selv kaldte sig, Hellenerne — thi Navnet Græker er givet dem af Noemerne, og derefter kommet i Brug hos alle nyere Folk — ere paa Grund af den Indflydelse, deres Cultur har udevet paa

alle de følgende Tider, det mørkligste Folk, Verdenshistorien kan opvise. Deres ældste Historie er som hele Oldtidens skjult i Mørke, og kun vanskeligt lade virkelige Begivenheder sig udlede af deres skjonne og sindrige Myther, som i det Hele ere blevne aldeles forstjelligt opfattede. I den ældste Tid var ved Siden af Hellenene en anden Stamme, Pelasgerne, udbredt over hele Grækenland; men deres Forhold til hine er aldeles uvist; de synes senere deels at være fortrængte af dem, deels sammensmeltede med dem til eet Folk. Pelasgerne var vistnok et agerdyrkende Folk og ikke uden nogen Dan-nelse; fra dem hidrøre rimeligtvis de saakaldte cyklopiske Mure*) d. e. Mure bestaaende af uhyre Steenblokke, som paa det Rejagtigste ere friede i hverandre uden noget Bindemateriale; flere Levninger findes endnu af dem, især i Argolis ved Tyrns og Mycenæ. Tidligt fandtes pelasgiske Stater i Syd-Grækenland; Sagnet nævner Inachus som Stifter af den ældste i Argos. Hellenene vare delede i 4 Stemmer: Moler, Dorier, Ioner og Achæer, som adskilte sig fra hverandre ved forskellige Ejendommeligheder i Eprog, Sæder og Forfatning, og af hvilke Dorierne og Ionerne dannede en sharp Modsetning; Mythen personificerer dem og fremstiller Forholdet imellem dem som Slægtstabsforholdet i en Familie. Paa den Tid, da en stor Øversvømmelse fandt Sted, siges nemlig en Konge Deukalion at have hersket i Egnen ved Parnas, og derfra at have udstrakt sit Herredomme over Thessalien; han havde to Sønner, Hellen og Amphiktyon, og Hellen igjen tre, Molus, Dorus og Xuthus, hvilken sidste var Fader til Ion og Achæus**). Molerne befolkede det vestlige Grækenland, Dorierne en Deel af Thessalien, det lille

*) De kalbes saaledes, fordi Sagnet tilskriver Cykloperne, et mytisk Kæmpesfolk, deres Opførelse.

**) Erempler paa lignende Personifikationer af Folkeslag frembyder den store Folketaale i 1ste Moseb 10de Cap.

Landstak Doris og Den Greta, Ionerne beboede Attica *) og den nordlige Deel af Peloponnes (Egialea eller Ionia, senere Achaia) og Achæerne sammes østlige Landstakaber, Lakonien og Argolis. Men i det 11te Jahrhundrede foranledigede det dorif-heraklidiske Tog betydelige Omflytninger af Stammerne.

Spiren til Hellenernes Cultur blev dem rimeligvis ifølge Sagnene vibragt af Fremmede, som indvandrede fra tidligere civiliserede Lande; men den hurtige og høist mærkværdige Culturnudvikling, der ligesom paatrykte Hellenerne et Stempel, hvorved de adskiltes fra Barbarerne eller alle andre Folkeslag, skyldtes fornemmelig deres herlige Naturanlæg i Forbindelse med deres Lands og Klimas Skjænhed. De mærkeligste Indvandrede var Cekrops, Cadmus, Danaus og Pelops **). Cekrops, hvem Sagnet nævner som Stifter af den atheniensiske Stat, kom fra Sais i Nedre-Egypten til Attica, hvor han samlede de adsprede vilde Indbyggere, anordnede Religionen, indførte ordentlige Egteskaber, Agerdyrkning, Domstole, blandt hvilke Areopagus siden blev meget berømt, og ved at bygge Borgen Cecropia lagde den første Grund til Athen. Hvad Cekrops havde begyndt, blev siden fortsat af Theseus, en af de berømteste græske Heroer, hvem det atheniensiske Folk holdt i Ere som Stifteren af dets politiske Ejendommelighed. Sagnet fortæller om ham, at han var en Son af den atheniensiske Konge Aegeus og en Prinsesse af Trojene. Han blev opdraget hos sin Morfader i denne Stad, og da han var blevet voren, sendte hans Moder ham til Athen til hans Fader. Paa Veien derhen udmarkede han sig ved mange Heltegerninger, idet han rensede den for Revere, som dæbte eller mishandlede

*) Sagnet tillægger Ion den ældste Inddeling af Athenienserne i 4 Stammer (*poulat*).

**) En mylig afbød berømt Lærd, C. Ofr. Müller, nægter disse Indvandringer, og anseer Heltene i samme for Indsædte.

de Reisende, og da han var kommen til Athen, hvor hans Fader modtog ham med Glede, indlagde han sig endnu større Fortjeneste ved at befrie sin Fædrenestad fra den Tribut af 7 Ynglinger og ligesaa mange Piger, som Athenienerne maatte sende til den som Lovgiver beremte Konge Minos paa Creta, hvor de blev nedskyrtede i Labyrinthen som Bytte for Uhyret Minotaurus, til Straf for et Mord, der var begaet paa Minos's Søn. Theseus fremstillede sig frivilligt blandt Slagtofferne med Erfte om for stedse at befrie sine Landsmænd; da de vare komne til Creta, blev Kongens Datter Ariadne forelsket i Helten, og gav ham et Negle Traad, hvorved han efter at have dræbt Minotaurus lykkeligt slap ud af Labyrinthens forvinklede Gange; derpaa flygtede hun med ham; men han forlod hende paa Den Naros. Da han nærmede sig sit Fædrelands Kyst, glemte han efter den Aftale, han havde truffet med sin Fader, at heise hvidt Flag istedetfor det sorte, som det særgelige Skib pleiede at føre, hvorfor Egeus troede, at hans Søn var død, og i Fortvivelse skyttede sig i Havet, som efter ham kaldtes det ægæiske. Theseus fulgte ham i Regjeringen; han samlede de 12 smaae afsondrede Districter, hvori Attica var deelt, ordnede Forfatningen, saaledes at Kongens Magt blev meget indstrængt, og delte Folket i 3 Classer: Adel (*εὐπατρίδαι*), Ågerdyrkere og Haandværkere. Men Athenienerne paafjernede ikke hans Fortjenester; han forlod derfor sit utaknemelige Folk, og begav sig til Den Scyros, hvis Konge forræderisk dræbte ham. Siden dyrkede de ham som en Halvgud, opreiste ham Templer og Altere, og bragte hans Been tilbage til Athen.

Cadmus, som Sagnet gør til en Phœnicer, kom til Beotien, hvor han lærte Indbyggerne Bogstavskriften*) og

•) Saameget synes historisk vist, at Grækerne have modtaget Bogstavskriften fra Phœnicerne, rimeligvis ved Handelsforbindelser imellem disse og de assatiske Jøner, og beraf kan

Bjergværksdrift, og anlagde Borgen Cadmea, som blev Grunden til Theben; denne Stad siges at være bygget af Amphion, Opfinderen af Strængespil, om hvem Fabelen fortæller, at Stenene ved hans Lyras Toner bevegede sig og ordnede sig til Mure. Den mørkligste af Cadmus's Slegts var den ved sin og sin Families tragiske Skjebne bekjendte Oedipus, hvis Historie har givet fortrinligt Stof til den græske Tragoedie. Hans Forældre, Laius og Jokaste, siges at være blevne advarede imod ham af et Drakel, og derfor at have udsat ham; men han blev fundet og opdraget i Corinth. Da han var blevet voren, spurgte han Draklet om sin Herkomst, og det advarede ham imod hans Fædreland, fordi han der ville dræbe sin Fader og ægte sin Moder. Han forlod derfor sit formændelige Fædreland Corinth, og drog til Theben; paa Veien kom han i Strid med en Reisende, som han dræbte, og det var Kongen, hans Fader. Thebanerne blevne paa samme Tid plagede af et Uhyre Sphinx, som siddende paa en Klippe udenfor Staden forelagde de Forbireisende en Gaade, og nedstyrtede dem fra Klippen, der ikke kunde læse den; den, som befriede Landet, skulde til Belønning have Herredømmet og Dronningen tilslægte. Oedip løste Gaaden, og derved ophørte Plagen; men nu opfyldtes den anden Deel af det stræffelige Drakel: han ægtede sin Moder. Da en Pest områder hjemføgte Landet, og Draklet adspurgtes desangaaende, kom Oedip til Kundskab om sin Herkomst og sin Ulykke; fortvivlet udstak han sine Øine, og vankede landflygtig omkring, ledtaget af sin kjærlige Datter Antigone, til sin Død; Jokaste dræbte sig selv. Oedip havde to Sønner, Eteokles og Polynices, som blevne enige om at regjere verelviis, hver eet Var; men da Eteokles ikke vilde give Slip paa Regjeringen, rykkede Polynices, understøttet af 6 andre Fyrster, imod Theben, som de begyndte at beleire.

Bredrene dræbte hinanden i en Tvekamp, og kun een af de 7 Fyrster, som stode mod Theben, undkom; men deres Sønner, Epigonerne, droge 10 Åar efter for at henvne Fædrenes Ded med Polynices's Søn i Spidsen mod Staden, som de indtoge og plyndrede; og tung Ulykke vedblev at hvile over Theben, saalaenge Odips Efterkommere beherskede det.

I Argos lader Sagnet Danaus*) indvandre fra Egypten og stifte et nyt Dynastie efter Inachus's. Blandt hans Efterkommere, som regjerede i Argos, Tiryns og Mycenæ, og til hvilke de berømteste græske Nationalhelte hørte, mærkes især den ved romantiske Digtninge forhelligede Perseus, som byggede Mycenæ og efter Fabelen var en Søn af Zeus, og Herakles eller Hercules, den mærkestige af alle græske Heroer, Symbolet paa den højeste Grad af Heltekraft og uovernudelig Styrke. Ogsaa ham gør Mythen til en Søn af Zeus; hans Moder Alkmene var gift med en Konge Amphitryo, Perseus's Sønnesøn. Sagnet tillægger ham 12 Heltekjerninger, mest bestaaende i Reveres og vilde Dyrs Aldryddelse, som hans Slægtning Eurystheus, Konge i Tiryns, paalagde ham at udføre; i det Hele henvortes saadanne berømmelige Gjerninger, hvortil en overmenneskelig Kraft synes at udfordres, helst til denne Helts Navn som det største af alle; ogsaa østerlandske, især phoeniciske Sagn knyttedes til hans Historie — som ovenfor antydet (den tyriske Hercules) — f. Ex. Sagnet om hans Vandringer til det yderste Vesten og de Støtter, han der opreste; først ved Jordens Ende, hvor Solen synker ned i Havet, kunde Malet tænkes for en saadan Helts Vane. Angaaende hans Dødsmaade beretter Mythen, at han lod sig opbrænde paa Bjerget Ota for at ende de Piinster, som foraarsagedes ham ved Giften af Centauren Nessus's Blod,

*) Efter Danaus kaldes Grækerne øste Danaer; ogsaa kaldes de Argiver, fordi Argos i den ældste Tid var den berømteste Stad i Grækenland.

hvormed hans Gemalinde Deianira havde bestreget en Klædning, hun sendte ham, fordi hun ved dette Middel troede at sikre sig hans Kjærighed, samt at han efter Deden blev optaget i Gudernes Samfund. Danaus's Slægt blev fortrængt af en senere Indraudret, Phrygeren Pelops's Efterkommere, efter hvem hele Halvøen fik Navnet Peloponnes, fordi hans Stamme der for en Tid blev den herskende. Pelopidernes Misgjerninger og ulykkelige Skjebne er tilligemed Odips og hans Families Ulykke Hovedgjenstanden for de tragiske Digteres Behandling hos Grækerne. Pelops's Sønner, Atreus og Thyestes, ere bekjendte ved det rasende Had, der fandt Sted imellem dem, og de rædsomme Gjerninger, det forlede dem til at begaae mod hinanden. Atreus's Sønner, Agamemnon Konge i Mycenæ og Menelaus Konge i Lacedæmon, spillede Hovedroller i den trojanske Krig; efter sin Tilbagekomst fra denne blev Agamemnon myrdet af sin Gemalinde Clytaemnestra og Thyestes's Søn Egisth, med hvem hun levede i Forbindelse; for at henvne sin Faders Mord blev Orestes sin Moders Morder, og derfor plaget af Furierne.

Som det første Sætog, Grækerne gjorde, nævner Sagnet Argonauternes eventyrlige Tog. En Kongesen Phrixus flygtede — saaledes beretter det — tilligemed sin Søster Helle for at undgaae en Stedmoders Forfærgelser over Havet paa en gyldea Væder til Colchis; Helle druknede i det Straede, som efter hende kaldes Hellespont; men Phrixus kom lykkelig til Colchis, offrede Væderen og ophængte dens Skind i en Lund, hvor Landets Konge lod det berogte af en Drage. For at hente denne Skat tilbage stillede den thessalsiske Prinds Jason sig i Spidsen for det berømte Tog, der af Mythen fremstilles som et Nationalsforetagende, hvori de ypperste Helte deltog, som Hercules, Theseus, Dioskurerne Castor og Pollux og Sangeren Orpheus, om hvem der fortelles, at han ved sine Toner tæmmede vilde Dyr, standsede Floder i deres Løb og bragte Træer og Stene til at følge sig. Paa

Skibet Argo, hvorefter Toget benævnes, udgik de fra Folkos i Thessalien og næede efter mange Eventyr Colhis, hvor Kongens Datter Medea blev forelsket i Jason og ved Trolldomskunster hjalp ham at undgaae alle Farer og bemægtige sig Skatten, hvorpaa hun flygtede med ham. Rimeligvis betegner denne Mythe tidlig Skibsfart og en enten ved Handelsforbindelser eller ved Szereverie tilfredsstillet Begjergighed efter fremmede Landes Rigdomme.

Et andet endnu mærkeligere Nationalforetagende af lignende Art, som havde rigtig Indsydelse paa Grekernes senere indbyrdes Forhold, var det ved Oldtidens skønneste Digte forherligede trojanske Tog. De beremteste Hyrster og Helte fra de forskelligste Egne af Grækenland deeltog heri, viistnok mere af Lust til riederlige Eventyr og Haab om rigt Bytte end for at henvue den Fornærmedse, som den trojanske Prinds Paris havde tilfriet den spartanske Konge Menelaus ved at bortføre hans Gemalinde, den skønne Helena. Hærene samledes i Aulis i Brotien, og fortæs derfra paa 1200 Skibe over til Lille-Asien, hvor de begyndte at beleire det velbefæstede Troja, som blev understøttet af adskillige af de omkringboende Folkeslag. Førinden Atriderne Agamemnon og Menelaus, som fik Toget bragt i stand, mærkes blandt Deeltagerne den floge Odysseus (Ulysses) Konge paa Den Ithaka, den gamle veltalende Nestor fra det mesjeniske Pylus, den uforfærdede Diomedes Konge i Argos, den stærke Ajax fra Salamis og fremfor alle den tappre thessaliske Prinds Achilles. Krigen fortæs i 10 Åar med afvælende Lykke; Krigsvæsenet var endnu i sin Barndom, og Beleiringskunsten var ubekjendt; Kampen, som fandt Sted paa Sletterne udenfor Staden, fortæs ikke efter nogen fælles Plan, men op løste sig i en Mængde enkelte Træfninger. De fornemste Helte kæmpede enkelviis fra Stridsvogne, og betjente sig af Kastespyd og Stene; men jo mere al Kunst var borte fra Kampen, desto mere Leilighed havde de menneskelige Hælejer og Lidenskaber til at udvikle sig i deres fulde Styrke. For-

bitret paa Agamemnon over en tilfriet Fornærmelse, afholdt Achilles sig en Tid lang fra al Deeltagelse i Striden; men da hans Ven Patroklos var blevet dræbt af Hektor, Priamus's tappreste Sen, ilede han ræsende mod Trojanerne, fældede den ødle Hektor, og slæbte hans Lig, bundet til sin Stridsvogn, omkring sin Vens Gravhøj; dog udleverede han det til hans Fader, bevæget ved Oldingens Venner. Snart skulde Achilles selv ende sit Liv paa de samme Sletter, hvor han havde indjaget Trojanerne saa megen Skræk; han faldt nemlig, skudt i Hælen af Paris, da han var i Begreb med at øgte en af Priamus's Døttre. Tilsidst skal Troja være faldet ved Odysseus's List; efter hans Raad lode Grækerne, som de vilde drage bort, men skulde sig med Glaaden bag Den Tenedos; de havde efterladt en stor Træhest, hvori nogle bevæbnede Hælte vare stjulste, og en Græker, som blev tilbage, indbildte Trojanerne, at, naar den kom ind i deres Stad, vilde Lykken stedse følge dem. De lettende Trojaner nedrev en Deel af Byens Mure for at faae Hesten ind; men om Matten vendte Grækerne tilbage; de i Hesten Indsluttede stege ud og forte deres Landsmænd ind i Staden, hvorpaa den blev opbrændt, og Indbyggerne deels dræbte, deels bortsatte som Slaver. Derpaa vendte de græske Fyrster tilbage; men flere af dem maatte paa Tilbagereisen eller efter Hjemkomsten udstaae større Besværigheder og Ulykker end under selve Krigen. Agamemnons ulykkelige Skæbne er tidligere omtalt; ogsaa Diomedes blev efterstræbt af sin Gemalinde, maatte flygte og stal efter lang Omflakken være kommet til Apulien; Odysseus blev i 10 Åar fastet omkring paa Havet, og kom først efter mange Farer tilbage til sit Rige, hvor han igjen maatte tilkæmpe sig Herredommet og sin troe Gemalinde Penelope ved at dræbe hendes Beilere.

2. Sagutiden fra det heraklidiske Tog til Solon c. 600. Med Hæltene i den trojanste Krig ender de gamle græske Heroers Periode; men der følger endnu et Tidsrum af omtrent 500 Åar, som hviler i et Halvmærke, inden

den fuldkommen sikre historiske Tid begynder. I dette Tidsrum udviklede Forskellen imellem de græske Stammer sig stærkere, og betydelige Omvæltninger i Forfatningen og Omslytninger og Udvandringer af Stammerne fandt Sted, før en stor Deel foranledigede ved det dorisk-heraklidiske Tog, som c. 1100. indtraf henved et Aarhundrede efter den trojaniske Krig. Marsagen til dette markelige Tog var, at Hercules's Efterkommere søgte at gjøre deres Fordringer paa Peloponnes gjældende, hvorfra Danaus's Slægt var bleven fortrængt af Pelopiderne. Efterat der tidligere vare gjorte flere forgjæves Forseg, trængte Herakliderne Temenus, Cresphontes og Aristodemus i Spidse for Dorierne fra de nordligere Egne i Grækenland over den corinthiske Bugt ned paa Halveen, som de erobrede med Udtagelse af det indre Bjerghandskab Arkadien og delte imellem sig, saaledes at Temenus fik Argos, Cresphontes Messenien og Prokles og Eurysthenes, Sonner af Aristodemus, som var død paa Toget, Sparta; Herakliden Aletes fik Corinth, og Orylus, en Etolier, som var fulgt med Toget, Elis. Achæerne, som saaledes blevet fortrængte fra Lakonien, lykkedes det dog under Anførsel af Pelopiden Tisamenus, en Sen af Drestes, at fordrive Ionerne fra det nordlige Kystland Egialea, som derefter kaldtes Achaia, hvorpaa disse flygtede til Attika, hvis Indbyggere hørte til samme Stamme. Dorierne vare fra den Tid den herstende Stamme paa Halveen; de ældre Beboere blevet efterhaanden undertrungne eller udvandrede, især til Lille-Asien. Fra Corinth bemægtigede Dorierne sig Megaris; ja de kom endog til Attika, idet de forfulgte Ionerne, som vare flygtede dertil, og beleirede Athen. Da Draklet havde spaet, at Athenierne skulde seire, naar deres Konge faldt, fattede den daværende Konge Codrus den heltemodige Beslutning at opoffre sig for at skaffe sit Folk Seieren; han sueg sig forklædt ind i den fjendtlige Leir, yppede Trætte med en dorisk Soldat og blev dræbt. Ved Efterretningen om Kongens Fald tabte Dorierne Modet og droge bort; men Athenierne benyttede

1068. sig af denne Lejlighed til at afflasse Kongemagten, idet de erklarede, at ingen Dædelig var værdig til at være Codrus's Efterfølger, og Ingen uden Deus derefter skulde herske i Athen. I Epiden for Staten sattes Medon, Codrus's ældste Søn, som Archont (*ἄρχων*); hans Broder Nilens drog utilfreds herover med en Deel Jonere over til Lille-Asien, hvor de grundede de berømte ioniske Colonier. Den nye Værdighed var i Begyndelsen arvelig i Medons Slægt, og beklædtes paa Livstid; men det republikanske Element gjennemtrængte efterhaanden Forfatningen mere og mere: efter omtrent 300 Aars Forløb blev den indskrænket til et Tidsrum af 10 Åar, og fra 683 valgtes aarligt 9 Archonter*) af de adelige Familier, Eupatriderne. Overalt i Grækenland fremtraadte saaledes efterhaanden i de nærmeste Aarhundreder efter det doriske Tog det Eiendommelige i den græske Land i Modsetning til det asiatiske Ræsen: i næsten alle græske Stater maatte den monarchiske Regjeringsform, som i den heroiske Tidsalder stedse viser sig som indskrænket, vige for republikanske Forfatninger i de mangfoldigste former. I det Hele var dog Aristokratie og Tyrannie de almindelige Gjennemgangsled til en paa Frihed og Lighed grundet demokratisk Forfatning. Tyran kaldtes hos Graferne Enhver, der imod den bestaaende Forfatning opkastede sig til Enherifter, hvad enten han regjerede godt eller slet. Tyranniet fremgik i Almindelighed af demokratiske Bevægelser, idet nemlig en Enkelt, naar Aristokraterne misbrugte deres Magt og trykkede Folket (*δῆμος*), benyttede sig af den herskende Utilfredshed til at tiltrive sig Regjeringen, og ofte nedarvedes det paa flere Slægter af hans Efterkommere, inden det atter blev styrtet. Saaledes

*) Den første kaldtes specielt *ἄρχων*, ogsaa *πρώτηρος*, fordi Året benævnedes efter ham, ligesom i Rom efter Consulerne; den anden, *βουλεὺς*, forestod Offringerne; den tredie, *πολεμαρχος*, ledede Krigsvæsenet; de 6 andre, hvem Rettsplejen var overdraget, kaldtes *θεσμοθέται*.

fulgte i Corinth, efterat Kongemagten var afskaffet, en aristokratisk Regjering af Bacchiderne, Efterkommere af Bacchis, en af de ældre Regenter, indtil Cypselus i Midten af det 7de Jahrhundrede ved Hjælp af Folket fortrængte dem ved deres Overdaadighed og Overmod forhadte Oligarcher, og opkastede sig til Tyrani. Hans Søn Periander fulgte efter ham, og regjerede med Haardhed; men kort efter hans Død gjenindførtes den forrige aristokratiske Forfatning. I Epirus vedblev Kongemagten og forplantedes blandt Eaciderne, Achilles's Efterkommere*). ogsaa Sparta havde stedse to arvelige Konger, en af Proklidernes og en af Eurysthenidernes Slægt; men deres Magt var i Fredstid meget indstræknet, og Forfatningen i Grunden aristokratisk.

Af den store Mængde græske Stater hævede efterhaanden Sparta og Athen sig fremfor alle de andre, og i dem concentrerer sig det græske Folks Historie, idet næsten alle de andre græske Stæder og Stater sluttede sig til en af disse som de mægtigste, og i deres politiske Indretninger meer eller mindre nærmede sig dem som forbillede. Sparta og Athen repræsentere de to Hovedstammer, som dannede den stærkeste Modsatning i den græske Nationalitet, den doriske og den ioniske. Charakteristisk for Spartanerne og overhovedet den doriske Stamme var Vedholden ved det Gamle, Fasthed og Alvor, men tillige forbundet med noget Haardt og Raat; Athenierne og den ioniske Stamme betegnede Munterhed og Lyst til Livsnydelse, oppakt Sands for Kunst og Videnskab, men tillige Uppighed, Bledagtighed og Ustadighed; og denne Modsatning fremtraadte i deres Sprog (Den doriske Dialect var haard ved Sammendyningen af Consonanter, den ioniske blød ved Sammendyningen af Vocaler), i deres Sæder og Levemaade og i deres politiske Forfatning, saaledes som denne blev bestemt ved de to store Lovgivere, Lykurg og Solon. Lykurgus var Broder til en spartansk Konge, som døde uden Barn, saa at

*) Den mærkeligste af disse Konger var Pyrrhus i næste Periode.

Thronfølgen skulle tilfælde ham; men da hans Broders Gemalinde var frugtsommelig, erklærede han, at han ikke vilde bestige Thronen, hvis hun fødte en Sen. Den ærgjerrige Dronning foreslog Lykurg at døbe Barnet, naar han vilde øgte hende; han afskyede dette Forslag, men lod som han samtykkede, og da Barnet var født, blev det bragt til ham; men istedetfor at døbe det lod han det udraabe til Konge. For at undgaae Dronningens Efterstræbelser forlod han Sparta, og begav sig til det doriske Creta, som var berømt ved Minos's vise Love; senere besøgte han de græske Colonier i Lille-Afrien, hvorfra han medbragte de homeriske Digte. Efter 10 Aars Fraværelse kom han tilbage til Sparta med det Forst at gjøre Ende paa den Forvirring, som hidtil havde plaget Staten, ved en fast Lovgivning, og for at slappe den Indsydelse hos sine Landsmænd raadspurgte han det delphiske Drakel, som gav et aldeles fyldestgjende Svar. Lykurgs Love, der maae betragtes deels som en Fortryllelse af gamle Indretninger hos den doriske Stamme og navnlig beslagtede med Minos's, deels som staende i nære Samklang med den doriske Land overhovedet, gif ud paa at danne Spartanerne til et haardfært og tappert Folk, hvis Særkjende var legemlig Sundhed og Styrke, Farvelighed og Foragt for alle Livets Bequemmeligheder, som for alle Farer og Smærter. Ved Siden af de to Konger, hvis vigtigste Forrettigheder vare Ansvarselen over Hæren og den højeste præstelige Værdighed, oprettedes et Oldingsraad (*Lygovoria*) af 28 Medlemmer, som maatte være over 60 Aar gamle; desuden havde Folkeforsamlingerne Ret til at stemme over Kongernes og Raadets Forslag, og saaledes var Forfatningen en Blanding af de meest forskellige Elementer, det monarchiske, aristokratiske og demokratiske; dog var det aristokratiske Element det overveiende, især efterat de 5 Ephorer længere hen i Tiden havde faaet den højeste Magt, som de endog kunde anvende imod Kongerne. For at tilveiebringe Lighed i Formuen deelte Lykurg hele det lakoniske Gebeit i lige store Lodder, af hvilke Spartanerne eller de egentlige Borgere,

Efterkommerne af de indvandrede Dorier, sic 9000, og Perieferne eller Lacedæmonierne, Landbeboerne, Efterkommerne af de overvundne Schæer, 30,000; og han traf adskillige Foranstaltninger for i Tiden at vedligeholde denne Lighed, hvilket dog kun nifuldkomment opnaaedes. For at hindre oversædlig Handel og den deraf følgende Overdaadighed forbedræb han Brugen af Guld og Sølv og inførte Ternpenge, hvis Vægt besværliggjorde Brugen. Alle Spartanere spiste ved fælles offentlige Maaltider, hvortil Enhver gav et maanedligt Bidrag, og urde de simpleste Retter; Hovedretten var den sorte Suppe, rimeligvis en Blanding af Blod, Eddike og Salt. Sparta maatte ikke omgives med Mure og Fæstningsværker; dens Borgeres Tapperhed skulde være det sikreste Værn. De, der faldt i Kampen, blev løvrøste og begravede med Hædersbevisninger; den, der flygtede eller udeblev fra Slaget, blev givet til Pris for den sterke Banere. Forat den Land, hvoraf det lykurgiske Lovsystem udgik, og hvorpaa dets Vestagen beroede, kunde vedligeholdes blandt Spartanerne, blev Opdragelsen ikke overladt de Enkeltes Frihed, men gjort til et Statsanliggende. De spartanske Piger blev fra den tidlige Ungdom hærdede og styrkede ved Legemsøvelser, forat de engang som sunde og sterke Medre kunde føde sterke Barn. De Barn, der varer fødte med Legemsfeil eller Ansats til Evangelighed, blev strax efter Fødselen utsatte for at omkomme af Hunger. Indtil det 7de Åar blev Drengene opdrague af deres Medre; fra den Tid overtog Staten ganske deres Opdragelse, og de varer indeelte i forskellige Afdelinger under egne dertil af Staten ansatte Øpsynsmænd. Ørbedighed mod Alderdommen blev tidligt indpræntet Ynglingerne; de blev vænnet til at taale Hunger og Matteraagen, Hede og Kulde, og til at vise sig feleslæse mod legelige Smertter. For at øve dem i Behændighed gav man dem Tildadelse til at sjæle; men blev de grebne i Gjerningen, blev de straffede. Fornemmelig gif dog Opdragelsen ud paa Øvelse i at brydes og bruge Vaaben; paa den aandelige Dannelsé

blev der ikke lagt synderlig vind; dog blev Drengene tidligt øvede i let og hurtigt at opfatte det Væsentlige i et Forhold og nærlig at give træffende Svar, som udtrykte Meget i faa Ord; en saadan Tale, der udmerker sig ved kjernefuld Korthed, kaldes deraf lakonisk. Som en Følge af denne Opdragelse var Krigen for Spartanerne en Leg, Dopholdet i Leiten en Fest og Baabensvelser den eneste Syssel; Huns- og Markarbeide var overladt til Slaverne, Heloterne, som blev meget haardt behandlede, ja endog undertiden nedfablede, naar deres Mængde gjorde dem farlige. Da Lykurg havde givet sine Landsmænd Love, forlod han Sparta, efter at have forpligtet dem ved Ged til ikke at foretage nogen Forandring i dem, førstend han kom tilbage, og for at gjøre Eden forbindende for stedse skal han før sin Død have befalet at brænde hans Lig og kaste Uksen i Havet.

Bed Lykurgs Love blev Spartanerne farlige for deres Naboer, og Sparta hævede sig snart til den herskende Stat paa Peloponnes, der udevede et Hegemonie eller Overherredommme over de evrige. Især maatte deres vestlige Naboer, Messenierne, som beboede et langt frugtbartere Land end det raae bjergfulde Lakonien, udholde haarde og langvarige Kampe med dem, som endte med deres Stats Undergang*). Der anføres forskellige Marsager til Krigen: at nogle spartanske Piger vare blevne overfaldne i et Tempel paa Grænsen og bortførte af messeniske Ynglinger, og at en Messenier havde dræbt adskillige Spartanere i Forbitrelse over en Udaad, som var begaet imod ham af en Spartaner. Efter at have svoret ikke at nedslægge Baabnene, førstend Landet var erobret, 743. gjorde Spartanerne pludseligt Indfall i Messenien, hvis Indbyggere en Tid lang modstode med Held, men til sidst

*). De messeniske Kriges Historie er meget upaalidelig, da man ene fjender den af den sildige Forsatter Pausanias, der levede i det 2de Aarhundrede e. Chr., og som sin Hovedsilde nævner en Digter i det 3de Aarh. f. Chr.

maatte indslutte sig i Bjerghæftningen Ithome. Da det delphiske Drakel havde erklæret, at Messenierne vilde seire, naar en Mø af Kongeslægten blev offret til Guderne, tilbed Aristodemus af den kongelige Familie frivilligt sin egen Datter dertil og dræbte hende selv; han blev siden valgt til Konge og slog Spartanerne ved Hjælp af Arkadierne og Argiverne; men da et andet Drakelsvar var blevet opfyldt af Spartanerne, tabte Messenierne Modet, og Aristodemus dræbte sig selv paa sin Datters Grav, hvorpaa Ithome blev indtaget. Et Deel af Messenierne flygtede; de Øvrige maatte under- 724. kaste sig og betale en aarlig Afgift. Da Spartanerne vare komme tilbage, behandlede de de Bern, der vare fødte under Krigen (Partheniere d. e. Tomfrubern) med Foragt, hvorfor de sammensvore sig med Heloterne mod Staten; da Sammensværgelsen opdagedes, blev de forviste og begave sig til Italien, hvor de anlagde Tarent. I 40 År bare Messenierne det spartanske Aag; men imidlertid var en kraftfuld Ungdom opvoret, som brændte af Begjærlighed efter at henvne den Fædrene tilfriede Uret. Med Aristomenes, en Helt af den gamle Kongestamme, i Spidsen, og understøttet af Naboesterne, tilfriede de Spartanerne flere Nederlag, hvorpaa disse 685. efter Draklets Anvisning bade Athen om en Unfærer, og det sendte dem Digteren Tyrtæus, som opslammede deres Mod ved sine herlige Krigssange. Ved Forræderie af Messeniernes Bundsforvandte, den arkadiske Konge, seirede Spartanerne, og Messenierne maatte nu ogsaa i denne Krig indslutte sig i en Bjerghæftning, i Fra. Herfra gjorde Aristomenes hyppigt Afdald og plyndrede det spartanske Gebeet. Engang, da han havde vovet sig for langt, blev han fangen og nedstyrtet i en Hule, men reddedes som ved et Underværk og kom tilbage til Fra. Endelig blev Hæftningen pludseligt overrumplet; efter et heltemæssigt Forsvar, da de ikke længer kunde modstaae Overmagten, drog Aristomenes bort 668. med Resten af sin Hær igjennem de fjendtlige Rækker, som frivilligt aabnede sig, og begav sig til Arkadien; senere gif

han til Rhodus, hvor han døde. De flygtede Messeniere droge under hans Søns Anførsel til Italien, hvor de understøttede deres Landsmænd i Rhegium imod Staden Taukle paa Sicilien, som de indtoge og bebyggede under Navnet Messana. De Messeniere, som blevet tilbage, blev gjorte til Slaver af Spartanerne; først i næste Periode blevet Messenierne befriede og deres Stat gjenoprettet ved Epaminondas.

3. Den historiske Tid fra Solon til Perserkrigene. Først henved 300 År efter Sparta fik den atheniensiske Stat ved Solon en fast Form, hvis Nedvendighed ogsaa her fremkaldtes ved indvortes Uroligheder og allehaande Forvirring; den aristokratiske Form, som havde udviklet sig af den monarchiske, passede nemlig ikke for det demokratifjndede Folk. Man længtes efter en fast Lovgivning og Forfatning, og overdrog Archonten Drako at give Love; men de statsborgerlige Forhold ordnede han ikke, og hans Loves overdrevne Strenghed — han satte nemlig Dødsstraf for den mindste Forbrydelse — gjorde, at de ikke kunde holde sig. Gjæringen vedblev, og en fornem Borger ved Navn Cylon sagte at tiltre sig Herredemmet i Athen og hemmægtigede sig Akropolis; men under Anførsel af Alkmæoniderne*) stormede Athenienserne Borgen, hvorpaa Cylons Tilhængere blevet dræbte, skjænt de havde taget deres Tilflugt til Alteret. Denne Krænkelse af Helligdommen væltede alt Hadet over paa Alkmæoniderne, som blevet fordrevne, og de heftigste Stridigheder herskede fra nu af imellem de forskellige Partier. Til Lykke for Athen levede dengang Solon, en af Oldtidens berømteste Vise, som allerede havde støffet sig fortrinlig Anseelse ved flere Gjerninger, han havde udført til Statens Bedste, især ved at tilbageerobre Den Salamis, som var bleven Athenienserne 594. fratagen af Megarenserne. Han blev valgt til Archont, og

*) Alkmæoniderne var Efterkommere af Alkmæen, der nedstammede fra Kongeslægten og var den sidste Archont paa Livstid.

det blev ham overdraget at ordne Forfatningen ved en bestemt Lovgivning. Solons Love var grundforskjellige fra Lykurgs, hvilket ikke saa meget maa tilskrives Forskjellen i Tiden, som den store Forskjel imellem den doriske og den ioniske Land; de bare ganske Humanitetens Præg, idet de harde til Hensigt at danne Athenierne til retskafne, sædelige, oplyste Borgere. Han nedsatte Gjælden, der hvilede tungt paa de fattige Borgere, og inddelte Borgerne i 4 Classer efter deres Formue. Ved Siden af de 9 aarlige Archontter oprettede han et Raad (*Bovaln*) af 400 Medlemmer, som valgtes af de tre første Classer; men den højeste Magt udevede Folkeforsamlingerne, hvor alle Borgere havde lige Stemmeret, og saaledes var det demokratiske Element det fremherskende i den atheniensiske Forfatning. Areopagis, den øverste Domstol i Athen, fulgte en forbedret Indretning; dens Medlemmer, som bestode af de aarligt afgaaende Archontter, holdt deres Førsamlinger om Natten, forat de ikke ved at see den Anklagede skulde bringes til at afgive fra Retfærdighed. Sonner vare forpligtede til at underholde deres Forældre, naar de havde ladet dem lære noget Nyttigt; Enker og Bern, hvis Forærgere vare faldne i Krigen, skulde underholdes paa offentlig Befostning. Da Solon havde givet Athen Love, forlod han det, og bereiste forskjellige Lande; paa disse Reiser kom han, som ovenfor anført, til den lydiske Konge Cresus. Efter hans Bortgang begyndte Partiestridighederne igjen, og heraf benyttede en af hans Slægtninge Pisistratus sig til at opsvinge sig til Tyran ved Hjælp af de fattigere Borgere, hvis Undest han 560. havde vundet ved sin Gavmildhed og Weltalnhed. To Gange blev han fordrevet af sine Fjender, i hvis Spidse Alkmaeoniden Megakles stod; men efterat han tredie Gang var kommen i Besiddelse af Herredømmet, beholdt han det til sin Død; han regerede med Maadehold og Retfærdighed, og udvredte aandelig Dannelse i Athen ved sin Undest for Videnskab og Kunst. Hans Sønner, Hippias og Hipparchus, fulgte efter ham, og regerede i samme Land; navnlig begun= 528.

stigede de Digttere og Kunstmennere; men Athenierne begyndte at kædes ved Enherredemmet, og to Englinger, Harmodius og Aristogiton, som troede sig personligt fornærmede, besluttede at dræbe Pijistratiderne. Hipparch faldt for deres Dolke, men Hippias undkom, og da han nu var blevet mistankeligt, regjerede han saa voldsomt, at Athenierne ved Spartanernes
 510. Hjælp fordrev ham, ligesom de lagde deres Tyranhed for Dagen ved at opreise Billedstætter til Ere for Harmodius og Aristogiton og forhellige deres Navne i Sange. De fordrevne Alkmeconider kom nu igjen i Auseelse, og Klithenes, som stod i Spidsen for dem, foretog adskillige Forandringer i Forfatningen, som havde til Hensigt at befeste og udvide Demokratiet; saaledes dælte han Folket i 10 Stammer (*phlai*) istedetfor de 4 gamle, hvorved Borgerne blandedes, og udvidede Antallet af Raadets Medlemmer til 500, 50 af hver Stamme; ogsaa tillegges ham Indførelsen af Ostracismen *) eller Forviisning af Borgere, der ansaaes farlige for Folkets Frihed. Spartanerne, som frygtede Athens Opkomst under den demokratiske Forfatning, segte med deres Konge Kleomenes i Spidsen at gjenindsette Tyranner, først Isagoras, Hovedet for det aristokratiske Partie, og siden den fordrevne Hippias, men disse Forsøg mislykkedes; hvorpaa Hippias begav sig til den persiske Konge Darius og ophidsede ham til den mærkværdige Krig mod Athen, hvormed næste Periode begynder.

4. De græske Colonier. Af største Vigtighed for Culturens Udbredelse paa Jorden var Anlæggelsen af de mange græske Colonier i forskellige Lande; allerede meget tidligt udvandrede nemlig Grækerne af forskellige Marsager over Havet paa begge Sider til Lille-Asien og Nedre-Italien; og hvorhen de kom, bevarede de stedse den Landsoverlegenhed og det høje Fortrin i Dannelsen, hvorved Grækerne udmerkede

*) Navnet kommer af *οστραχων*, Pottesaar, hvorpaa Borgerne skreve Dens Navn, de vilde have forviist.

sig fremfor alle andre Folk i Oldtiden. I neie Overeensstemmelse med den helleniske Land bestode disse Colonier som selvstændige Stater, der kun stode i et Pietetsforhold til Moderstaten, og saaledes for det Meste ordnede deres borgerlige Forfatning efter dennes. Udvandringerne til Lille-Asien bevirkedes især ved Doriernes Tog til Peloponnes, som satte de helleniske Stammer i Bevægelse; paa Vestkysten af Halvøen og de udenfor liggende Øer, Lande som i Skjænhed og Frugtbarthed overgik Moderlandet, anlagde nordligst Eolerne, i Midten Jonerne, som under Nileus's Anførsel udvandrede fra Attika efter Codrus's Død, og sydligst Dorierne de berømteste af alle græske Colonier. Af de æoliske Colonier, der bestode af 12 indbyrdes forbundne Stæder (Eolis), vare Mytilene paa Den Lesbos og Smyrna, som siden kom til det ioniske Forbund, de mærkligste. Ogsaa Jonerne anlagde paa Kysten af Lydien og det nordlige Carien og paa Øerne Samos og Chios 12 Stæder eller Småstater, som udgjorde et Forbund (Jonien), og holdt Forsamlinger (Panionia) ved et Poseidonstempel i Marcheden af Forbjerget Mycale; disse Stæder blomstrede fortrinligt ved Handel og Cultur, i hvilken Henseende de asiatiske Joner endog gik forud for deres Landsmænd i Moderlandet; de mærkligste var Milet, en af de betydeligste Handelsstæder i Oldtiden, som igjen stiftede 70—80 Colonier, Phocæa, ligeledes en vigtig Handelsstad, og Ephesus med sit berømte Artemisstempel. Paa Cariens Kyst og paa Øerne Cos og Rhodus anlagde Dorierne 6 ligeledes indbyrdes forbundne Stæder. Alle disse Colonier havde republikanske Forfatninger; de blev bragte i Afhængighed af Gresus, og kom tilligemed Lydien under Cyrus; men Indbyggerne i Phocæa vilde heller forlade deres hjemme Fædreland end taale fremmed Herredemme: de udvandrede, og efter lang Omlakken paa Middelhavet anlagde de paa det fjerne Galliens Kyst det berømte Massilia.

Ogsaa paa Nordkysten af Lille-Asien ved det sorte Hav fandtes en Maengde græske Colonier, mest anlagte fra Milet,

hvoriblant Sinope; ja endog Nord for dette Hav paa det tauriske Chersones bestod et lille græsk Kongerige Bosporus. I Macedonien vare Potidæa og Olynth, i Thracien Byzants fortrinligt mærkelige. Paa Africas Nordkyst anlagde Grækerne Cyrene, en vigtig Handelsstat.

De mærkeligste græske Colonier efter dem paa Lille-Asiens Vestkyst vare Colonierne i Nedre-Italien og paa Sicilien; det første Land kaldtes Stor-Grækenland af de mange Colonier. De blev i det Helle anlagte senere end Colonierne Øst for Moderlandet, mest i det 8de og 7de Aarhundrede, og medens den ioniske Stamme var den fremherskende i Asien, var den doriske det i Italien. Cumæ var den ældste af disse Colonier, anlagt c. 1050; Tarent, som blev anlagt i Slutningen af det 8de Aarhundrede af spartanske Partheniere, opnaaede ved sin Handel en hei Grad af Velstand; Sybaris, hvis Indbyggere vare bekjendte for deres Overdaatighed og Bledagtighed, blev i Slutningen af Perioden edelagt af Indbyggerne i en anden græsk Stad Croton; Lokri er bekjendt ved sin vise Lovgiver Zaleucus i Midten af det 7de Aarhundrede*). Paa Sicilien, hvor Grækerne efterhaanden blev Hovedfolket, og alle de vigtigste Stæder vare af græsk Oprindelse, var Syracuse, anlagt 735 fra Corinth, en af de berømteste Stæder i Oldtiden; Messana blev, som ovenfor bemærket, bebygget af Messenerne efter den anden messeniske Krig.

5. Grækernes Religion, Poesie og Videnskabelighed, Nationalfester m. m. Imedens Grækerne i politisk Henseende vare adspillettede i en utallig Mængde Smaastater, idet næsten hver Stad med sit District udgjorde en egen Stat, vare de paa den anden Side ved mangfoldige Baand nære sammenknyttede til eet Folk. Saadanue Baand vare den fælles Religion og de dertil knyttede Drakler, det

*) En anden berømt Lovgiver, der var samtidig med Zaleucus, var Charondas i den græske Stad Catana paa Sicilien.

fælles Sprog og den deraf følgende fælles Literatur, de hellige Fester og Lege og Forbundsforsamlingerne. Grækernes Gudelære (Mythologie) udmarkede sig ved Dybsindighed og poetisk Skønhed fremfor alle andre Folks i samme Grad, som Grækerne i aandelig Henseende stode over dem alle; deres fornemste Guddomme var Zeus (Romernes Jupiter), Gudernes og Menneskernes Fader og Konge, Hera (Juno), hans Gemalinde, Gudernes Dronning, Phobus eller Apollo, Symbol paa Solen, Musikens og Digtekunstens Gud, og hans Søster Artemis (Diana), Symbol paa Maanen, Tagtens Gudinde, Pallas Athene (Minerva), Videnskabens og Kunstens Gudinde, Athens Skytsgudinde, Ares (Mars), Krigens Gud, Aphrodite (Venus), Skjønhedens og Kjærlighedens Gudinde, Symbol paa Naturens skabende og forsynende Kraft, Poseidon (Neptun), Havets Gud, Pluto, Underverdenens Gud, Hermes (Mercurius), Opfindelsernes og Forretningernes, navnlig Handelens Gud og Gudernes Sendebud, Symbol paa Forstand og Klogskab, Sephaestos (Vulcanus), Symbol paa Ilden, Demeter (Ceres), Symbol paa Jordens Frugtbarhed og den ved Algerdyrkningen bevirkede Cultur. Gudernes Boliger tænkte man sig paa det heie thessaliske Olymp. Ogsaa den ældste Tids berømte Helte, der antoges at være af halv guddommelig, halv menneskelig Oprindelse, dyrkedes som Salvguder eller Heroer. Gudernes Dyrkelse fandt Sted i Templer; og paa nogle Steder, som troedes begünstigede ved Guddommens umiddelbare Nærvoerelse, raadsprygte man dem om tilkommende Ting, hvorpaa deres Præster eller Præstinder gave Svar; det ældste af disse Orakler var det. pelasgiske Zeus-Orakel i Dodone; det berømteste var Apollos Orakel i Delphi, som ikke blot raadsprygtes af Grækerne i alle vigtige Anliggender, men ogsaa af Fremmede, som Christus; især stod Oraklet i fortrinlig Anseelse hos den doriske Stamme. Orakelsvarene gaves af Præstinden Pythia, og meddelestes de Spørgende ved Præsterne; Templet samlede efterhaanden unaadelige Rigdomme ved de

Adspurgendes Gaver og helliget Bytte efter vundne Seire. Paa enkelte Steder var Gudsdyrkelsen forbunden med Mysterier d. e. visse Ceremonier, hvori kun de Indviede maatte deeltage, og som holdtes hemmelige for Maengden; de mørkeste vare de eleusinske Mysterier, forbundne med Demeters Dyrkelse. I nære Forbindelse med Religionen stod den ældste Poesie. De ældste Sangere, Amphion og Orpheus, i den mythiske Tid ere tidligere omtalte. Homer, hvis Levetid, Hødested og Livsomstændigheder ere aldeles ubekjendte, tillægges de to ældste og berømteste Digte fra Oldtiden: Iliaden og Odysseen; det første, som besynger en Episode af den trojanske Krig i dens 10de Åar (fra Achilles's Prede til Hektors Begravelse), og som er Hovedkilden til vor Kunstdæk om denne Krig, har til alle Tider været beundret som et uovertræffeligt Meisterværk i den episke Poesie, hvori Charakterer og Begivenheder ere skildrede med den højeste Grad af Sandhed og Kunstuelighed; det andet, som beskriver Odysseus's Eventyr paa hans Omflakken efter Krigen og hans Tilbagekomst til sit Rige, er en tro Afbildning af dens Tids Kultur og Levermaade. Rimeliggvis hidrøre disse Digte ikke fra Gen, men fra en heel Digterskole, som formodentlig begyndte med Homer, hos Sonerne i Lille-Asien (Homeriderne, maaskee paa Den Chios); de blevne først bekjendte i det europæiske Grækenland ved Lykurg, og samlede og nedskrevne under Pisistratus og hans Sønner, efterat de tidligere vare blevne mundtligt forplantede ved Sangere (Rhapsoder). Noget senere end Homer levede Hesiodus i Brotien, hvis Digte, navnlig Theogonien, tilligemed de homeriske ere Hovedkilden til den græske Mythologie. Men i det Hele blomstrede Poesie og Videnskabshed i den ældste Tid mest hos de asiatiske Grækere; saaledes levede i Mytilene den lyriske Digter Alcaeus og den af sine Kjærlighedssange bekjendte Digterinde Sappho; i es den ioniske Stad Teos var den erotiske Digter Anakreon, fra Phrygien den ældste Fabeldigter Mosopus; ogsaa de ældste Philosopher, hvis Undersøgelser især vare rettede paa

Naturen, levede blandt Ionerne (den ioniske Skole). Af Niismaend, som gave praktiske Leveregler, nævnedes Grækerne 7 samtidige som de fortrinligste, deriblandt Athenienseren Solon, Milesieren Thales, den veltalende Bias fra Priene, Pittacus fra Mytilene, som befriede sin Fædrenestad fra Tyranner, og frivilligt nedlagde Magten efter at have gjenoprettet Orden, og den overrommende corinthiske Tyran Periander. Philosophen Pythagoras fra Samos stiftede hennimod Slutningen af Perioden i Croton i Nedre-Italien en Skole eller et Broderskab af Philosopher, som i Fællesskab ferte et strengt regelmæssigt, til videnskabelige Syssler og moralst Fremstriden helliget Liv (Pythagoræerne).

Vigtige Forbindelsesmidler for Grækerne var endelig de hellige Fester og Lege, samt Forbundsforsamlingerne. Af de første var de olympiske de berømteste; de holdtes hvert femte År ved Midsommertid i Olympia i Landskabet Elis, og var helligede Zeus. Deres Stiftelse naaer op til den mythiske Tid; de blev fornyede og fik en forandret Indretning ved Iphitus Konge i Elis, Lykurgs Samtidige. Kun frie Grækere af uafstelig Vandel havde Adgang til disse Lege, og først efter omhyggelig Forberedelse; Legene varede i 5 Dage og bestode i Bedekjersel, Bebedelb, Bryden, Nævekamp, Springen og Kasten med en Metalstive, kaldet Diskus; Seierherrerne blevet bekransede og stode i stor Anseelse. Da disse Fester tjente til at forene alle Grækere, blevet de ogsaa gjorte til Grundlag for en fælles Tidsregning, som begynder med 776 f. Chr., den Fest, ved hvilken Seiervindernes Navne først blevet opstrevne; ifølge denne Tidsregning deles Tiden i Olympiader eller Tidstrum af 4 År, der forløbe imellem Festerne. Ogsaa paa andre Steder i Grækenland holdtes grunde Lege, der dog aldrig naaede den Anseelse, som de olympiske, nemlig de pythiske til Gre for Apollo ved Delphi, de isthmiske paa den corinthiske Tange, helligede Poseidon, og de nemeiske ved Nemea i Argolis til Gre for Zeus. Af Forbundsforsamlingerne var Amphiktyonernes, som

holdtes i Delphi og ved Thermopylae, de mærkligste. Det amphiktyoniske forbund, hvis Stiftelse myhjst føres tilbage til Amphiktyon, Hellens Broder, var en religies-politisk For- ening af endel græske Folkeslag, som havde den dobbelte Hensigt, at overholde de folkeretlige Forhold, og saaledes domme i opkomne Stridigheder, og at frede om Helligdom- mene, navnlig beskytte det delphiske Tempel og bestyre de pythiske Lege.

III. Rom under Konger.

Når man følgende den Wei, Culturen har taget, fort- sætter Vandringen igennem Oldtidens Historie fra Øst til Vest, kommer man sidst til det andet mærkligste Folk i samme, Römerne, hvis Barndomsalder indtræffer i denne Periode. Italien var i den ældste Tid beboet af mange forskellige Folkeslag, hvis Oprindelse og ind- byrdes Slægtsslab det er meget vanskeligt at angive; blandt disse var ogsaa Pelasger, rimeligvis beslægtede med de græske. Men det mærkligste af alle disse Folk var Etru- sterne eller Tussterne, som tidligt var udbredte over hele den nordlige Deel af Italien, men senere indskænkedes til det egentlige Etrurien, hvor de levede i 12 indbyrdes forbundne Smaastater under en præstelig-aristokratisk Forfatning. Deres Stæder var omgivne med Mure, hvorfra der endnu findes Levninger, der ligne de ældgamle cyklopiske Mure i Grækenland; de drev betydelig Handel og vare i Besiddelse af en Cultur, som siden udevede stor Indflydelse paa Römerne; især var alt til den religiøse Cultus Henværende, Offerfester og Cere- monier, fortrinligt uddannet; ogsaa den Kunst at udtyde Tegn paa Fremtiden, og af Offerdyrenes Indvolde, fuglen. Flugt, Lynild o. s. v. at slutte sig til Gudernes Willie kom fra Etrusterne til Römerne; af Kunstsager, som ere tilkvers fra dette Folk, mærkes især deres Vaser. I samme Forhold,

som Romerne udvidede deres Herredomme, sank Etruskernes Magt, og de blev tilsidst ganske undervungne af dem. I Latium skal Evander fra Arkadien i Midten af det 13de Aarh. f. Chr. have grundet en Colonie paa Palatinerbjerget, det Sted, hvor siden Grunden blev lagt til Rom, og indført Gudsdyrkelse og Bogstavskrift; ligeledes lader Sagnet Eneas med sine flygtende Trojanere nedsette sig blandt de ved en Blanding af gammel-italiske (aborigines) og græst-pelasgiske Stammer opkomme Latiner, bygge en Stad Lavinium, og hans Sen Julius eller Ascanius Alba longa, Roms Morderstad, hvor hans Esterkommere derpaa regjerede. Selve Roms Oprindelse og Historie i de første Aarhundreder er indhyllet i Digt og Fabler. Omrent 400 Aar efter Albas Anlæggelse skal en af dets Konger Numitor være blevet stadt fra Thronen af sin Broder Amulius, som dræbte hans Sen og gjorde hans Datter Rhea Sylvia til Vestalinde d. e. Gudinden Vestas Præstinde, fordi hun som saadan stedse maatte forblive Tomfru. Desnagtet fægte hun ved Guden Mars Twillinger, som Amulius lod utsætte i Tiberen, men de blev opammede af en Ulvinde og fundne af en af Kongens Hørder, som opdrog dem under Navnene Romulus og Remus. Tidligt udmaerkede begge Drengene sig ved Mod og Legemsstyrke, og de blev tilsidst kendte af deres Morfader, som de igjen hjalp paa Thronen, hvorpaa de fik Tilladelse til at bygge en Stad paa det Sted, hvor de var blevne utsatte og reddede. Men snart opkom der Strid imellem dem, og Romulus dræbte Remus. Derpaa grundede han Staden, som blev kaldet Rom, paa den palatinste Hei, og for bedre at befolke den aabnede han et Fristed for Misforriede og Forviste fra Nabostaterne. For at faae Uvinder sendte han Bud til de nærmeste Folkeslag med Anmodning om at overlade hans Folk deres Dettre; men Gesandterne blev overalt haanligt afviste. Romulus besluttede nu ifølge Sagnet ved List og Magt at opnaae sit Duske, og foranstalte i denne Hensigt hellige Lege, til hvilke han indbrød Ma-

boefolkene. Disse kom i Mængde; men medens Alles Opmærksomhed var hen vendt paa Festen, brøde de romerske Ynglinger frem og grebe Fruentimmerne, hvilс overraskede Frænder maatte flygte. For at henvne sig paaferte de fornærmede Folkeslag Rømerne Krig, men blevе alle overvundne, kun ikke de tappre Sabiner, som endog trængte ind i Rom, hvor et heftigt Slag leveredes imellem de to fjendtlige Folkeslag, men afbrædes derved, at de bortrevede Sabinerinder styrte sig ind imellem deres kampende Mænd og Slegtninge, og ved deres Venner og Zaarer tilveiebragte Fred. Denne kom i stand paa de Betingelser, at Rømer og Sabiner skulde udgjøre eet Folk, som skulde kaldes Quiriter efter Sabinernes Hovedstad Eures, og at Sabinernes Konge Titus Tatius skulde være Romulus's Medregent. Da Tatius kort efter myrdedes, blev denne etter Gnehersler *). Sagnet tilskriver Romulus de ældste Statsindretninger i Rom: Inddelingen af Patricierne eller de oprindelige Borgere med fulde Retsigheder i 3 Stammer (tribus) og hver af disse i 10 mindre Afdelinger (curiae), efter hvilke de ældste Folkeforsamlinger (comilia curiata) holdtes, Oprættelsen af Raadet (senatus), der først bestod af 100 Medlemmer (patres), hvilс Tal dog snart foregedes ved Optagelsen af 100 Sabiner og senere steg til 300, af en kongelig Livvagt af 300 eceleres, hvorfaf siden Ridderstanden opkom, og af Clientele, ifølge hvilket Patricierne stode som Skytsherrer (patroni) i Forhold til underordnede Borgere (clientes), saaledes at de forsvarede dem i Retsager og hjalp dem i Nød, hvorimod Clienten igien ved forskellige Leiligheder maatte vise Patronen Tjenester; dette For-

*) Sagnet om Sabinerindernes Rev og Romulus's og Tatius's Fællesregjering synes at være en mytisk Udsmykning af den historiske Kjendsgjerning, at Rømerne og Sabinerne tidligt sammenflestede til eet Folk, og at Agteskab imellem begge først tilveiebragtes ved blodige Kampe. Det sabiniske Element viser sig især i den romerske Gudsdyrkelse.

hold var arveligt, men opløstes senere, og Clienterne tabte sig blandt Plebeierne eller Massen af de senere tilkommne Borgere, som vel var fuldkommen frie, men uden Stemmeret og Adgang til Embeder og Værdigheder*). Kongens Magt var indskrænket ved Raadet og Folkeforsamlingerne; Tegnet paa den kongelige Værdighed var 12 Drabanter (lictores), som een efter een gik foran Kongen, bærende Riis-knapper med fremstikkende Ører (fasces) som Symbol paa Magten over Liv og Død. Hvad Romulus's Død angaaer, beretter Sagnet, at han i et Tordenveir blev optagen til Himmelten — maaßke blev han hemmeligt ryddet af Beien af Raadet — og Folket dyrkede sin første Konge som sin Skytsgud under Navnet Quirinus. Thronen stod derpaa ubesat i eet År, hvori Raadsherrerne vepelvis regjerede; men Folket forlangte en Konge, og Valget faldt paa den vise og fromme Sabiner Numa Pompilius. Han søgte at forædle de frieriske Romere, og fremstilles af Sagnet som Stifter af den romerske Statsreligion. De vigtigste Præstecollegier siges at være indstiftede af Numa: pontisices, som havde Opsigt med Alt, hvad der hørte til Religionsvæsenet, Vestalinderne, som skulle bevare Vestas hellige Ald, Salierne eller Mars's Præster, som bevogtede det himmelfaldne ancile**), og Fetialerne, som brugtes til at erklære Krig og slutte Fred. Ved enhver Stats-

*) Saaledes efter Niebuhr, den stærkestudigte Forfører i Roms Historie. Efter den ældre Anførselse varé Nomerne allerede i den ældste Tid declste i Patricier (Adel), Efterkommere af de af Romulus valgte Raadsherrer, og Plebeier (de ringere Borgere) — ikke blot Patricierne, men samtlige Borgere declste i Tribus og Curier — og Clienterne ikke forskellige fra Plebeierne.

**) Ancile var Guden Mars's Skjold, som ifølge Sagnet faldt ned fra Himmelten under Numas Regjering. Det førtes som Nomernes Skytshelligdom med i Krigene tilligemed 11 andre, der blev forsværtigede i Lighed med det, forat det ikke saa let fulde borgermølle.

handling blevne Guderne forud raadspurgte af dertil paa etruskisk Viis indsatte Augurer og Haruspices; de første spaaede af Fuglenes Flugt og Krig, Hensenes Eden, Torden og Lynild, de sidste af Offerdyrenes Fal d og Indvolde. Under hele Numas Regjering nede Romerne Fredens Belsignelser; hans vise Indstiftelser tilskriver Sagnet Sammenkomster, han havde med Nympfen Egeria. Aldeles forskjellig fra Numa var hans Efterfælger, den krigerske Tullus Hostilius. Under ham udbred en Krig med Roms Moderstad Alba longa; da begge Hære stode opstillede til Slag, besluttede de at afgjøre Striden ved en Kamp imellem enkelte Mænd af hvert Partie, de 3 Horatier og 3 Curiatier, og da den ved Horatinus's Seier var afgjort til Fordeel for Romerne, maatte Albannerne underkaste sig. Siden, da de viste sig trolese mod Romerne, blev Alba edelagt, og dens Indbyggere flyttede til Rom, som ved denne Silvært og den ovenfor omtalte af Sabinerne fik en betydelig Størrelse og udvidede sig over flere til Palatinerbjerget grænsende Heie. Tullus blev efterfulgt af Ancus Martius, en Datterson af Numa og viis og fredeligindet lige som denne, hvis religiøse Indstiftelser han formydede og fuldstændiggjorde. De Krigs, som flere Raboefolk under hans Regjering paaførte Romerne, fik et heldigt Udfald for disse, og han grundede i Ostia ved Tiberens Udløb den første romerske Colonie. En Fremmed af corinthisk Herkomst, som under Ancus kom fra den etruskiske Stad Tarquinii til Rom, og her vandt Kongens Undest i den Grad, at han indsatte ham til Formynder for sine Sønner, til vendte sig ved hans Død Regjeringen og besteg Thronen under Navnet Tarquinius Priscus (d. Eldre). Han fortsatte heldigt Krigene med Roms Fjender, og begyndte at forstjennie Staden; saaledes anlagde han *circus maximus*, en stor Plads til Kamplege, byggede Cloakerne eller underjordiske Hvelvinger, igennem hvilke al Ureenighed fernes fra Staden ud i Tiberen, forstjennede forum, hvor Folkeforsamlingerne holdtes, og lagde Grunden til det berømte Jupiterstempel paa den capitolinske

Hzi. Det var denne Konge, som ved at optage 100 nye Medlemmer i Raadet (patres minorum gentium) forøgede Senatorernes Antal til 300. Han blev dræbt paa sine forurettede Myndingers Anstiftelse og efterfulgt af sin Svigeren Servius Tullius. Denne Konge tilveiebragte en til fælles Gudsdyrkelse knyttet Forbindelse imellem Rom og de latinske Stæder; men især er hans Regjering mærkelig derved, at han organiserede Statsforfatningen, og ved ogsaa at inddramme Plebeierne Undeel i Regjeringen lagde Grunden til Ligerægt imellem Stænderne, idet han delte samtlige Borgere efter deres Formue i 6 Afdelinger (classes), som igjen indebefattede 193 Underafdelinger (centuriae), der hver havde en Stemme paa comilia centuriata; den første Classe indebefattede 98 Centurier, den sidste (proletarii, capite censi), som var fri for Krigstjeneste, udgjorde kun een Centurie. Ved denne Indretning kom Krigens og Skatternes Byrder mest til at hvile paa de rigere Borgere, men de fik tillige sterft Undeel i Regjeringen; naar nemlig hele første Classe var enig, kunde den alene ved det overværende Antal af Centurier faae sin Willie sat igjennem. Efter fem Mars Foretages en ny Undersøgelse af Formuen (census) og derefter Omflytning i Classerne. Servius Tullius blev yndeligt myrdet af sin Svigeren Lucius Tarquinius, en Son eller Sønnesøn af den øldre Tarquinius, som tilskyndedes dertil af sin Gemalinde, Servius's unaturlige Datter Tullia. L. Tarquinius Superbus (Tyrannen) var Rom's sidste Konge. Han segte at vedligeholde Herredommets paa samme Maade, som han havde skaffet sig det, ved Bold og Grusomhed, og gjorde derved Kongemagten almindelig forhadt. Forevrigt gjorde han betydelige Grobringer fra Raboefolkene, anlagde Colonier i de erobrede Districter, fuldførte Templet paa Capitolium*).

*) I dette Tempel opbevaredes de sibyllinske Bøger, som Tarquinius efter Saget harde faaet af en Drinde (den cumæiske Sibylla), og hvori Nigets Skjebne troedes at være eptegnet. De bleve raadsprygte som et Drakel under farlige Omstændigheder.

og omgav Regjeringen med en Glands, som dog snart skulde ophøre. Medens Kongen beleirede Ardea, Nutulernes Hovedstad, blev den stjernne Lucretia, som var gift med en af hans Slægtninge L. Tarquinius Collatinus, voldtaget af hans Enn Sertus Tarquinius, hvorpaa hun dæbte sig selv.

L. Junius Brutus, som ogsaa var beslagtet med Kongehuset, sammenkaldte Folket, viste det Lucretias blodige Lig og skildrede Tarquiniernes Misgjerringer med saa stærke Farver, at det strax fattede den Beslutning, at Tarquinius og hans Familie skulde være forvijst fra Rom, og Kongemagten 509. for stedse affkaffet; derpaa indførtes en republikansk Forfatning, og to Consuler, som aarligt skulde vælges blandt Patricierne, kom til at staae i Spidsen for Staten; de første var Brutus og Tarquinius Collatinus. Kongen, som paa Efterretningen om det Forefaldue var ilet til Rom, men fandt Portene lukkede, begav sig til Etrurien, hvor han op-hidsede Stæderne Veii og Tarquinii mod Rom, ligesom han ogsaa hemmeligt indledede en Forbindelse med endel unge Romere, som varer utilfredse med den foregaaede Forandring i Forfatningen. Denne Sammensværgelse, hvori Brutus's egne Sønner deltog, blev opdaget af en Slave, og Brutus gav im et mærkeligt Templer paa romersk Storhed, som vi oftere finde efter lignet i Roms følgende Historie, ved at tilsiidesætte Faderkjærligheden for sine Pligter mod Staten: han dømte sine Sønner til Døden og lod dem henrette. Kort efter faldt han i enuvekamp mod en af Tarquinis Sønner, som anferte Beienterne, men Romerne seirede, og den fordrevne Konge tog derpaa sin tilslugt til Persena Konge i Clusium, som paafernte Romerne en farlig Krig. Denne Krig er af Sagnet bleven udsmykket ved Beretningerne om Horatius Coles's og Mucius Scavolas Heltegjerringer; den første siges ene at have forsvarer en Bro, over hvilken Fjenden vilde trænge ind i Rom, indtil hans Landsmænd havde afbrudt den, hvorpaa han styrte sig i Tiberen og lykkeligt kom over til dem; om den sidste fortelles der,

at han begav sig til den fjendtlige Leir med den Beslutning at dræbe Vorsena, men ved en Feiltagelse istedetfor Kongen dræbte hans Skriver, og at han, efter at være blevet greben og ført for Kongen, viste sin Foragt for Smerte ved at lade sin Hånd brænde i en Øfferild, og forkynede Kongen, at 300 romerske Ynglinger havde forbundet sig til at dræbe ham, hvorved han blev bevæget til at slutte Fred. Men ifølge sikkere historiske Efterretninger fik Romerne kun Fred paa meget haarde Betingelser: de maatte nemlig ikke blot tilbagegive alle deres Trobninger i Etrurien, men endog underkaste sig Vorsena, efterat han havde inddtaget Rom.

Romernes Characteer i den ældste Tid var betegnet ved Haardhed og frigjæst Tapperhed; Ordet *virtus* var Indbegrebet af alle Dyder. Deres Sæder vare raae, men ufordærvede; deres Hovednæringsvei var Algerdyrkning, som befordrede Statens indre Opkomst. Ved Romernes Religionsvæsen maa man sjelne imellem den offentlige Gudsdyrkelse, som angik hele Staten eller Dele deraf, og den private, som angik enkelte Personer eller Familier, i hvilke den arvelig forplantedes; de oprindelige italiiske Guddomme blev senere fortørnede af græske (see p. 49).



Middelalderens Historie.

Tredie Periode.

Fra Korstogenes Begyndelse til Reformationen 1517.

I. Korstogene og Middervæsenet.

Korstogenes Tidstrum (1095—1291) er Christendommens Heltetid; med dem begynder man passende et nyt Afsnit i Middelalderens Historie; thi de høre til de mærkeligste Begivenheder i samme, hvad enten man betragter dem i og for sig som Uttringer af en mægtig Land, der havde grebet Europas Folk, eller med Hensyn til de Omvæltninger, de bevirkede i mangfoldige Forhold. Fra Kirkens ældste Tider havde fromme Christne pleiet at gjøre Valfarter til de Steder, hvor Frelseren havde vandret, og at styrke deres Andagt ved at bede ved Christi Grav, over hvilken Constantin d. Store havde opført en prægtig Kirke; Kraberne, som i det 7de Jahrhundre havde bemægtiget sig det hellige Land, behandlede de christne Piligrime med Skaansel; men da de seldschukiske Tyrker 1073 havde sat sig i Besiddelse af det, maatte de lide mange Undertrykkelser af dette raae Folk. Allerede pave Gregor 7 havde fattet den Plan at befrie de Christne i Palæstina, men var ved sine Krigs med Keiseren bleven hindret i at udføre den. Medens hans anden Efterfølger Urban 2 beklædte Pavestolen, optrædte Eremiten Peter fra Almiens, øster

at være vendt tilbage fra en Valfart til Palæstina, og stil-
drede de Lidelser, som de Christne der maatte udstaae, og
Nedvendigheden af at komme dem til Hjælp med saa gle-
dende Begeistring, at han overalt, hvorhen han kom, opvakte
en heftig Længsel efter at udrive Christi Grav af de Van-
troendes Hænder. Ægsaa Paven, hvem Peter overrakte et
Benskrift fra den betrængte Patriarch i Jerusalem, blev
greben af en lignende Iver, og foranstaltede en Kirkeforsam- 1095
ling i Clermont i Auvergne, hvor saavel Geistlige som
Verdslige medte i Mængde, og i Erfjendelse af, at Gud
vilde det saaledes, besluttede at gjøre Tog mod Christendom-
mens Fjender i det hellige Land. Disse Tog, som i to
Mærhundreder satte Christenheden i Bevægelse, kaldtes Kors-
tog, fordi de foretoges til Christi Korses Ere, og et rødt
Kors, heftet paa den heire Skulder, betegnede Teestagerne.
Flere hundrede Årsinde, især Frankie og Nederlandere, toge
Korset, Mange berægede ved Haab om evig Salighed, da
Paven tildeelte alle Korsfarerne fuldstændigt Asslad, Andre
tilskyndede af Lyst til Eventyr, Haab om jordiske Goder og
mange andre Bevæggrunde. Ja Bevægelsen var saa stor,
at Mange ikke engang kunde vente, indtil Fyrsterne sik U-
rustningerne tilendebragte, og store uordnede Høbe uden til-
strækkelige Maaben, uden Penge og andre Fornedenheder, sam-
lede sig om Peter fra Almiens og en Lyfferidder Walther
Pengeløs, under hvis Anførsel de droge igjennem Syd- 1096.
land og Ungarn, og efter at have begaet mange Nordener
paa Reien og have lidt et betydeligt Nederlag af Bulgarerne
kom til Constantinopel, hvis Keiser Alexius Comnenus lod
dem sætte over til Lille-Asien, hvor de næsten alle blevne
nedfældede af Seldschukerne i Nærheden af Nicæa. Men
imidlertid vare store ordentlige Hære blevne samlede af flere
af den Tids berømteste Fyrster: den tappre og fromme
Gottfried af Bouillon Hertug af Lothringen, Hertug
Robert af Normandiet, den engelske Konge Vilhelm Grobre-
rus ældste Son, Grev Robert 2 af Flandern, Grev Hugo

af Vermandois, Broder til den franske Konge Philip 1.,
 Grev Raimund 4 af Toulouse, den lijige Boemund
 Fyrste af Tarent, en Søn af Robert Guiscard, og hans
 Søsterson, den unge ridderlige Helt Tancred; de to sidste
 anførte Italienerne. Forat ikke saa store Skærer skulde
 falde eet Land til Besvær, droge Fyrsterne ad forskjellige
 1097. Veie til Constantinopel, og satte derfra over til Lille-Asien,
 hvor de forsamlede Hære udgjorde 600,000 Mennesker med
 Indbegreb af Dvinder, Barn og Geistlige, deriblandt
 100,000 Ryttere og 300,000 Mand Fodfolk. Ved Dorylaum
 i Phrygien tilkæmpede de sig, sjældt med stort Tab, en
 Seier over Sultanen af Ikonium, som beherstede Sterstedelen
 af Lille-Asien, og efter at være komme til Syrien, hvor
 Edessa overgav sig til Hertug Gottfrieds Broder Balduin,
 som her stiftede et lille Rige, det første paa Korstogene,
 rykkede Hærene imod Antiochia, hvis stærke Mure udholdt
 en langvarig Belæring, under hvilken Korsfarerne maatte
 1098. udstaae haarde Lidelser af Hunger og Sygdom, indtil den
 ved en Føræders hjælp kom i deres Hænder, og sikredes
 dem ved en vidunderlig Seier over Scorboga Fyrste af
 Mosul, som med en stor Hær var rykket imod dem*). Efter
 Erobringen af denne vigtige Stad, hvor der oprettedes et
 Fyrstendomme under Boemund, drev en almindelig Længsel
 efter at naae Malet for Toget Korsfarerne mod den hellige
 Stad, sjældt deres Ankomst for samme forsinkedes ved ind-
 byrdes Stridigheder imellem Fyrsterne. Jerusalem blev
 1099. indtaget med Storm af den til 20,000 Krigere sammensmel-
 tede Korshær, og efter et frygteligt Blodbåd paa Muhame-

* En Geistlig aabenbaredes efter en Drøm, han havde haft, for Grev Raimund af Toulouse, hvor den Laudse sandtes, hvormed Christi Side var bleven gjenmemboret paa Korset, og da den var kommen til syne, blev de forsagte Krigere opflam- mede af en Begeistring og et Mod, som skaffede dem Seieren.

dauer og Zeder, hvormed Korsfarerne i deres blinde Zver endog troede at udøve en Gud velbehagelig Gjerning, blev den værdigste af Anførerne, Gottfried af Bouillon, valgt til Konge af Jerusalem, en Titel som den fromme Helt, idet han overtog Regjeringen, dog ikke vilde antage.

Saaledes var nu henved 500 Åar, efterat det hellige Land var faldet i de Vantroendes Hænder, et christent Kongerige her oprettet, til hvilket de mindre christne Riger, Fyrstendømmet Antiochia og Græfskaberne Edessa og Tripolis, kom til at staae i et temmelig løst Lehnsforhold. Men de nye Rigers Stilling var meget farlig, da de vare omgivne af mægtige Fjender, som ideligt angrebe dem, og deres Existents ganske beroede paa den Hjælp, de fik fra Europa; hertil kom, at Fyrsterne for det Meste vare indbyrdes uenige, og at de fra Europa overførte Forhold, Lehnsvæsenet og Hierarchiet, væsentligt bidroge til at vedligeholde Statens Afsnagt. Til Wykke for de Christne døde Gottfried allerede Alaret efter Jerusalems Grobring; hans Broder Baldwin Fyrste af Edessa, der fulgte efter ham, og først antog Kongetitlen og lod sig krone, besad ikke hans fortræffelige Egen-skaber. Wel erobredes ved Hjælp af de italienske Frijsæder Pisa, Genua og Venetia de vigtigste Havnestæder i Palæstina, som Cæsarea og Acre eller Ptolemais; men 1144 faldt Edessa, den fasteste Formunir for det christne Herredemme i Asien, i Tyrkernes Hænder. Da Efterretningen herom kom til Europa, opvæktes etter Begjergligheden efter at drage til det hellige Land, og denne Gang var det den hellige Bernhard Abbed af Clairvaux, som ved sin Weltalenhed satte Fyrster og Folk i Bevægelse. Den franske Konge Ludvig 7 og den tydste Konge Conrad 3 toge Korset, og droge hver for sig med store Hære over til 1147. Asien. Men allerede i Lille-Asien blev Sterstedelen af disse Korsfarere ryddet af Veien ved Grækernes Forræderie; Kongerne kom vel til Jerusalem, men efter et uheldigt Tog mod Damascus vendte de snart tilbage til Europa med de sørge-lige Levninger af deres Hær. Om sider blev Jerusalem til

1187. Straf for en tilfeiet Fornærmedelse erobret og det christne Kongerige efter at have bestaaet i 88 Aar omstyrtet af den ægyptiske Sultan Saladin, som af ringe Herkomst havde opfunget sig til Egyptens og Syriens Beherter, og selv af christne Skribenter fremstilles som et Monster paa Zapperhed, Netfærdighed, Edelmodighed og alle Hærskerdyder. Efterretningen om denne Begivenhed satte hele Europa i den heftigste Bevægelse, og Paven prædikede det tredie Korstog. Den
1189. gamle Keiser Frederik Barbarossa besluttede at ende den lange Nække af sine Heltebedrifter med et Tog til Guds Øre, og banede sig med sin veludrustede Hær Bei igjennem Forrædere i Grækenland og Fjender i Lille-Aſien; men han druknede, da han vilde svemme over en Flod i Cilicien, inden han naaede sit føresatte Maal, og Sterkstedelen af hans Hær blev i Syrien borttrevet af edeleggende Sygdomme. Paa samme Tid droge den franske Konge Philip August og den engelske Konge Richard Løvehjerte tilsees til Palæstina. Allerede paa Veien opkom der Uenighed imellem dem, og da de i Forening
1190. havde erobret Acre, vendte den franske Konge hjem efter at have aflagt Ged paa ikke at forurolige Richards Lande i hans Graværelse. Nagtet den engelske Konge i det hellige Land aflagde de meest glimrende Præver paa det Heltemod, som stæffede ham hans Dilsavn, kunde han dog ikke naae Hensigten med Toget at tilbageerobre Jerusalem, men maatte slutte en
1191. treaartig Vaabenstilstand med Saladin, ved hvilken de Christne beholdt Kyststrækningen af Palæstina og fik uhindret Adgang til den hellige Stad. Den fordrevne Konge af Jerusalem, Guido af Lusignan, fik Cypern som Lehni af Richard, der havde erobret denne Øe paa Reisen til Palæstina, og stiftede der et lille Kongerige, som bestod indtil 1489, da Dronning Catharine Cornaro overlod Den til Venetianerne. Paa Tilbagereisen blev Richard fangen af Hertug Leopold 6 af Østerrig, som han havde fornærmet i Palæstina, og af denne folgt til Keiser Henrik 6; og kun mod Udbetalingen af en betydelig Pengesum fik han atter sin Frihed. Jerusalems

Xilbageerobring vedblev endnu i et Marhundrede at være Maalest* for de Christnes Bestræbelser. Det fjerde Korstog, som blev foretaget af franske Adelsmænd og Venetianere med deres gamle blinde Døge Dandolo i Spidsen, kom ikke længere end til Constantinopel, hvor disse Korsfarere blandede sig i de dengang herskende Thronstridigheder, og til sidst erobrede Con- 1204. stantinopel, udstykkede det byzantinske Rige og oprettede et latinsk Keiserdomme, idet de udnævnte en af Anførerne, Grev Balduin af Flandern, til Keiser i Constantinopel. Nogle År senere gjorde Kong Andreas 2 af Ungarn tilligemed 1217. nogle tydiske Fyrster et Tog til Syrien; men Sygdom og Ef- terretningen om Uroligheder hjemme nedte saart den ungarske Konge til at vende tilbage, og Nesten af Hæren gjorde et uheldigt Tog til Egypten. Keiser Frederik 2 havde allerede ved sin Kroning lovet at gjøre et Korstog, og staffede sig siden ved at øgte Isolanthe af Brienne, hvis Fader førte Titel af Konge af Jerusalem, en Slags Fordring paa det hellige Land, men udsatte ikke desto mindre Toget fra det ene År til det andet. Til sidst satte Paven ham i Van; men den uforståede Keiser drog nu uden at bekymre sig om den pa- 1228. velige Banstraale til Palæstina, hvor til Lykke for de Christne heftige Stridigheder dengang herskede i Saladins*) Familie, saa at Keiseren uden Sværdslag opnæede, hvad hans For- gængere under mange Farer og megen Blodsudgydelse ikke havde funnet opnæe: ved en tiaarig Vaabenstilstand affstod nemlig den øgyptiske Sultan ham Jerusalem tilligemed flere andre Stæder og Districter; og efter at have holdt sit Indtog 1229. i den hellige Stad vendte han som Konge af Jerusalem tilbage til Italien for at fortsætte Kampen med Paven, sin uforson- lige Fjende. Men ikke længe efter Keiserens Xilbagereise blev Jerusalem atten erobret af Tyrkerne. Endelig foretog den franske Konge Ludvig d. Hellige de to sidste Korstog. Nagtet den lidet Deeltagelse, hans Folk viste, sif han dog et

*) Saladin var allerede død 1193.

Zog bragt ifstand, og drog til Egypten; man var nemlig kommen til den rigtige Erfjendelse, at for at erholde et fast Herredemme i det hellige Land maatte man først erobre Egypten, hvis Besiddelse alene kunde sikre Palæstina mod de farligste Angreb og Mangel paa Levnetsmidler. Han ero-
 1249. brede Damiette og trængte derpaa ind i Landet, men blev indsluttet imellem Nilens Arme og Kanaler, og da Hæren var betydeligt svækket ved Sygdomme og Hunger, blev han nødt til at overgive sig; ved Udbetalingen af en stor Pengesum og Af-
 staelsen af Damiette løsfjæzte han sig og Hæren, og vendte efter nogle Mars Ophold i Palæstina tilbage til Frankrig. Da han ved dette Zogs uheldige Udfald ikke troede sit Øfste opfyldt,
 1270. rustede han sig efter 20 Mars Forleb til et nyt Zog mod Tunis, hvis Regent han vilde omvende til Christendommen; men under Belæringen af Tunis udbrede der pestagtige Syg-
 domme i Hæren, som bortreve Sterstedelen af den og Kongen selv. Dette var det sidste Korstog. Den romantiske Begeis-
 string, som disse Zog skyldte deres Oprindelse, var efterhaanden vegen for en forstandigere Kunskuelse, der ikke kunde betragte dem som Midler til at fremme Guds Sag, men kun som Redskaber for politiske Planer, for det pavelige Herredemme; med Møie havde den fromme Ludvig fremmanet en forsvundet Tids Land; den forsvandt efter med ham, og forgives lede efter hans Død Pavens Opsordninger til et nyt Korstog.
 1291 blev Acre, den sidste Rest af de Christnes Besiddelser i det hellige Land, erobret af en ægyptisk Hær.

De vigtigste Stetter, ved hvilke de Christnes Herredemme i Orienten bestod saa længe, var de geistlige Ridderor-
 dener, som opkom ved Korstogene, og i hvilke Riddervæsenet og Munkevæsenet paa en mærkelig Maade var forenede. Zo af disse, Johanniter-Ordenen og Tempelherre-Ordenen, blevne stiftede kort efter Jerusalems Grobring af Korsfarerne. Til Johanniter-Ordenen var Grunden allerede lagt 50 Aar før Korstogene af nogle neapolitanske Kjøbmænd, som byggede et Hospital og et Kloster i Jerusalem til Optagelse afpile-

grime; de valgte senere Johannes Deberen til deres Patron, og kaldte sig den hellige Johannes's Hospitalbredre. Efter Jerusalems Erobring dannede dette Hospitals Forstandere et Selskab med bestemte Ordensregler og en bestemt Ordensdrægt (en sort Kappe med et hvidt Kors); Ordenen indbefattede 3 Afdelinger: de tjenende Brødre, som skulle pleie de syge Piligrime, Præsterne, som besørgede Gudstjenesten, og Ridderne, som kæmpede mod de Vantroende. Omrent paa samme Tid stiftedes Tempelherre-Ordenen af 9 Ridderne, som 1118. aflagde de tre almindelige Munkelæster om Armod, Kyndsked og Lydighed for Patriarchen i Jerusalem, og dertil foiede Lovstet om at beskytte Pilgrimene og bekrige de Vantroende. Kongen af Jerusalem overlod dem til Beboelse en Floi af sit Palads i Marheden af det Sted, hvor det gamle jødiske Tempel havde staet, og deraf fik Ordenen Navn. Dens Ordensdrægt var en hvid Kappe med et rødt Kors; i Spidsen for den stod en Stormester, som tilligemed et Raad af Ridderne, Generalcapitel, bestyrede Ordenens Anliggender. Baade Johanniter-ridderne og Tempelherrerne fik snart ved Gaver af Kongen af Jerusalem og flere europæiske Fyrster betydelige Rigdomme, de sidste især Besiddelser i Frankrig. Den tredie geistlige Ridderorden, de tydske Ridderne eller Mariridderne, blev stiftet af Borgere fra Lübeck og Bremen under Beleiringen 1190. af Acre med samme Formaal som Johanniter-Ordenen og indviet til Jomfru Maria. Alle tre Ordenet blev stadfxstede af Parverne og udgjorde Kirkens staende Hær i Orienten. De tydske Ridderne blev 1226 inkaldte af den polske Hertug Conrad af Masovien til Preussen, hvis hedenske Indbyggere de efter en langvarig Kamp undervang og omvendte til Christendommen, hvorpaa de beherskede Preussen indtil Begyndelsen af næste Periode. De to ældre Ridderordener begave sig efter Tabet af Acre, som siden Jerusalems Erobring af Saladin var deres Hovedsæde, til det lille christne Kongerige Cypern, hvorfra Johanniterne droge til Rhodus, som de længe med sterke Tapshed forsvarede mod Tyrkerne, og hvorefter de kaldtes Rho-

disere, medens Storstedelen af Tempelherrerne toge Bolig i Frankrig, hvor deres Rigdomme og anmassende Stolthed opvakte Kong Philip d. Smukkes Misundelse og Hat, som bevirkede Ordenens Undergang: ved falske Beskyldninger, som at Ridderne fornægtede Christus, at de tilbade et Afgudsbillede m. m., ful han den af ham afhængige avignonske Pave Clemens 5
 1312. til paa Kirkeforsamlingen i Bienne at opnæve Ordenen, der ogsaa havde lagt sig ud med Kirken, hvorpaa dens Godser deels blevet tagne i Besiddelse af Kongen, deels overgivne til Johannerne, og mange Riddere, som ikke vilde tilstaae de Ordenen tillagte Forbrydelser, blevet brændte, deriblandt Stormesteren
 1314. Jacob Molay, hvis Død af Folket blev betragtet som en Martyrdod, hvorimod Pavens og Kongens, der indtraf samme År, som en Guds Straf. Udenfor Frankrig gif man frem med større Mildhed mod Tempelherrerne; i Portugal blev deres Orden omdannet til Christus-Ordenen. I Spanien, hvor de Christne maatte udstaae haarde Kampe med Maurerne, lig dem i Orienten, oprettedes ligeledes geistlige Ridderordener (St. Jago-, Calatrava- og Alcantara-Ordenen) efter de tre store ovennævnte Ordeners Mønster, men af langt ringere Betydning. Ved Ridderordenerne ful Ridderordenen sin ødlere romantiske Skikkelse. Ridderaanden fremgik af Christendommens mægtige Indvirkning paa de germaniske Folkeslagsaabne og mandige Characteer. Religiositet, Retfærdighed, Mildhed, Skaansel mod de Svage, Øvindeskjennets og Uskyldighedens Forsvar, Tapperhed, som især var henvendt paa Kampen for Gud og hans Kirke, vare de vigtigste Elementer af Ridderordenen. Ved Ridderaanden sattes Korstogene i Bevægelse, men først ved dem naaede den sin Fuldstændelse og sit højeste Maal. Ridderne udgjorde et stort Adelssamfund, til hvilket Adgang fun sted aaben for dem, der hørte til en ødel Slægt; Ridderdannelsen begyndte med den tidlige Ungdom: for at blive værdig til Optagelse i Samfundet maatte Drengen tjene som Page hos en fremmed Ridder, hvem han ledsgagede som Vaabendrager paa hans Tog, og øve sig i at tumle Stridshesten,

føre Sværd og Landse og andre ridderlige Kunster. Selve Optagelsen i Ridderstanden var forbunden med flere høstidelige Ceremonier, af hvilke Ridder slaget var den væsentligste. Ved Riddervæsenet trædte Mandens Forhold til Drinden i en fuldkommen Modsatning til Dåttiden; medens Drinden, selv hos Grækerne og Romerne, stod i et aldeles underordnet Forhold til Manden, næsten som hans Slavinde, blev hun ved Middelalderens Ridderaand hævet til hans Hærskerinde: hver Ridder havde sin Dame; til hendes Ere og for at vinde hendes Kunst udførte han sine ridderlige Bedrifter, og hans Hengivenhed for hende antog ofte et højt phantastisk Anstryg. Ved Turneringer eller festlige Ridderspil aflagde Ridderne for Damer og Fyrster Prever paa deres Tapperhed og Færdighed i at føre Baaben, og modtoge af de forstes Hænder deres Belønninger. Ligesom Ridderaanden, saaledes fik ogsaa den romantiske Ridderpoesie Stof og Næring ved Korstogene. Den egentlige Hjem var det sydlige Frankrig; ved Greverne af Provences Hof, det meest dannede og g'limrende i hele Europa, udgjorde Digtekunsten og Musiken Hovedbestanddelene af enhver selftabelig Underholdning, og Ridderne vare der tillige Digttere (Troubadourer, Provençaler). Men efterhaanden som Begejstringen kolnedes for det oprindelige store Formaal, Religionens Forsvar, udartede Ridderaanden og Ridderpoesien; og det 14de og 15de Aarhundredes Riddere havde ikke stort andet end Navnet tilfælles med Korsets Riddere.

Vel opnaaedes ikke ved Korstogene det tilhørtede Diemed; men deres Folger vare ikke desto mindre af største Vigtighed. Europas Folkeslag og Fyrster kom i en nærmere Forbindelse; Synskredsen udvidedes, idet man lærte at kjende en hidtil næsten ubekjendt Verden med fremmede Sæder og Indretninger og en fremmed Cultur, hvis væsentligste Elementer blevne optagne i den europæiske, og som meget bidrog til at fremme aandelig Udvikling; Handel og Industrie oplivedes og medførte en Welstand i de lavere Classer, hvorved Borgerstanden og Stæderne betydeligt hævede sig; især høstede de italienske Sæstæder

Venedig, Genua og Pijsa ved at overføre Korsfarerne og tilbageføre asiatiske Produkter til Europa umaaadelige Fordele. Dgsaa Kongemagten udvidedes, idet Kongerue fik Leilighed til at inddrage mange Lehn, naar Vasallerne enten vare omkomne paa Togene, eller havde pantsat deres Besiddelser for Afreisen, og Lehnsvæsenet sic saaledes et feleligt Stod. Men paa den anden Side maa man ikke oversee, at disse Fordele kjoebtes med Tabet af 5—6 Millioner Mennesker, at Overtroen for en Tid befordredes ved disse Tog paa flere Maader, og at de betydeligt bidroge til at udvide Pavens Magt, da de netop tjente til at virkeliggjøre Ideen om Kirkens Seier og Herredomme, og foretoges under hans Ledelse, hvorvel de i deres fjernere Folger ved den forægede aandelige og borgerlige Frihed, de bevirkede, ingenlunde vare den gunstige, hvilket viste sig snart efter deres Dphor.

III. Det pavelige Hierarchie.

Bed Gregor 7 var Hierarchiet blevet grundlagt; hans Efterfolgere gik frem i hans Land og længe med hans Held, saa at Pavemagten under statig Kamp med Keisermagten om Verdensherredommets var i uafbrudt Stigen indtil Begyndelsen af det 14de Aarhundrede. I denne Kamp, i hvilken Stat og Kirke stillede deres maectigste Overhoveder imod hinanden, fremtraede Middelalderens mærkligste Personligheder som Repræsentanter, paa den ene Side for Ideen om Christendommens altomfattende Herredomme gjennem Kirken, paa den anden for Ideen om Fornyelsen af det gamle Romerriges Magt og Herlighed; men selv saa sjeldent store Tyrster som Keiserne Frederik 1 og hans Sonneson Frederik 2 af Hohenstaufernes Helteslægt kunde det ikke lykkes at sætte en Dømning for Pavedommets, der i Korsstogene og den hele Tidsaand, hvoraf de fremgik, havde de fasteste Støtter, og i Paver som Alexander 3, Innocents 3, Gregor 9 de kraftigste Haandhævere

af det hierarchiske System. At sætte Fyrster i Van og belægge Riger med Interdict, hvorved de ganske udelukkedes fra Kirkens Belsignelser, vare i disse Overtroens og Vankundighedens Tider virksomme Midler for Paverne til at gaae seirende ud af Kampen med den verdslige Magt, og de blev derfor hyppigt benyttede. Alexander 3 (1159—81) nødte ved Van og ved at sille sig i Spidsen for det lombardiske Forbund Keiser Frederik 1 til at slutte Fred, og trang den engelske Konge Henrik 2 til at ydmige sig for ham efter Erkebiskoppen af Canterbury Thomas Becketts Mord. Den myndigste og tillige den heldigste af alle Paver var Innocents 3 (1198—1216), som i en ung Alder besteg Pavestolen og med urokkelig Kraft, Lærdom og Indsigt forbandt rolig Besindighed og fint beregnende Klogskab; han tiltog sig strax efter sin Indvielse Ciendomsret over Staden Rom, udvidede Pavens verdslige Besidderer i Italien (Kirkestaten), og idet han strengt overholdt de indre Betingelser for Kirkens Herredomme, sædelig Alvor og Værdighed, optraadte han i Bevidstheden om samme som Dommer over Kongerne; saaledes belagde han Frankrig med Interdict, da Philip August havde forstupt sin Gemalinde, og nødte derved Kongen til at give efter; det samme gjorde han siden ved England i en Strid med Johan uden Land, og bragte den usle Konge til at underlægge England Pavens Lehns-hoihed; i Kampen imellem de tydske Konger Philip af Schwaben og Otto 4 erklærede han sig for den sidste, og da han siden blev utilfreds med ham, lod han den unge Kong Frederik af Sicilien som (Keiser Frederik 2) optræde imod ham. Ved Constantinopels Erobring af Korsfarerne 1204 kom den græske Kirke, sjældt kun for en kort Tid, under Paven, som saaledes nu var hele Christenhedens Overhoved. Imidlertid havde Utilfredshed med de Misbrug, som efterhaanden havde indsneget sig i Kirken, og med Troeslærens Afrigelse fra den hellige Skrift fremkaldt flere Religionssecter i det sydlige Frankrig, af hvilke nogle med deres Opposition imod Kirken forbandt Hornyelsen af vildfarende Meninger, som havde hersket i Kirkens

ældre Tider — de faldtes med et fælles Navn Albigenser — og da en af de pavelige Legater, som forsøgte at omvende dem, var blevet dræbt, prædikede Innocents Korstog imod Kjætterne og deres Beskytter, Greven af Toulouse, hvorpaa den ved de frygteligste Grusomheder bekjendte Albigenserkrig begyndte. Senere oprettedes en Inqvisition for at udrydde Kjætterier, og hertil viste Ingen sig virksommere end Dominicanermunkene, hvis Orden blev stiftet i Slutningen af Innocents 3dies Regering af en spansk Adelsmand Domingo Guzman, der besluttede at indvie sit Liv til at omvende Kjættere, omtrent paa samme Tid, som Franciscanerordenen stiftedes af Italieneren Frants af Assisi; disse to Tiggerordener fik snart ved den Forbindelse, hvori Munkene traadte med Folket som Prædikanter, Skriftefædre og paa flere andre Maader, en ganske anden Indflydelse end de ældre Monkordener, og blevе vigtige Stætter for Pavedømmet. I Kampen med Paverne Gregor 9 (1227—41) og Innocents 4 (1243—54) behøvede Keiser Frederik 2 al sin Mandskraft for ikke at bukke under; ved hans Død sank Keiserdommets Glæds, og ikke længe efter gik Hohenstaufernes ødle Slægt aldeles tilgrunde ved Pavernes Fjendstab; men efter et halvt Aarhundredes Forlob var ogsaa Pavemagten kun en Skygge af, hvad den tidligere havde været.

Bed Overgangen fra det 13de til det 14de Aarhundrede var Bonifacius 8, en Hierarch som Gregor 7 og Innocents 3, Kirkens Overhoved*); men Tiderne havde imidlertid forandret sig. Folkene folte nu haardt det pavelige Tryk, og for Fyrsterne var Banstraalen ikke længer frygtelig. Den franske

* Denne Pave indførte for at foregå de pavelige Jubelaar, forbundne med fuldstændigt Afslad for Alle, som i dem gjorde Valsarter til Nom; de skulle være Slutningsaarene af hvert Aarhundrede, og det første holdtes 1300; men efter 50 Aars Forlob fandt Paven det overeenstemmende med sin Fordeel at udskrive et nyt Jubelaar, og senere bestemtes først hvert 33te og derpaa hvert 25de Aar dertil.

Konge Philip d. Smukke var det forbeholdt at give Pave-magten det første Sted. I en Strid med Bonifacius, som vilde opkaste sig til Mægler i en Krig, den franske Konge forte med England, og forbyde ham at besatte Geistligheden, vidste den kloge Philip at vinde hele det franske Folk, endog Geistligheden, for sig, og idet han dristigt benyttede sig deraf, gik han uden at bekymre sig om den pavelige Banbulle stedse videre mod Paven, som endog blev overfaldet og mishandlet i sin Residents af Kongens Tilhængere, hvilken Krænkelse fort efter paaførte den 80aarige Olding Døden. Hans anden Efterfolger 1303. Clemens 5., forhen fransk Erkebislop, oposrede sine store For-gængeres System for sin Ergjerrighed: valgt til Pave ved 1305. Philips Hjælp paa Betingelser, som denne forestrev, tog han endog sit Ophold i Frankrig, hvorved han gaafse kom i Afhængighed af den franske Konge, hvilket snart viste sig, da han maatte bringe Tempelherrernes berømte Orden som Offer for dennes Hærskjge og Gjerrighed. I de 70 Aar, i hvilke Clemens og hans 6 Efterfølgere residerede i Avignon (Pavernes babyloniske Fangenskab), stode Paverne aldeles under det franske Hofs Indflydelse; og imidlertid tabte deres verdslige Anseelse sig gaafse i Kirkestaten og Rom, hvor de fornemme Familier tilreve sig al Magten. Medens de i noie Overeensstemmelse med den franske Politik vedbleve at gjøre deres Numasselser gjældende mod Keiserne — fornemmelig Johan 22 mod Ludvig af Baiern — var Rom endog nær gaafse tabt for dem, da en sværmerisk Romer Cola de Rienzo fattede den Plan at 1347. gjenoprette den gamle romerske Republik, og optraadte i Spidsen for Folket, der udnævnte ham til Tribun, imod den toilesløse Adel; men denne Romernes Frihedsdrøm varede kun kort: Cola blev snart formedst sin Forfængelighed og sit Overmod forladt af de fleste af sine Tilhængere og maatte flygte; senere vandt han i Avignon Pavens Gunst og kom tilbage til Rom med pavelig Fuldmagt som romersk Senator, men blev fort efter 1354. dræbt i et Oplob af det samme Folk, som tidligere havde forquidet ham. Endelig bragte Romernes indstændige Bonner Pave

1377. Gregor 11 til at vende tilbage til Rom, og da han døde det
 følgende År, vedblev den ny valgte Pave at opholde sig der;
 men snart valgtes en anden Pave, som tog sin Residents i
 Avignon, og saaledes begyndte nu det store Schisma, som
 medførte uendelig Forvirring i Kirken og delte Christenheden
 i to store Partier, hvert med sin Pave. Begge Pavere påstode
 som Christi Statholdere at være ufeilbare, og satte hinanden
 og Modpartiet i Ban. Kun en almindelig Kirkeforsamling
 kunde gjøre Ende paa denne Forvirring og tilveiebringe den høist
 1409. fornødne Reformation af Kirken; men Conciliet i Pisa bevirkede
 kun, at der istedetfor to Pavere blev tre. Under den tydste
 Konge Sigismunds Styrelse holdtes derpaa det talrigste og
 mest glimrende af alle Kirkemøder, Conciliet i Costniß
 (1414—18), som afsatte alle tre Pavere og indsatte Martin 5.,
 en Rømer af den mægtige Familie Colonna; paa samme Kir-
 keforsamling blev Johan Hus, der var optraadt som Refor-
 mator i Bohmen, fordømt og brændt som skætter; men Kir-
 keforbedringen blev udsat. For endelig at tilveiebringe denne
 og gjøre Ende paa Husriterkrigen, som var udbrudt i Anledning
 af Hus's Henrettelse og paa det Hæftigste rasede i Bohmen,
 1431. blev der holdt en tredie almindelig Kirkeforsamling i Basel,
 som begyndte med at indskrænke Pavens Magt og Indtægter,
 hvorfor denne holdt et Modeconcilium i Florenz; Forsamlingen
 i Basel afsatte ham, og udnævnte en Modpave, men den
 oplosedes efterhaanden, og dens Decreter blev uden Virkning.
 Imidlertid endtes Schismatet først gansje 1449, da Modpaven
 frivilligt nedlagde sin Værdighed. Kirkeforsamlingerne i Pisa,
 Costniß og Basel havde opstillet og gjennemført den Grund-
 sætning, at et almindeligt Concilium som repræsenterende hele
 Kirken var den høieste geistlige Magt, saa at Paven måtte un-
 derkaste sig dets Bestemmelser og kunde dommes og afsættes
 af det. Ligesom Pavens Anseelse blev undergravet ved Schismatet,
 saaledes blev den ogsaa betydeligt forringet ved flere Paveres
 forargelige Levnet, som stod i nære Forbindelse med den blandt
 Geistligheden almindeligt herskende Usædelighed. Den rygges-

lereste af alle Paver var Alexander 6 af den spanske Familie Borgia, ogsaa bekjendt som Fader til Cæsar og Lucretia Borgia; han døde paa en Maade, der var hans Liv værdig: af Gift, som han havde tilberedt for nogle Cardinaler, men selv ved en Feiltagelse kom til at drikke. Hans Efterfolger Julius 2 1503. miskjendte saa ganske sin Stilling som Kirkens Styrer, at han sluttede store politiske Forbindelser imod sine Fjender og stod i Spidsen for alle sin Tids krigerske Foretagender. Under den følgende Pave Leo 10 af det ved sin Undest for Kunst og Videnskab beromte mediceiske Huns i Florenz lykkedes det endelig Luther at udføre den længe forsonskede Reformation, som Wiclef, Huss og flere tidligere forgjerves havde forsøgt, og som Christenheden forgjerves havde ventet at skulle udgaae fra Kirkens Overhoved.

Nagtet de Ulykker, Hierarchiet ofte bevirkede, og al den Forvirring, det medførte i Kirke og Stat, kan man dog ikke miskjende dets Betydning i Middelalderens mørke Tider, i hvilke det udgjorde en Magt, for hvilken alle andre Magter maatte bie sig. Det dannede en gavnlig Modvægt mod Lehns-væsenet, og tilveiebragte Ligevægt imellem Kongemagten og Adelsaristokratiet, som truede med at tilbagetrænge den; det optraadte hemmende mod raae Lidenstabers Udbrud, og bidrog væsentligt til at formilde Sæderne; det vedligeholdt en vis Dannelse og Kundskaber i den geistlige Stand, hvoraf Videnskabernes Gjenfødsel i det 15de Aarhundrede fremgik; det banede efterhaanden Vej for en ordentlig Retspleie o. s. v. Men da Hierarchiet havde opfyldt sin Bestemimelse, maatte det vige for fuldkommene Udviklingsformer i en lysere Tidsalder.

Oversigt over Verdenshistoriens Indhold.

Indledning (Verdenshistoriens Begreb, dens Kilber og Hjælpevidenskaber, forskellige Tidsregninger, Inddeling i Tidsrum m. m.).

Den gamle Tids Historie.

1ste Periode. Fra den ældste Tid til Perserkrigenes Begyndelse
c. 500 f. Chr.

- I. De gamle Stater og Folkeslag i Asien og Afrika.
- II. Grækerne.
- III. Rom under Konger.

2den Periode. Fra Perserkrigenes Begyndelse til Egyptens
Grobring af Romerne 30 f. Chr.

- I. Den 50årige Krig imellem Perserne og Grækerne.
- II. Perserne
- III. Grækerne } efter Timonsfreden.
- IV. Macedonerne.
- V. De græs-macedoniske Stater efter Alleranders Død.
- VI. Carthago og Syracus.
- VII. Rom som Republik.

3die Periode. Fra Egyptens Grobring til det vestlige romerske
Riges Undergang 476 e. Chr.

Romerstaten som Keiserdømme.

Middelalderens Historie.

1ste Periode. Fra det vestromerske Riges Undergang til Carl
v. Stores Død 814.

- I. Den store Folkevandring.
- II. Det græske Keiserdømme.
- III. Araberne og Perserne.

2den Periode. Fra Carl den Stores Død til Korstogenes Begyndelse 1095.

3die Periode. Fra Korstogenes Begyndelse til Reformationen 1517.

- I. Korstogene og Riddervæsenet.
- II. Det pavelige Hierarchie.
- III. Opdagelserne og Opfindelserne i det 15de Aarhundrede.
- IV. Omrids af de enkelte Staters Historie.

Den nyere Tids Historie.

1ste Periode. Fra Reformationen til den westphalske Fred 1648.

2den Periode. Fra den westphalske Fred til den franske Revolution 1789.

Den næste Tids Historie.

1ste Periode. Fra den franske Revolutions Udbud til Freden i Paris 1814.

2den Periode. Fra Freden i Paris til den sidste Tid.

Efterretninger

om

Fredrikborg Lærde Skole

for Skoleaaret 1ste October 1844—1ste October 1845

af

Skolens Vector.

—

Lærerpersonalet og Underviisnings- gjenstandene, Lectionstabellen og Fagfordelingen.

Strax i Begyndelsen af Skoleaaret blev Adjunkt Heramb kaldet til Praest for Taagerup og Taarslunde Menigheder paa Lolland og ophørte som Folge deraf med sine Functioner her ved Skolen henimod Slutningen af November. Han var en Lærer, der med en sjælden Dygtighed og Midtfærhed forenede en saare elskelig Charakter, og har efterladt sig et varigt Minde i sine Disciples og Medlæreres Hjerter. Hans Fag og Timer overdroges ved hans Bortgang til Cand. theol. Carl Christian Emil Langhoff, constitueret under 2den Novbr. 1844. Herambs Forretninger som Inspector blev ved Directionsstiftelse af s. D. overdragne til Adjunkt Lundahl. Under 7de Febr. 1845 blev hidtilværende constitueret Lærer Cand. theol. Børre udnævnt til Adjunkt. Fagene have da været fordelede paa følgende Maade:

Rector Latin og Græss i 4de Cl., Græss i 3die	19	Timer ugentligt.
Overlærer Nissen Latin i 3die og 2den A,		
Græss i 2den B	24	—
Adjunkt Kroøsing Fransk i de 4 nederste,		
Tydsk i de 5 nederste	20	—
Adjunkt Lowsen Tydsk i 4de, Hist. og Geogr.		
i de 3 nederste, Relig. i de 2 nederste,		
Latin i 1 B	27	—

Adjunkt Königsfeldt Hist. og Geogr. i de 3 overste, Calligraphi i de 4 nederste, Hebraisk i 4de, som i dette Fag er deelt i 2 Partier, hver med 2 Timer	28	—	—
Adjunkt Lundahl Dansk i alle Classer, Relig. i de 4 overste	25	—	—
Adjunkt Vorre Fransf i de 2 overste, Græsf i 2den A, Latin i 2den B og 1 A	29	—	—
Constitueret Lærer Langhoff Mathematik og Regning i alle Classer	24	—	—
Tegnelærer Schmidt	8	—	—
Gymnastikkærer Sichlau	9	—	—
Syngelærer Erslev	4	—	—

For at vise Tímesfordelingen aftrykkes her hver Classes Lectionstabell.

IV Classe.

Tíme.	Mandag.	Tirsdag.	Onsdag.	Torsdag.	Fredag.	Løverdag.
8-9	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.
9-10	Græsf.	Græsf.	Lat. Stil.	Græsf.	Græsf.	Græsf.
10-11	Lat. Stil.	Math.	Tydf.	Math.	Lat. Stil.	Religion.
11-12	Tydf.	Fransf.	Geogr.	Fransf.	Dansk.	Geogr.
12-1	Hist.	Religion.	Math.	Hist.	Dansk.	Fransf.
1-2	Math.	*)		Religion.		

III Classe.

8-9	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.
9-10	Lat. Stil.	Fransf.	Lat. Stil.	Fransf.	Lat. Stil.	Fransf.
10-11	Dansk.	Græsf.	Græsf.	Græsf.	Religion.	Græsf.
11-12	Dansk.	Tydf.	Religion.	Math.	Græsf.	Math.
12-1	Math.	Hist.	Geogr.	Tydf.	Hist.	Geogr.
1-2			Math.		Latin.	

*) Ved Undervisningen i Hebraisk er Classen deelt i 2 Afdelinger, hver med 2 Timer, 1ste Afdeling hver Tirsdag og Fredag, 2den Afdeling hver Torsdag og Løverdag, umuldbart efter at Classes Føllebsundervisning er endt.

II Classe A.

Time.	Mandag.	Tirsdag.	Onsdag.	Torsdag.	Fredag.	Øverdag.
8-9	Religion.	Geogr.	Religion.	Dansk	Geogr.	Hist.
9-10	Math.	Lat. Stil.	Math.	Lat. Stil.	Math.	Lat. Stil.
10-11	Græst.	Græst.	Græst.	Græst.	Tydst.	Græst.
11-12	Latin.	Galligr.	Fransf.	Hist.	Galligr.	Latin.
12-1	Tydst.	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.	Math.
1-2	Dansk.		Galligr.	Tegning.		Fransf.

II Classe B.

8-9	Math.	Math.	Math.	Tydst.	Dansk.	Math.
9-10	Lat. Stil.	Religion	Lat. Stil.	Religion.	Lat. Stil.	Galligr.
10-11	Græst.	Fransf.	Galligr.	Dansk.	Hist.	Geogr.
11-12	Galligr.	Græst.	Græst.	Græst.	Græst.	Tegning.
12-1	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.	Tydst.
1-2	Hist.		Geogr.	Fransf.		Latin.

I Classe A.

8-9	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.
9-10	Dansk.	Fransf.	Galligr.	Math.	Dansk.	Dansk.
10-11	Tydst.	Galligr.	Dansk.	Geogr.	Lat. Stil.	Galligr.
11-12	Math.	Hist.	Math.	Tydst.	Hist.	Lat. Stil.
12-1	Tegning	Religion	Tegning.	Tegning.	Religion.	Geogr.
1-2		Tydst.	Lat. Stil.		Fransf.	Math.

I Classe B.

8-9	Hist.	Geogr.	Tydst.	Math.	Math.	Dansk.
9-10	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.
10-11	Galligr.	Dansk	Math.	Galligr.	Galligr.	Tydst.
11-12	Tydst.	Math.	Hist.	Dansk.	Fransf.	Religion.
12-1	Religion	Fransf.	Lat. Stil.	Geogr.	Tegning.	Tegning.
1-2		Lat. Stil.	Tegning.		Dansk.	Lat. Stil.

Underviisningen i Sang er henlagt til om Eftermiddagen, 1 Time til hvert af de 4 Syngepartier. Af og til samles alle de Syngende i een Time til Chorsang. Ved Gymnastik-underviisningen ere Disciplene deelte i 4 Afdelinger, IV Cl., III Cl., II A og B, I A og B, af hvilke IV Cl. har Gym-

nastik (eller Svemning) hver Onsdag, **III Cl.** hver Leverdag, **II A** og **B** hver Tirsdag og Fredag, **I A** og **B** hver Mandag og Torsdag, hvergang $1\frac{1}{2}$ Time, umiddelbart efter endt Skoletid. Efterstaende Tabel viser, hvormange Timer hvert Tag er anvist i sin Classe, Sangundervisningen deri iberegnet, skjent Classeinddelingen det ikke kan observeres og Endel af Disciplene af Mangel paa Stemme ikke deeltage i denne Undervisning.

Glassen.	Dansk.	Latin.	Græs.	Hebraïs.	Franç.	Tysk.	Religion.	Hist. og Geogr.	Mathematit.	Gymnastik.	Tegning.	Gang.	
IV	2	9	5	2*)	3	2	3	4	4			$1\frac{1}{2}$	1
III	2	10	5		3	2	2	4	4			$1\frac{1}{2}$	1
II A	2	9	5		2	2	2	4	4	3	1	3	1
II B	2	9	5		2	2	2	4	4	3	1	3	1
I A	4	9			2	3	2	4	4	3	3	3	1
I B	4	9			2	3	2	4	4	3	3	3	1

Altsaa Summa ugentlige Timer $36\frac{1}{2}$ for **IV Cl.**, $34\frac{1}{2}$ for **III**, og 38 for de 4 nederste Classer.

Disciplene.

Disciplenes Aantal var ved Slutningen af forrige Skoleaar 65, af hvilke 2 dimitteredes, nemlig John Aschlund og Laurits Christian Swanekjær Bendtsen. Disse bestode Examens Artium med følgende Charakterer:

*) Som forhen bemærket har Classen 4 Timer Hebraïs, men hvert enkelt Individ i Classen kun 2 Timer.

	Dansk Stil.	Latin.	Latinſt Stil.	Grefſ.	Hebraifſ.	Reli- gion.	Geo- graphi.	Historie.	Arith- metif.	Geome- tri.	Thdſ.	Transf.	Hoved- charak- teer.
Aschlund	Laud.	L. p. c.	H. ill.	Laud.	Laud.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	Laud.	L. p. c.	Laud.	Laud.
Bendtsen	Laud.	L. p. c.	Laud.	Laud.	N. cont.	Laud.	Laud.	H. ill.	H. ill.	Laud.	Laud.	Laud.	H. ill.

Bed det nye Skoleaars Begyndelse eller i Åretes Løb
udmeldtes 14 Disciple, deriblandt 1 Ustuderende, 8 af Mangel
paa Lyft eller Evne til Studeringer, 2 for at gaae over til
andre Skoler, 2 for at dimitteres privat, og 1 paa Grund af
erholdt consilium abeundi. 18 nye Disciple anmeldtes, af
hvilke dog 1 trak sig tilbage før Proven i Fælelsen af sin Svag-
hed og 2 rejiceredes ved Proven. De øvrige 15 optoges.
Den høieste Frequent i Åretes Løb har været 70, den nær-
værende er 64, af hvilke 3 forventes dimitterede, P. Neergaard,
B. Winsløv og L. Prosch. For Tiden sidde Disciplene i
Glasserne saaledes som følger (Fædrenes Navne og Stilling
tilføjes i Parenthes.)

IV Classe.

- 1) Peter Andreas Landrup (Kbmand Landrup paa Hirschholm).
- 2) Peter Carl Christian Neergaard (Provst Neergaard i Hillerød).
- 3) Søren Jørgen Theodor Hald (Snedkermester Hald i Hillerød).
- 4) Caspar Martin Kopp (Pastor Kopp i Udesundby).
- 5) Ludvig Henrik Prosch (Justitsraad Prosch i Helsingør).
- 6) Christian Vilhelm Winsløv (Justitsraad Winsløv i Hillerød).
- 7) Johannes Helms (Pastor Helms i Elmsbønderup).
- 8) Emil Lauritz Frederik Koch (Skolelærer og Klokker Koch i Helsingør).
- 9) Carl Ferdinand Boesen (Instrumentmager Boesen i Hillerød).
- 10) Frederik Vilhelm Jacobsen (afdøde Justitsraad Jacobsen i København).
- 11) Niels Thorbjørn Knudsen (Proprietair Knudsen paa Åsminderup ved Kallundborg).
- 12) Frederik Vilhelm Hammerich (afdøde Secretair Hammerich i Hillerød).

III Classe.

- 1) Henning Peter Frederik Hansen (Landmaaler Hansen paa Næserød).

- 2) Holger Christian Frederik Neergaard (Broder til Nr. 2 i 4de Classe).
- 3) Christian Frederik Emil Claudi (Toldkasserer Claudi i Stege).
- 4) Peter Vilhelm Topp (Handelsbogholder Topp i Helsingør).
- 5) Carl Christian Emil Flemmer (Skolens Rector).
- 6) Henrik Christian Arboe (Justitsraad Arboe i Hillerød).
- 7) Gabriel Levy (Kjøbmand Levy i Hillerød).
- 8) Theodor Johan Nagaard (Murmester Capt. Nagaard i Kbhvn.)
- 9) Georg Hermann Julius Ulrich (Forstraad Ulrich paa Tægerspriis).
- 10) Andreas Christian Liebst (Skolelærer Liebst i Blidstrup).
- 11) Frederik Sigfried Muhle (Pleiefader Bogtrykker Bianco Luno i Kbhvn).
- 12) Harald Georg Frants Evertsen (Kammeraad Evertsen i Hillerød).
- 13) Hans Peter Christian Benzien (Provst Benzien i Asminderød).
- 14) Holger Ludvig Olrik (Provst Olrik i Zilfjord).
- 15) Ferdinand Sophus Winslev (Broder til Nr. 6 i IV Cl.)

II Classe A.

- 1) Frederik Julius Jørgensen (Uhrmager Jørgensen i Hillerød).
- 2) Martin Carl Vilhelm Christensen (afdøde Postmester Christensen i Frederiksund).
- 3) Carl Frederik Benzon (Justitsraad Benzon i Hillerød).
- 4) Anton Neergaard (Broder til Nr. 2 i 4de Cl.)
- 5) Johan Lorenz Lassen (Forpagter Lassen paa Svanholm).
- 6) Ove Sehestedt-Zuul (Kammerherre Sehestedt-Zuul til Raunholt).
- 7) Otto Peter Erasmus Moller (Stedsfader Billedhugger Zahn i Hillerød).

II Clasße B.

- 1) Christian Ludvig Holten Paulsen (afdøde Justitsraad Paulsen i Hillerød).
- 2) Hans Schack Rudolf Knuth (Amtmand Grev Knuth i Frederiksborg).
- 3) Ove Ludvig Møller (Broder til Nr. 7 i II A).
- 4) Frederik Vilhelm Emil Claussen (Krudtfabriqueur Claussen paa Donse).
- 5) Frederik Henrik Stuckenberg (Skorstenfeier Stuckenberg i Helsingør).
- 6) Leonard David Sommer (Provst Sommer i Tjæreby).
- 7) Soren Lemvigh Brøndum (afdøde Birkedommer Brøndum i Hjørlunde).
- 8) Frederik Vilhelm Abben (Sommermester Abben i Hillerød).
- 9) Lars Larsen Benzon (Broder til Nr. 3 i II A).

I Clasße A.

- 1) Jens Theodor Kragh (afdøde Kromand Kragh i Bagtved).
- 2) Jørgen Christian Fenger Ørlik (Broder til Nr. 14 i III).
- 3) Michael Frederik Liebenberg Benzon (Broder til Nr. 3 i II A).
- 4) Frederik August Frandsen (Kjøbmand Frandsen i Hillerød).
- 5) Nicolai Reimer Romb (Clarmester Romb i Hillerød).
- 6) Christian Henrik Axel Evertsen (Broder til Nr 12 i III).
- 7) Christian Frederik Lassen (Overauditeur Lassen paa Fægersborg).
- 8) Julius Niedewaldt (Forstraad Niedewaldt paa Fægersborg).
- 9) Ludvig Janus Carl Adolf Evertsen (Broder til Nr. 12 i III).
- 10) Diderik Julius Theodor Abel (Gjæstgiver Abel i Hillerød).
- 11) Meno Adolf Georg Haas (Mægler Haas i Kbhvn).

I Clasße B.

- 1) Peder Andreas Ingerslev (Pastor Ingerslev i Kongsted).
- 2) Jacob Larsen (Sadelmager Larsen i Hillerød).

- 3) Martin Ferdinand Wulff (Skovfoged Wulff i Hillerød).
- 4) Carl Christian Jacob Alsted (Procurator Alsted i Asminderød).
- 5) Andreas Michael Andresen (Stedfader Apotheker Hasselriis i Hillerød).
- 6) Ludvig Ehard Emil Ulrich (Broder til Nr. 9 i III).
- 7) August Ferdinand Petersen (Kjøbmand Petersen i Hillerød).
- 8) Christian Frederik Evertsen (Broder til Nr. 12 i III).
- 9) Poul Henrik Heegaard (Kjøbmand Heegaard i Slangerup).
- 10) Christian Peter Theodor Schougaard (afdøde Capt. Schougaard i Åbhn).

Bibliotheket.

Dette udgjorde ifølge forrige Åars Skoleefterretninger circa 4,400 Bind og Hefter. Siden er det deels ved Forsendelser fra Directionen, deels ved Indkjøb saavel for den normerede Sum af Skolekasjen, 220 Nbd., som for Disciplenes Bidrag til Morstabsbibliotheket, der for dette Åar har andraget 67 Nbd., blevet forøget med følgende Skrifter, saa at det nu udgør circa 4,580 Bind og Hefter.

B. Borgen,	Program fra Metropolitanssolen for 1844.
Hammerich,	— fra Borgerdndskolen paa Christianshavn, 1844.
Bloch,	— fra Rees Skilde, 1844.
Flemmer,	— fra Frederiksborg, 1844.
Lembcke,	— fra Bordingborg, 1844.
Elberling,	— fra Slagelse, 1844.
Nosendahl,	— fra Nykøbing, 1844.
Bohr,	— fra Rønne, 1844.
Henrichsen,	— fra Odense, 1844.
Ingerølev,	— fra Kolding, 1844.
Adler,	— fra Ribe, 1844.
Bendz,	— fra Horsens, 1844.
Blache,	— fra Marhuis, 1844.
Thortsen,	— fra Randers, 1844.
Tauber,	— fra Aalborg, 1844.
Wesenberg,	— fra Viborg, 1844.

Johnsen,	Program fra Vissestæd, 1844.
Schreiter,	— fra Rendsborg, 1844,
Eggers,	— fra Altona, 1844.
Trede,	— fra Fløen, 1844.
Bendixen,	— fra Husum, 1844.
Dittmann,	— fra Flensborg, 1844.
Langbehn,	— fra Haderslev, 1844.
L. Müller,	— fra Kiel, 1844.
A. Petersen,	— fra Glückstadt, 1844.
Kolster,	— fra Sæbøe, 1844.
A. J. J. Henrichsen,	— fra Slesvig, 1844.

Lectionscataloger ved Åbh. Universitet.

Liste over Gramen Artium 1844.

— 2den Gramen 1844.

Scheel, om Universitetets Stipendier 1844.

Selmer, Universitetets Årbog for 1842 og 43. 2 V.

Scharling, de Evang. Joh. Haun. 1844.

Hagerup, de Cathechumenis. Haun. 1844.

Allen, de Christiano 2do. Haun. 1844.

Bricka, om Pus i Indvoldene. Åbh. 1844.

Weiss, de Tenotomia. Haun. 1844.

M. Hassing, de Sylphilide. Haun. 1844.

Bjerring, de cubo duplicando. Haun. 1844.

— Lærebog i Mechanik. Åbh. 1844.

Schouw og Eschricht, Afsildninger af Dyr og Planter, 12te Heste.

Åbh. 1844.

Kroyer, naturhistorisk Tidsskrift, ny Næffe, 1, 1—4. Åbh. 1845.

Grølevs Forfatterlexicon, 3 Hester, Fortsættelse.

Fyens litteraire Selskab, Aktstykker, Odense 1841-44. 2 V. 4.

Dansk Magazin, 3de Næffe, 1ste V. Åbh. 1844. 4.

Kolderup-Rosenvinge, gamle danske Domme. Åbh. 1842-45. 3 V. 4.

Finantsregnskab for 1843.

Budget for 1845.

Becker, Orion, II, 1.

Historisk Tidsskrift, 5te V. Åbh. 1844.

Historiske Fortællinger om Æslænderne, 4de V. Åbh. 1844.

Beckers Verdenshistorie ved Niise, 11te og 12te V. Åbh. 1845.

Ersch. u. Gruber, Encyclopædie, 7 V. 4. Fortsættelse.

Orsted, Vidensfabernes Selskabs Forhandlinger for 1842-1845.

Vidensfabernes Selskabs Skrifter, 7 V.. Fortsættelse.

- Hegel, Encyclopädie d. philosophischen Wissenschaften. Berlin 1842-43. 2 B.
- Heeren u. Uffert, Geschichte d. europäischen Staaten, 2 Bde. Fortsetzung.
- Uffert, Geographie d. Griechen u. Römer. Weimar 1816-42. 5 Bd.
- Thiers, histoire de la revolution française, à Paris 1845. 3 vols, avec un Atlas.
- histoire du Consulat et de l'Empire, à Paris 1845. 4 vols, avec un Atlas.
- Crusenstolpe, Morianen, 10-11 B. Kbh. 1844.
- James, Charles Tyrrel, Kbh. 1844. 2 B.
- Darnley. Kbh. 1844. 3 B.
- Arabella Stuart. Kbh. 1845. 3 B.
- G. Th. Thomesen, om Byron. Kbh. 1845.
- J. L. Heibergs samlede Skrifter. Kbh. 1834-41. 9 B.
- Shakespeares Werke, übersetzt von Schlegel u. Tieck. Berlin 1843-44. 12 Bde.
- Pape, Handwörterbuch d. griechischen Sprache. Braunschweig 1842-1843. 3 Bde.
- Stephani Thesaurus linguae Graecæ, Fortsetzung.
- Freund, Wörterbuch d. lateinischen Sprache, 4ter B. Leipzig 1842.
- Nost, griechische Grammatik. Göttingen 1841.
- K. D. Müller, Geschichte der griechischen Litteratur. Breslau 1841. 2 Bde.
- Handbuch d. Archäologie d. Kunst. Breslau 1835.
 - Denkmäler d. alten Kunst. Göttingen 1835, I; II (1-2.)
 - Geschichten hellenischer Stämme. Breslau 1844. 3 Bde.
- (Orchomenos, Derier).
- W. A. Becker, Gallus. Leipzig 1838, 2 Bde.
- Charikles. Leipzig 1842, 2 Bde.
- Boeckh, Corpus inscriptionum Graecarum. III, I. Reval 1844 i Fol.
- K. F. Hermann, griechische Staatsalterthümer. Heidelberg 1841.
- F. C. H. Kruse, Hellas. Leipzig 1825-27, 3 Bde. nebst Atlas.
- Meier u. Schoemann, d. attische Proceß. Halle 1824.
- Leake, Topographie Athene. Zürich 1844.
- Schoemann, Antiquitates juris publici Graecorum. Gryphisw. 1838.
- Wachsmuth, hellenische Alterthumskunde. Halle 1844-45. 2 Bde.
- Geppert, die altgriechische Bühne. Leipzig 1843.
- Wagner, die griechische Tragödie. Dresden 1844.

- Ussing, de nominibus vasorum Græcorum. Haun. 1814.
- Æschylis et Sophoelis Tragodie, ed. Ahrens. Parisiis 1812.
- Androeides, überseft von A. G. Becker. Quedlinburg 1832.
- Antiphon, ed. Maetzner. Berol. 1833.
- Demosthenes's Staatsreden, überseft von F. Jacobs. Leipzig 1833.
- A. G. Becker, Demosthenes als Statsbürger u. Redner. Quedlinburg 1830.
- Dinarchus, ed. Schmidt. Lips. 1826.
- Diodorus Siculus, ed. L. Dindorfius. Parisiis 1842-44. II vol.
- Euripidis Fabulæ, ed. Th. Fix. Parisiis 1843.
- Isæus, ed. Schoemann. Gryphisw. 1831.
- Lycurgi, oratoris Attici religniæ. Ed. Bailerus et Sauppius. Turici 1834.
- Oratores Attici, ed Bailerus et Sauppius Turici 1844. 4.
- Polybius, ed. I. Bekkerus. Berol. 1844. voll. II.
- Corpus Grammaticorum Latinor. ed. Lindemannus Lips. 1831-40,
4 voll. 4.

Stipendier og Gratistpladser.

Stipendiesfondet har siden 11te Decbr. 1843 andraget 5650 Rbdlr. Af Renterne heraf, 226 Rbdlr., er i Alt bevilget Stipendier til et Beløb af 220 Rbdlr.; nemlig C. F. Boesen, Joh. Helms, E. L. F. Koch og M. C. B. Christensen hver en Portion paa 35 Rbdlr., og F. B. Jacobsen, F. J. Jørgensen, F. Chr. Geisler (som siden blev udmeldt af Skolen) og D. L. Møller hver en Portion paa 20 Rbdlr., Alt at op-lægge til deres Dimission*). Fri Underviisning bevilgedes endvidere 18 Disciple: P. N. Laudrup, P. C. Chr. Neergaard, S. J. Th. Hald, C. M. Kopp, Chr. B. Winsløv, H. P. F. Hansen, Chr. F. G. Claudi, C. Chr. C. Flemmer, G. Levy, G. H. J. Ulrich, N. Chr. Liebst, N. Neergaard, Chr. L. H. Paulsen, F. H. Stuckenberg, L. D. Sommer, J. Th. Kragh,

*) Dersom en Discipel udgaar af Skolen uden at dimitteres, hjemfalder ifølge de bestaaende Anordninger hele hans Dylag til Stipendiesfondet.

F. A. Grandjean, N. N. Nomb. Undervisning for nedsat Betaling bevilgedes F. B. Abben og M. F. Wulff. 6 Disciple mistede de dem forhen bevilgede Beneficia. De to Moltkiske Stipendier paa 40 Rbd. hvort oppebæres af Disciplene F. B. Jacobsen og Chr. L. H. Paulsen. En Discipel, F. B. Hammerich, bevilgedes paa Grund af hans Faders Død Henstand med Skolecontingentet indtil Skoleaarets Ende, for at det da efter Omstændighederne kunde afgjøres, om det skulde eftergives ham eller indkræves. For Tiden have følgende Disciple Stipendieoplæg indestaende i Skolekassen til følgende Beløb: S. J. Th. Hald 150 Rbd., B. Winslow 20 Rbd., Joh. Helms 75 Rbd., C. L. F. Koch 35 Rbd., C. F. Boesen 185 Rbd., F. B. Jacobsen 20 Rbd., F. J. Jørgensen 40 Rbd., M. G. B. Christensen 70 Rbd., og D. L. Møller 20 Rbd. Disse Oplag, tilsammen 615 Rbd., ville i sin Tid, med hvad For- ogelse de imidlertid maatte have modtaget ved Bevilgelse af nye Stipendieportioner, blive at udbetaale Vedkommende ved deres Dimission, saaledes at $\frac{1}{3}$ Deel af Beløbet udbetales dem contant og Resten indsendes til Universitetsdirectionen, der udbetaler dem det Halve deraf, naar de have absolveret Examen philosophicum og det Halve, naar de have absolveret Examen philosophicum. Indtil deres Dimission indestaae Oplagene tillige med Stipendiekassens mulige Beholdning i Byens Sparekasse som rentebærende; og naar Beholdningen ved tillagte Sparekasserente, hjemfaldne Stipendier, eller paa andre Maader er opvoret til et passende Beløb, udsættes den ved given Leilighed i faste Ejendomme for at forege Stipendiefondet. Paa denne Maade blev Stipendiefondet i 11 Decbr. 1843 foreget med 324 Rbdlr.

Da Skoleklassens Indtægter og Udgifter i de sidste Aar have været i det Væsentlige uforandrede, kan jeg nojes med om denne Sag at henvise til den Extract af Skoleregnskabet, som blev meddeelt i forrige Aars Program, og hvoraf sees at saavel Indtægt som Udgift andrager henimod 7500 Rbd.

Dimittendernes Pensa. De i Skoleaaret gjen- nemgaaede Pensa. Lære- og Læsebøger.

I Latin og Græsk angive Dimittenderne følgende Pensa: Livius 29de—32te Bog; Ciceros 10 første Taler i Madvigs Udgave; Cato Major og Lælius; Disput. Tuse. 3die og 4de Bog, Horatjæs Oder, Epistler og Ars poetica, Eneidens 3 første Beger; Herodot 3die—6te Bog, Memorab. Soer. 1—2; Apologia Soer. og Crito; Demosthen Olyntu. 1—3; Odysseen 1—8 og 13—24 B.*)

I Skoleaarets Leb ere i de forskjellige Classer gjennemgaaede følgende Pensa:

Dansk.

IV El. For det Meste hver Uge skrevet en Stiil, som er gjennemgaaet paa Skolen; undertiden i dets Sted mundtligt Foredrag af Disciplene. I den herfra tiloversblevne Tid er der meddeelt Udsigter over den danske skjonne Literatur, hvorved enkelte Digkerværker ere foretæste.

III El. Den ugentlige Stiil er næsten altid skreven hjemme og dernæst gjennemgaaet paa Skolen; den tiloversblevne Tid er benyttet til Læseovelser, Meddelelse af nogen Literaturkundskab eller Analysering.

II El. A. Den ene af de 2 ugentlige Timer er benyttet til Læseovelser og Analysering i Flors Læsebog, den anden til deri at begynde en Stiil, som gjøres færdig hjemme og gjennemgaaes paa Skolen.

II El. B. Da den ene af de 2 ugentlige Timer har været anvendt til at gjennemgaae Oppermans Indledning til den danske Sproglære, og den anden til Læseovelser og Analysering i Flors Læsebog, ere Stilene oftest skrevne hjemme, men gjennemgaaede paa Skolen.

*) Brosch angiver hele Odysseen, deraf de 10 Bøger som Uequivalent for Hebraïsſ.

I Cl. A. § 4 ugentlige Timer afværlende Stiil efter Borgens Veiledening, Dictat, Grammatik og Læseovelser. Oppermanns Indledning er læst og repeteret, Molbechs Læsebog benyttet.

I Cl. B. Til de skriftlige Ovelser er benyttet Borgens Veiledening afværlende med Dictat. Molbechs Læsebog er brugt. Grammatikken meddeles og indøves under den mundtlige Gramination.

Latin.

IV Cl. Dispott. Tusc. 4de Bog; Cato Major og Lælius; Talerne for det Maniliske Forslag, Archias, Ligarius, Deiotarus, samt de 4 mod Catilina: Livius's 29de, 30te og 32te Bog: Virgils Eneide 1ste—3die Bog; Horatses Ode 1ste—4de Bog. (Endeel heraf er i Aar blot repe-teret). 3 Stile ugentligt.

III Cl. De 4 Taler mod Catilina, Cato Major; Livius's 29de Bog; Feldbausch's Chrestamathia Ovidiana de 6 første Stykker. Madvigs Grammatik, 1ste Afsnit af Syntaren. 3 Stile ugentligt.

II Cl. A. Cæsars 6te Bog de bello Gallico. Madvigs Grammatik, Lydlæren, Beiningslæren til Pronomina, Ord-dannelselslæren; af Syntaren, Læren om Nominativ og Akkusativ. 3 Stile ugentligt.

II Cl. B. Cornelius Nepos: Militiades—Conon. Af Madvigs Grammatik hele Formlæren. 3 Stile ugentlig efter Trojels Stiilovelser.

I Cl. A. Borgens lat. Læsebog. 4de og 5te Afsnit, (til Narratiuneulæ). Af Madvigs mindre Gramm. hele Formlæren. 3 Stile ugentligt efter Trojels Stiilovelser.

I Cl. B. Borgens lat. Læsebog fra 2det til 4de Afsnit. Af Madvigs mindre Gramm. Formlæren. 3 Gange ugentligt Stiilovelser efter Borgens Læsebog.

Græst.

IV Cl. Odysseen 9de—15de Bog (Nogle have læst 1ste til 4de Bog samt 13de—15de); Herodots 6te Bog; Xenophons

Memor. *Sver.* 1ste og 2den Bog; *Platos Apologia Socratis* og *Crito*.

III Cl. *Odysseens* 13de—15de Bog; *Formlæren af Langes Grammatik*.

II Cl. A. *Langes Materialier*, Pag. 16—47. *Af Langes Gramm.* hele *Formlæren* samit de vigtigste uregelmæssige Verber.

II Cl. B. *Langes Materialier* Pag 1—16. *Det Vigtigste af Grammatikken til de uregelm. Verber.*

Hebraisk.

IV Cl. *Candidaterne* hele *Genesis* og et fuldstændigt *Cursus i Grammatiken* efter *Whitte*; den yngre *Afdeling Genesis Cap. 9—28 incl.* og *Whittes Grammatik* med *Undtagelse af Syntaren*.

Tydske.

IV Cl. *Hjorts Læsebog* fra 522—578. *Meyers Grammatik.* *Gronbergs tydste Stiilevelser* fra Pag 1—29. *Hebels Fortællinger 2den Samling.*

III Cl. *Hjorts Læsebog* fra P. 66—122 og fra 127—134. *Meyers Grammatik.* En *Stiil* ugentlig efter *Gronbergs Stiilevelse*.

II Cl. A. *Hjorts Læsebog* fra P. 1 til P. 49. *Meyers Grammatik* til de uregelmæssige Verber, dog saaledes, at de, der forekom i *Lerien*, maatte læres. *Mundtlig Stiil* efter *Gronberg*.

II Cl. B. *Riis' større Læsebog* fra P. 189 til 276. *Meyers Grammatik* til de uregelmæssige Verber.

I Cl. A. *Riis' større Læsebog* fra P. 1 til 140.

I Cl. B. *Riis' mindre Læsebog* fra P. 22 til 165.

Fransk.

IV Cl. *Borrings Études littéraires, partie en prose*, Pag. 216—342, *partie en vers*, Pag. 1—52. *Af Borring's*

Gramm. hele Formlæren og det Vigtigste af Syntaxen. Af Borring's Stiiløvelser oversat deels skriftligt, deels mundtligt

Afsnittet om Artiklen og af Pronominerne indtil Nr. 33.

III El. Borring's Études, partie en prose, Pag. 1—10, 33—64, 242—279. Af Borring's Gramm. hele Formlæren; af sammes Stiiløvelser skriftligt oversat 1ste Afdeling og Afsnittet om Substantiver og Adjektiver.

II El. A. Borring's Læsebog for Mellemclassen fra P. 106—157.

Borring's Gramm. til de uregelmæssige Verber.

II El. B. Borring's Læsebog for Mellemclassen fra P. 1 til 96.

I El. A. Borring's Manuel des ensants fra P. 85 til 165.

I El. B. Borring's Manuel des ensants fra P. 1 til 27.

Ned denne Klasse er øvet Chorlæsning.

Religion.

IV El. Fogtmanns Lærebog § 37—§ 131. Herslebs Bibelhistorie: det nye Testamente Historie, og forfra til 3die Periode af 2den Afdeling.

Det nye Testamente paa Græsk: Matthæi Evangelium.

III El. Fogtmanns Lærebog § 1—§ 47. Herslebs Bibelhistorie: det nye Testamente Historie.

II El. A. Balles Lærebog: Cap. 1, 5, 6, 7, 8. Herslebs Bibelhistorie: fra 6te Periode i 2den Afdeling til 3die Periode i det nye Testaments Historie.

II El. B. Balles Lærebog: forfra til Cap. 6 **A.** Herslebs Bibelhistorie: forfra til 6te Periode i 2den Afdeling.

I El. A. Balles Lærebog: fra 3 Cap. til 6 Cap. **B.** samt Herslebs mindre Bibelhistorie.

I El. B. De 2 første Capitler af Balles Lærebog samt Herslebs mindre Bibelhistorie.

Mathematik.

IV El. Hele Arithmetiken og Geometrien efter Fallesens Arithmetik og Ursins Geometrie.

III El. Fallesens Arithm. forfra til 6te Cap. samt Begyndelsen af 7de Cap. Ursins Geometri forfra til § 100.

II Cl. A. De 4 Species i Algebra, som Grundlag benyttet Ursins Arithm. forfra til § 31. — Bogstavregning og almindelig Regning. Ursins Geom. forfra til § 55.

II Cl. B. Addition og Subtraction i Algebra, som Grundlag Ursins Arithm. forfra til § 17. Almindelig Regning og nogen Bogstavregning. Indledning til Geometrien efter Ursins Geometrie.

I Cl. A og B. Almindelig Regning.

Historie.

IV Cl. Af den gamle Historie og Geographie det macedoniske Monarchie og Rom, af ny Hist. Frankrig fra 1789, England, Portugal, Spanien, Nederlandene, Tyskland, Schweiz og Italien; Candidaterne have repeteret det Øvrige.

III Cl. Af den gamle Historie og Geographie det macedoniske Monarchie og Rom til Keiserperioden, af ny Historie Frankrig og England til 1603.

II Cl. A. Den gamle Historie med Undtagelse af Rom; Ungarn, Tyrkiet, det græske Keiserdomme og de asiatiske Stater.

II Cl. B. Af den gamle Historie: de 5 første Hovedafdelinger af den nyere Historie, Danmark og Norge.

I Cl. A. Historiens vigtigste Begivenheder: fra Begyndelsen indtil Frederik den Store.

I Cl. B. Fædrelandshistorien indtil Frederik 2.

Geographie.

IV Cl. Nederlandene, Belgien, Storbritannien, Frankrig, Spanien, Portugal, Schweiz, Italien, Tyrkiet, Grækenland, Asien og Afrika; Candidaterne have repeteret det Øvrige.

III Cl. Den almindelige Indledning til Geographien og den specielle Indledning til Europa, Norge, Sverrig, America og Australien.

II Cl. A. Frankrig, Spanien, Portugal, Schweiz, Italien, Tyrkiet, Grækenland, Asien til Bag-Indien.

II Cl. B. Holland, Belgien, England, Frankrig, Spanien, Portugal, Schweiz, Italien, Tyrkiet Grækenland.

I Cl. A og B. Ingerslevs mindre Geographie.

De brugte Lærebøger i Historie og Geographie ere i 4de og 3de Classe Skofods Udtog af Verdenshistorien, Ingerslevs Geographie og Konigsfeldts gamle Geographie, i 2den Cl. A og B de to forstnævnte. I I Cl. A Skofods vigtigste Begivenheder af Historien. I I Cl. B Munthes Fædrelandshistorie. I I Cl. A og B Ingerslev forte Lærebog i Geographie.

Skrivning.

Heri undervises 3 timer ugentligt i hver af de 4 nederste Classer. De 2 øverste Classer ere fritagne, men det paaserees, at Disciplene ved deres skriftlige Arbeider ogsaa beslittet sig paa at skrive en reen og tydelig Haand.

I det nye Skoleaar er bestemt at bruge folgende Beger i de forskjellige Classer, ved hvilken Lejlighed det i de højere Classer, hvad Latin og Græsk angaaer, tilfeies, hvilket Stykke af Bogen man agter at læse, forsaavidt som ikke hele Bogen kan blive læst.

IV Cl. Ciceros Disput. Tuse. 5te Bog (Gregders Udg.), Talen for S. Roseius Amer. (Madvigs Udg.), Livius 30te og 31te Bog (Tauchniß), Hor. Epp. og Ars. poetica (Tauchniß), Madvigs lat. Gramm., Bojesens romerske Antiquiteter; Odysseen 16—18de Bog (Tauchniß) Herodot 7de Bog (Tauchniß), et Par Taler af Demoshenes eller de andre græske Talere efter nærmere Bestemmelse, Langes græske Gramm., Bojesens græske Antiquiteter, et græske N. Test.; Genesis, Whittes hebraiske Gramm., Borrings Éludes partie en prose og partie en vers (3de eller 4de Udg.); Sammes franske Stiloselser (3de Udg.), og Grammatik (5te Udg.), Hjorts tydße Lærebog, Meyers tydße Grammatik, Grenbergs tydße Stilopgaver, Fogt-

manns Lærebog, Herslebs større Bibelhistorie, Ursins Geometri, Fallesens Arithmetik, Kofods Udtog af Historien, Ingerslevs Geographi, Königsfeldts gamle Geographi, et Atlas *) til den nye og et til den gamle Geographi.

III El. Ciceros Lælius, Talen for S. Roscius Amer., (af begge Madvigs Udgave) Livius 30te og om muligt 31te Bog (Tauchniß), Ovids Metamorphoser 2den Bog (Feldbauschs Chrestomathi), Madvigs lat. Gramm., Bojesens romerske Antiquiteter; Ingerslevs Materialier, 2den Samling; Odysseens 16de—18de Bog (Tauchniß), Langes græske Gramm., Borrings Études, partie en prose (4de Udg.), Sammes Grammatik 5te Udg. og Stilevelser 3die Udg.); Hjorts tydste Lærebog, prosaist Deel (2den Udg.), Meyers tydste Grammatik, Grønbergs tydste Stilopgaver, Fogtmanns Lærebog, Herslebs større Bibelhistorie, Ursins Geometri, Fallesens Arithmetik, Kofods Udtog af Historien, Ingerslevs Geographi, Königsfeldts gamle Geographi, et Atlas til den nye og et til den gamle Geographi.

II El. A. Julius Cæsar de bello Gall. 7de Bog (Elberlings Udg.), Madvigs lat. Gramm., Trojels Crempelsamling, Langes græske Lærebog og Gramm. (4de Udg.), Borrings franske Lærebog for Mellemklasser (4de Udg.), Sammes Gramm. (5te Udg.) Hjorts tydste Lærebog prosaist Deel 2den Udg.) Meyers tydste Gramm., Grønbergs tydste Stilopgaver, Balles Lærebog, Herslebs sterre Bibelhist., Ursins Mathematik, Sammes Regnebog, Kofods Udtog af Historien, Ingerslevs Geographi, et Atlas til den nye og et til den gamle Geographi.

II El. B. Cornelius Nepos (Tauchniß), Madvigs lat. Gramm., Trojels Crempelsamling, Langes græske Lærebog for Mellemklasser (4de Udg.), Müses sterre tydste Lærebog, Meyers

*) Til den nye Geographi anbefales Blankensteiners Atlas, til den gamle Stuers (à 8 Kr.).

tydſke Gramm., Balles Lærebog, Herslebs større Bibelhist., Flors danske Lærebog, Uppermanns Indledning, Ursins Mathematik, Sammes Regnebog, Kofods Udtog af Historien, Ingerslevs Geographi, et Atlas til den nye og et til den gamle Geographi.

I Cl. A. Borgeus lat. Lærebog, Madvigs lat. Gramm. (Udtoget) Trojels Grempeſamling, Borring's Manuel (4de Udg.), Riiſes større tydſke Lærebog, Balles Lærebog, Herslebs mindre Bibelhistorie, Molbechs danske Lærebog, Borgens Veiledning, Uppermanns Indledning, Ursins Regnebog, Kofods fragmentariske Historie, Ingerslevs Udtog af Geographien, et Atlas til den nye og et til den gamle Geographi.

I Cl. B. Borgens lat. Lærebog, Madvigs Gramm. (Udtoget), Borring's Manuel (4de Udg.), Riiſes mindre tydſke Lærebog, Balles Lærebog, Herslebs mindre Bibelhistorie, Molbechs, danske Lærebog, Borgens Veiledning, Uppermanns Indledning, Ursins Regnebog, Munthes Færdrelandshistorie, Ingerslevs Udtog af Geographien, et Atlas til den nye Geographi.

Schema over den offentlige Examens i Frederiksborg lærde Skole i Året 1845.

Løverdagen den 13 September.

- Cl. 8. Alle Clæſſer lat. Stil. N. Ks. La. Kr. B. Lo. *)
- " 11. I A og B. Regneprove. La. Lo. Kr.
- " 3. Alle Clæſſer dansk Stil. N. Ks. La. Kr. B. Lo.

*) De inspektionshavende, censurerende og examinerende Læreres Navne tilføjes med deres Begyndelsesbogstaver.

Mandagen den 15 September.

- kl. 8. IV Cl. Latin. N. B. F.
 " 1. I Cl. A. Latin. N. B. F.
 " 5. II Cl. A. Frans og Tysk. Kr. B. F.
 " 8. II Cl. B. Hist. og Geogr. Lo. Kø. La.
 " 12. II Cl. B. Frans og Tysk. Kr. Lu. La.
 " 5. I Cl. B. Religion. Lo. Lu. Kø.

Tirsdagen den 16 September.

- " 8. IV Cl. Græst. N. B. F.
 " 1. II Cl. B. Græst. N. B. F.
 " 5. III Cl. Frans. Kr. B. F.
 " 8. II Cl. A og B. Math. Kr. La. Lu.
 " 1. I Cl. A. Religion. Lo. Kø. Lu.

Onsdagen den 17 September.

- " 8. III Cl. Græst. N. B. F.
 " 1. I Cl. B. Latin. N. Lo. F.
 " 5. III Cl. Tysk. Kr. Lo. F.
 " 8. IV Cl. Math. Kr. La. Lu.
 " 1. II Cl. B. Kø. La. Lu.
 " 5. II Cl. A. Hist. og Geogr. Kø. N. Lu.

Torsdagen den 18 September.

- " 8. III Cl. Latin. N. B. F.
 " 1. II Cl. A. Græst. N. B. F.
 " 5. IV Cl. Religion. Lu. La. F.
 " 8. III Cl. Hist. og Geogr. Kø. Kr. Lo.
 " 1. II Cl. A. Religion. Kø. La. Lu.
 " 5. I Cl. B. Tysk og Frans. Kø. Kr. Lo.

Fredagen den 19 September.

- " 8. IV Cl. Hist. og Geogr. Kø. Lo. F.
 " 1. II Cl. A. Latin. N. B. F.
 " 5. II Cl. B. Latin. N. B. F.
 " 8. III Cl. Math. Kr. La. Lu.
 " 1. I Cl. A. Tysk og Frans. Kr. Lo. Lu.
 " 5. I Cl. A. Hist. og Geogr. Kø. Lo. La.

Leverdagen den 20 September.

- KL. 8. IV Cl. Sydsk og Fransk. Ko. B. F.
 - " 8. IV Cl. Hebraisk. Ko. N. La.
 - " 10. III Cl. Religion. Lu. Kr. La.
 - " 1. Alle Classer Sangprove.
 - " 2. Alle Classer Gymnastikprove.
-

Mandagen den 22 September Kl. 8 holdes Proven over de nyanmeldte Disciple. Tirsdagen den 23 September Kl. 10 foretages Dimissionen og Translocationen. Onsdagen den 1 October Kl. 8 tager Undervisningen igjen sin Begyndelse.

Disciplenes Fædre og Mørger samt andre Skolens Velhjælpere indbydes herved til at bære den mundtlige Examen og Translocationen med deres Mærværelse.

Frederiksborg den 25 August 1845.

Dr. H. M. Clemmer.

Træffel.

Pag. 10 i Margen e. 600 f. c. 900.

— 25 — 658 f. 588.

— 40 — ved Lin. 14 mangler e. 880.
